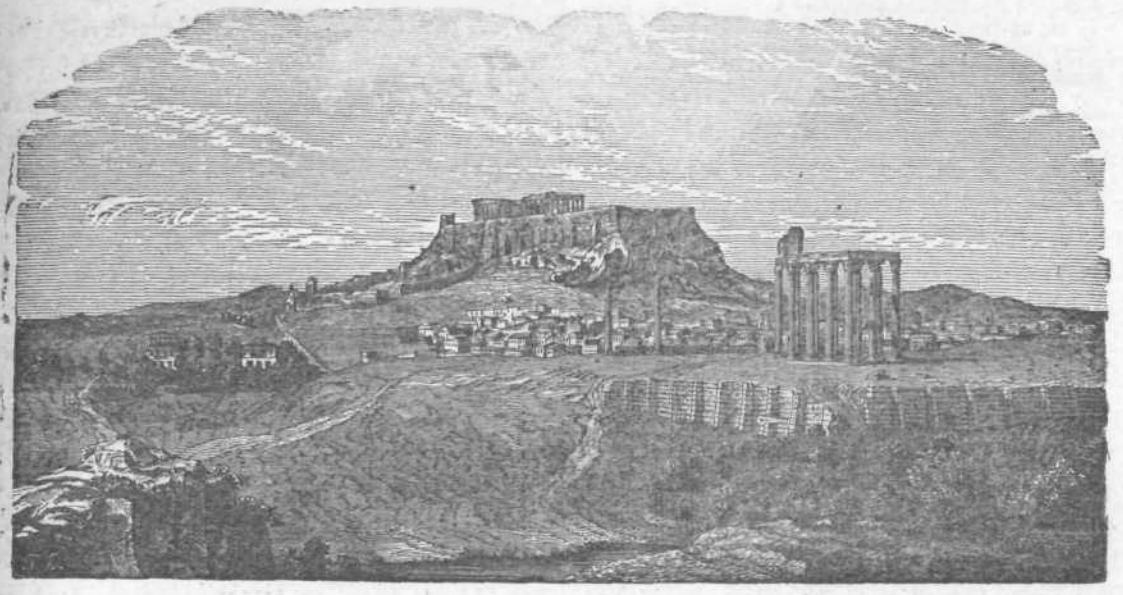

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΙΟΥΛΙΟΥ, 1870. ΤΟΜΟΣ ΚΑ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 488

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩι ΠΟΙΗΤΙΚΩι ΑΓΩΝΙ ΓΝΩΜΙΚΟΥ ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ.

Κύριε Πρύτανι,

Τὸ ποιημάτιον, ὅπερ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ΑΙ ΕΥΧΑΙ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1870 *διὰ τὸν ποιητικὸν διαγωνισμὸν τοῦ φιλογενοῦς Κυρίου Βουτσινᾶ, ἐνέπνευσεν ἡ Μοῦσα τοῦ πατριωτισμοῦ, καὶ πιστεύω ὅτι εἶναι ἰσχυρὸν φάρμακον εἰς τὰ δεινὰ τὰ περικυκλοῦντα τὴν πολιτείαν καὶ τὴν κοινωνίαν μας. Ἀλλὰ δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἐλλείψεις καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἔχει· ἐδὼ ὅμως δὲν ἔχω οὔτε τὰ μέσα οὔτε τὸν ἀπαιτούμενον σύμβουλον πρὸς διόρθωσιν αὐτῶν τῶν ἐλλείψεων. Διὰ τοῦτο προσφεύγω εἰς τὴν ἐθνικὴν πηγὴν τῆς σοφίας, τὸ ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, καὶ καθυποβάλλω αὐτὸ ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην ὀρθὴν κρίσιν του· οὐχὶ δὲ τόσον ἵνα βραβευθῇ, διότι ἡ ποίησις εἰς ἐμὲ εἶναι πάρεργον καὶ δὲν ἔχω τοιαύτην ἀξίωσιν.*

Διότι εἶναι γεγραμμένον εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τοῦ ἔθνους, δὲν εἶναι πιστεύω λόγος ἰσχυρὸς τοῦ νὰ μὴ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν· ἂς κρίνωσιν οἱ ἐπιστήμονες τῆς νέας Ἑλλάδος ἔνοχοι τὴν οὐσίαν, καὶ ἂν ἡ μορφὴ ἁρμόζῃ εἰς τὴν οὐσίαν σατυρικοῦ ποιήματος, ὡς ἀληθεῖς μιμηταὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλανοδικῶν. Ἐλπίζω ὅπως δήποτε ὅτι ἡ ἀνάγνωσις αὐτοῦ δὲν θέλει δυσαρεστήσει, καὶ ὅτι ἡ περὶ αὐτοῦ κρίσις θέλει εἶσθαι εἰλικρινὴς καὶ πατριωτικὴ ὡς ἡ Μοῦσα ἥτις τὸ ἐνέπνευσεν.

Ἂν θεωρηθῇ ἀναγκαῖον ἀκολούθως θέλομεν φανερώσει τοῦ ποιητοῦ τὸ ὄνομα.

Ἐν Ναυπλίᾳ τῇ 4 Δεκεμ. 1869.

Ὁ ποιητὴς τῶν Εὐχῶν τῆς Πρωτοχρονιᾶς τοῦ ἔτους 1870,

Πρὸς τὸν Κ. Πρύτανιν τοῦ ἐθν. Πανεπιστημίου

Εἰς Ἀθήνας.

Ὅτι ἀκριβὲς ἀντίγραφον

Ἐν Ἀθήναις τῇ 11 Ἰουλίου 1870.

Ὁ ὑπογραμμ. τοῦ ἐθν. Πανεπιστημίου
Ι. ΙΑΤΡΙΝΔΣ.

Κρίσις τῶν ἑλλανοδικῶν περὶ τοῦ ποιήματος αἱ Εὐχαὶ τῆς Πρωτοχρονιᾶς τοῦ ἔτους 1870.

Α'. Γνωμικὸν ποίημα.

22. *Αἱ εὐχαὶ τῆς πρωτοχρονιᾶς* τοῦ ἔτους 1870, εἰς ὁμοιοκαταλήκτους δεκατετρασυλλάβους στίχους.

«Τὸ εἰς κοινὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ μετ' εὐτραπελίας καὶ χάριτος πολλῆς συγγραφὲν τοῦτο ποίημα δὲν ἔχει μῦθον. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἁπλῶν εὐχῶν τῆς πρωτοχρονιᾶς πολλὰς τῆς πολιτείας καὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἕξεων ἡμῶν κακίας ὁ ποιητὴς αὐτοῦ μετ' ἀγαθότητος ἀδελφικῆς ἢ μᾶλλον εἰπεῖν πατρικῆς στηλιτεύει. Πολλὰ καὶ καλὰ συμβουλεύων, ἀρτύει τὰ πάντα δι' ἐπιχαρίτου Σωκρατικῆς εἰρωνείας· σκώπτει οὐχὶ διὰ νὰ λυπήσῃ ἀλλὰ διὰ νὰ διορθώσῃ· διὸ καὶ ὑπὸ τὸ σκῶμμά του διαγινώσκει τις τὸ φρόνημα ἀγαθοῦ πολίτου καὶ ἐναρέτου πατριώτου. Εἰς ὅλας δὲ τὰς σελίδας αὐτοῦ φαίνεται πεῖρα τοῦ κόσμου καὶ θέλγητρον τοιοῦτον, ὥστε λυπεῖται ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸν τελευταῖον τοῦ ποιήματος στίχον. Ἰδίως δὲ ἠσθάνθησαν ταύτην τὴν ἀρετήν του οἱ κεκμηκότες κριταί, οἱ ἀπαντήσαντες αὐτὸ ὡς ὅασιν εἰς τὰς μέχρι τοῦδε ἀπαριθμηθείσας ἀνύδρους καὶ θηριώδεις θῖνας τῆς ποιητικῆς ἐρήμου.

»Διὰ νὰ λάβῃ δὲ τὸ φιλόμουσον τοῦτο ἀκροατήριον ἀληθῆ τοῦ πράγματος ἰδέαν, πρέπει νὰ ἀφήσωμεν αὐτὸν τὸν ποιητὴν νὰ λαλήσῃ ὑπὲρ τοῦ ἔργου του.

»Τὸ ποίημα ἄρχεται οὕτω. (Ἀναφέρονται οἱ στίχοι ἀπὸ 1—10.)

»Ἰδοὺ τί λέγει περὶ τοῦ ἔθνους καὶ τῶν ὁσημέραι αὐξανόντων δημοσίων χρεῶν. (Ἀναφέρονται οἱ στίχοι ἀπὸ 35—60.)

»Ἰδοὺ πῶς ζωγραφίζει τὴν τῶν δημοσίων διαρπαγὴν, καὶ τὴν συνδρομὴν ἣν πάντες οἱ ζῶντες ἐν κοινωνίᾳ ὀφείλουσι νὰ δίδωσιν ἀμοιβαίως χάριν τοῦ δημοσίου καλοῦ. (Ἀναφέρονται οἱ στίχοι ἀπὸ 89—144.)

»Συγκρίνων δὲ τὴν τάξιν μετὰ τῆς ἀναρχίας ἀκούσατε πόσον ὀρθῶς ἐκφράζεται ὁ ποιητής. (Ἀναφέρονται οἱ στίχοι ἀπὸ 157—190.)

»Γινώσκων δὲ καλῶς τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ ποία ἐφαρμογὴ γίνεται παρ' ἡμῶν αὐτῶν τῶν καλῶν ἢ τῶν κακῶν νόμων, ἐπιφωνεῖ. (Ἀναφέρονται οἱ στίχοι ἀπὸ 277—347.)

»Περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ ποιήματος, ὅπερ κατὰ μίμησιν τῶν μουσουργῶν ἀποκαλεῖ *οὐβὰν*, πραγματεύεται μετὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε εὐτραπελίας περὶ ἄλλων ἐθνικῶν ζητημάτων καὶ ἰδίως περὶ γλώσσης. Ἐν αὐτῷ δὲ ἐκθέτει ἰδέας καὶ γνώμας διαφωνούσας πρὸς τὰς κοινῶς ὑπὸ τῆς ὁλομελείας τῶν λογίων τῆς ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος παραδεδεγμένας, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπαγωγοῦ Μούσης του κατορθοῖ νὰ παραστήσῃ αὐτὰς κἄπως ὀρθάς.

»Τοιοῦτον εἶναι, κύριοι, τὸ ποίημα τὸ ὁποῖον φύσει ἀγαθὸς ἀνὴρ ὑπὸ πατριωτικῶν αἰσθημάτων ἐμπνευσθεὶς ὑπέβαλεν. Ἐὰν ἔλειπον ἐξ αὐτοῦ γεροντικαί τινες ταὐτολογίαι καὶ πλατυσμοὶ ἤθελε βεβαίως φανῆ ἔτι καλήτερον. Λυπούμεθα μὴ δυνάμενοι νὰ στέψωμεν τὰς περιεχομένας ἐν αὐτῷ αὐτοστέπτους ἀληθείας, διότι κωλυόμεθα ὑπὸ ῥητοῦ ὅρου τοῦ διαγωνίσματος. Στέφομεν λοιπὸν τὸν ποιητὴν διὰ ῥόδων, καὶ ἀποπέμπομεν αὐτὸν τοῦ ἀγῶνος ἐκφράζοντες συνάμα καὶ τὴν ὁμόθυμον τῆς ἐπιτροπῆς εὐχὴν τοῦ νὰ ἴδωμεν ὅσον οὔπω δημοσιευμέναν τὸ ἄλλως καλὸν τοῦτο ἔργον. Τὰ δὲ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ἀπὸ τοῦδε κηρύττονται συνδρομηταὶ αὐτοῦ.»

Ἐπὶ τῆς κρίσεως ταύτης τῶν κυρίων ἑλλανοδικῶν παρατηροῦμεν ὅτι εἶναι ἐνθουσιώδης καὶ ὑπερβαλόντως κολακευτική, ὥστε ἀτομικῶς χρεωστοῦμεν νὰ ὁμολογήσωμεν εἰς αὐτοὺς μεγάλην χάριν. Ἐζητήσαμεν ἁπλῆν συμβουλὴν, ἀμφιβάλλοντες ἀληθῶς περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ποιήματος, καὶ αὐτοὶ καταφορτόνουσιν ἐπαίνων καὶ τὸ ποίημα καὶ τὸν ποιητὴν, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ ἐν μέσῳ τῶν τοσούτων καὶ τοιούτων ἐπαίνων κἀνεὶς κυριεύεται ὑπὸ συστολῆς. Ἐξετάζων ὅμως τὸ δίκαιον καθ' ἑαυτὸ ἀπορεῖ. Δὲν ἐβραβεύθη τὸ ποίημα, κωλύοντος ῥητοῦ ὅρου τοῦ ἀγωνοθέτου. Τί ἐδάμασε τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν κυρίων κριτῶν καὶ δὲν τὸ ἐτίμησαν οὔτε μὲ τὸν τελευταῖον ἐπίσημον ἔπαινον; Τὸ θανάσιμον ἁμάρτημα τῆς γλώσσης· αὐτὸ ἀποσβολόνει τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τοὺς κλείει τὸ στόμα. Τὸ νὰ ἦναι ὅμως γεγραμμένον εἰς τὴν ἁπλῆν γλῶσσαν δὲν εἶναι ἁμάρτημα· εἶναι μεγίστη ἀρετὴ, τιμὴ πρὸς τὸ ἔθνος, ἀνυψούμενον διὰ τῆς γλώσσης του· ἄνευ τῆς γλώσσης δὲν ἔχει ἀξίαν· ὁ τιμῶν τὸ ποίημα ἀφεύκτως τιμᾷ καὶ τὴν γλῶσσαν εἰς ἣν χρεωστεῖ τὴν ἀξίαν του, ἀφ' οὗ μάλιστα τὰ δύο τρίτα τοῦ ποιήματος εἶναι ὑπεράσπισις τῆς κοινῆς γλώσσης· καὶ ἐδῶ οἱ κύριοι ἑλλανοδίκαι εὑρέθησαν ἐμπερδευμένοι φαίνεται. Ἀφίνομεν λοιπὸν τὸ παιδαριῶδες ἀτομικὸν ζήτημα τῶν βραβείων καὶ τῶν ἐπαίνων, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς δὲν ἐθηρεύσαμεν, καὶ ἐρχόμεθα εἰς τὸ αὐτομάτως ἀναφυὲν σοβαρώτατον ζωτικὸν ζήτημα *περὶ τῆς γλώσσης καὶ τῆς παιδείας τῶν νέων Ἑλλήνων*. Ἀφ' οὗ δὲ τὸ ἀνώτατον τοῦ ἔθνους δικαστήριον καταδικάζει τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν, καθιερῶν θανατηφόρον πρόληψιν, δὲν εἴμεθα ἀξιοκατάκριτοι καταφεύγοντες εἰς τὴν διαίτησιν ἀναντιῤῥήτως ἀνωτέρας καὶ ἐμβριθεστέρας Σοφίας.

Πρὸς τὸν Κύριον Πρύτανιν τοῦ ἐν Βερολίνῳ Πανεπιστημίου.

Κύριε Πρύτανι!

Ὅτε τὸ χάος τῶν πολιτειῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος διεσκεδάζετο καὶ ἡ θεὰ τῆς Σοφίας ἐθεμελίωνε τὸν θρόνον τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀληθείας ἐπὶ τῶν βράχων τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Ἀθηνᾶς, ἦτο περίφημος ἡ εὐθυδικία τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἀλλ' ἡ θεὰ τῆς Σοφίας, βεβαρημένη ἐκ τῆς ἀλογίας τῶν σοφιστῶν καὶ τοῦ φανατισμοῦ τῆς λύσσης, ἐγκαταλιποῦσα τὸν λαμπρὸν τῆς Ἑλλάδος ἥλιον, τὰ τερπνὰ τῶν ὀρέων της δάση καὶ τὰ διαυγῆ τῶν πηγῶν της νάματα, κατέφυγεν εἰς τοὺς ἐδικούς σας πάγους· ἡμᾶς δὲ ἐπὶ αἰῶνας ἐδέσποσεν ἡ κτηνώδης βία καὶ νῦν ἐλευθερωθέντος μικροῦ μέρους, νηπιάζομεν, ἐν ἀμφιβολίᾳ ἂν θὰ φθάσωμεν καὶ εἰς ἡλικίαν ἀνδρός. Ἡ πόλις ὑμῶν εἶναι σήμερον ἡ καθέδρα τῆς δικαιοσύνης, τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς· εὐδαιμονεῖτε κάλλιον παντὸς ἄλλου ἐξευγενισμένου ἔθνους· ὁ πόθος τῆς Γερμανικῆς ἑνότητος ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς πολιτικῆς ὑμῶν συνέσεως καὶ τῆς ἀνδρίας· τὸ δὲ Γερμανικὸν ἔθνος καθίσταται τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος τοῦ πολιτισμένου κόσμου· ἐξωτερικὴ δὲ προσβολὴ δὲν δύναται νὰ σαλεύσῃ τὴν ἑνότητα μεγάλου ἔθνους σοφοῦ καὶ ἀνδρείου ὅταν θέλῃ νὰ ζῇ ἀνεξάρτητον. Παρ' ὑμῶν εὐδαιμονούντων οἱ νέοι Ἕλληνες, κακοδαιμονοῦντες ζητοῦσι γνώμην δι' ἐμοῦ ἐπὶ φαινομένης μὲν ἰδιωτικῆς διαφορᾶς, ἀλλὰ κυρίως ἐθνικῆς ὑποθέσεως, ἀποβλεπούσης τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους· ἂν δικαιοῦνται δηλονότι νὰ ὁμιλῶσιν ἐλευθέρως καὶ νὰ γράφωσι τὴν γλῶσσάν των παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου, ἢ πρέπει λατρεύοντες τὰς λέξεις, εἰς αὐτὰς νὰ θυσιάζωσι τὴν ἀληθῆ παιδείαν καὶ εὐημερίαν των. Ἐζητήθη ἡ γνώμη τοῦ ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου περὶ τοῦ διδακτικοῦ ποιηματίου «αἱ εὐχαὶ τῆς πρώτης τοῦ ἔτους 1870» *ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν, καὶ ἂν ἡ μορφὴ ἁρμόζει εἰς τὴν οὐσίαν σατυρικοῦ ποιήματος*. Τὸ Πανεπιστήμιον ἐπήνεσε τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ κατέκρινε τὴν μορφήν. Δέν μοι φαίνονται ὅμως πειστικοὶ οἱ λόγοι του καὶ ἀντιφρονῶ ὅτι *χωρὶς τὴν τοιαύτην μορφὴν ἡ οὐσία δὲν ἔχει ἀξίαν, καὶ ὅτι ἡ κοινὴ ἡμῶν γλῶσσα εἶναι ἡ γλῶσσα τῆς ἡμετέρας ποιήσεως*. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐξαιτοῦμαι τὴν ὑμετέραν σοφὴν γνώμην. Τὸ μεγαλεῖον ὑμῶν εἶναι βραβεῖον τῆς ἀληθοῦς ὑμῶν λατρείας πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα· ἐν ὀνόματι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος λάβετε ὑπ' ὄψιν αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ἂν ἐξ ἀβροφροσύνης πρὸς τὸ ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον, ὅπερ καὶ ἐγὼ τιμῶ καὶ σέβομαι, ἀλλ' ἐν πεποιθήσει ἀδυνατῶ νὰ τοῦ σεβασθῶ καὶ τὴν γνώμην, δὲν θέλουσι νὰ ἀποφανθῶσιν οἱ ὑμέτεροι σεβαστοὶ καθηγηταὶ ὡς σῶμα, ἀποφάνθητε χάριν τοῦ πολιτισμοῦ ὡς ἄτομα. Ἡ νέα Ἑλλὰς, ὡς εἶναι, εἶναι εἰς ἑαυτὴν βάρος καὶ τὸ σκῶμμα τῶν ἄλλων εὐνομουμένων ἐθνῶν· ἀλλ' ἂν ἦτο ὡς ἔπρεπε νὰ ἦναι, ἤθελεν εἶσθαι εἰς ὑμᾶς ὡς πρὸς τὸν πολιτισμὸν ὁ εἰλικρινέστερος σύμμαχος. Ἀνατίθεται λοιπὸν εἰς ὑμᾶς ἡ κρίσις ὡς δίκαιον καὶ ὡς συμφέρον. Οὐδεὶς δὲ ἀμφιβάλλει ὅτι ἡ ἀπόφασις ὑμῶν θέλει εἶσθαι ἀπόφασις τοῦ παλαιοῦ Ἀρείου Πάγου.

Κύριοι Ἑλλανοδίκαι τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ φιλογενοῦς Κυρίου Βουτσινᾶ κατὰ τὸ ἔτος 1870.

Βλέπων ὅτι ὁ κόσμος πλανᾶται, ἐκατέβασα βλαχοπούλαν ἀπὸ τὰ βουνὰ ἱέρειαν τῶν Μουσῶν ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ Ἑλικῶνος καὶ ἐνδεδυμένην ἁπλᾶ καὶ καθαρὰ τὴν ἔῤῥιψα εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου ἐν ἡμέρᾳ μεγάλης πανηγύρεως, νὰ διδάξῃ τὸν ἑλληνισμὸν τὰ συμφέροντά του καὶ τὰ χρέη του· τὸ βλέμμα της ἀκτινοβολεῖ τὸ πνεῦμα, τὰ στήθη της πνέουν ἔρωτα, τὸ πρόσωπόν της εἶναι ἡλιοκαυμένον ἀλλὰ πλῆρες γλυκύτητος, τὸ σῶμα εὔμορφον καὶ ὑγιὲς καὶ ἡ ψυχή της ἀδούλωτος. Ἡ ὑμετέρα ὀρθὴ κρίσις καὶ ἐκλεκτὴ αἴσθησις ἐκτιμᾷ καὶ νοστιμεύεται τὰ κάλλη τῆς ἀφελοῦς αὐτῆς κόρης καὶ τὴν εἰσάγει εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ διαγωνισμοῦ· τὸ δὲ ἀκροατήριον εἰς τὴν ἀφέλειαν τοῦ ἤθους, τὴν εὐφράδειαν καὶ τὸ εὐθὺ τῆς ὁμιλίας της τὴν ἀστειότητα τοῦ πνεύματος καὶ τὸν πατριωτισμὸν, μένει ἐκστατικὸν, τέρπεται καὶ διαχέεται εἰς τὸ πρόσωπόν του ἡ φαιδρότης, τὴν ὀρθὴν ὅμως κρίσιν καὶ τὴν λεπτὴν αἴσθησιν ὑμῶν νικᾷ τῶν τύπων ἡ πρόληψις καὶ κατατρώγει τὴν οὐσίαν. Ἀναγκάζεσθε νὰ ζητήσετε ψεγάδι διὰ νὰ μὴ τὴν ἐπαινέσετε, καὶ αὐτὸ τὸ ψεγάδι εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀνεπιτήδευτον ἐνδυμασίαν τῆς ἀστείας βλαχοπούλας. Ἔπρεπε, λέγετε, κύριοι, νὰ τῆς βάλῃς ὀλίγον ἀλεῦρι νὰ κρύψῃ τὴν μελαγχρινάδα της, νὰ τὴν ἀλείψῃς ὀλίγον ψιμίθιον διὰ νὰ γιαλίσῃ· νὰ τῆς φορέσῃς κορσέτον νὰ εὐμορφήνῃ τὸ στῆθος· χειρόκτια νὰ κρύπτεται ἡ τραχύτης τῶν χειρῶν· στιβαλέτα νὰ πρύπτεται τὸ ποδάρι της· τέλος πάντων νὰ τῆς φορέσῃς κότσον διότι συνειθίζεται· ἔπειτα ἔχει εἰς τὸ πρόσωπον φακίδας. Σᾶς εὐχαριστῶ, Κύριοι, διότι ἐλάβετε ὑπ' ὄψιν τὸ ποίημα καὶ διότι τοῦ συνεστήσατε τὴν τύπωσιν. Δὲν εἶμαι ποιητὴς ἐξ ἐπαγγέλματος· καὶ ποιῶν προσφέρω ἁπλῶς θυσίαν εἰς τὰς Χάριτας· ἐπεθύμουν μάλιστα καὶ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω, ἀλλὰ τὸ εὕρισκον ἀνάρμοστον. Δὲν τὴν ἀλεύρωσα, διότι εἰς τὴν πατρίδα μου ἀλευρόνουν τὰ ὀψάρια ὅταν θὰ τὰ τηγανίσουν, καὶ τὴν εὔμορφην αὐτὴν κόρην δὲν τὴν εἶχα διὰ τηγάνισμα· ἀπέφυγα τὸ ψιμίθιον, διότι τὸ ἔβαζαν καὶ οἱ Φαρισαῖοι, καὶ ὡς ἀληθὴς ὀπαδὸς τοῦ Ἰησοῦ ἀποστρέφομαι τὸν φαρισαϊσμόν· ἔπειτα ἐνόμιζα ὅτι τῆς ἤρκει τὸ φυσικὸν χρῶμα τῆς παρθενίας καὶ ἡ φυσικὴ ἀπαλότης τοῦ δέρματος καὶ δὲν τῆς ἔβαλα κορσέτον μὴ τῆς χαλάσω τὰ στήθη καὶ γυρεύω τροφοὺς ἔπειτα νὰ βυζάξουν τὰ παιδιά της, ἐνῷ εἶμαι βέβαιος ὅτι χωρὶς μποῦστον θέλει τὰ βυζάξει μόνη της· εἶναι πολὺ συχαμερὸς ὁ κότσος· δὲν τῆς ἔβαλα ταῖς ἐλιαῖς μὴ τῆς πληγώσω τὸ πρόσω-

πον καὶ ἀληθινὰ τὴν ἀσχημίσω· χειρόκτια φορεῖ ὅταν θερίζῃ ὡς οἱ παλαιοὶ ἱππόται εἰς τὰς ξιφομαχίας ἐφόρουν χειρόκτια, ἀλλ' ἐκτὸς τῆς χονδρᾶς ἐργασίας θέλει νὰ ἔχῃ ἐλευθέρας τὰς χεῖρας· καὶ ἂν αἱ παλαιαὶ γυναῖκες ἐφόρουν τσουράπια καὶ στιβαλέτια, δὲν ἤθελεν εἶσθαι ποιητικὸν ἐπίθετον τῶν ὡραίων γυναικῶν τὸ καλλίσφυρον. Τὴν συνεβούλευσα ὅμως νὰ σέβεται ἑαυτὴν καὶ τὸ ἀκροατήριον. Διὰ τοῦτο ἔκρινεν ἄλλως ἢ ὑμεῖς τὸ ἀκροατήριον καὶ αὐτὸ κατὰ τὸν Μαλέρβον, τὸν μέχρι σχολαστικότητος περὶ τὴν γλῶσσαν ἀκριβῆ, εἶναι ὁ ἀληθὴς κριτὴς τῆς γλώσσης. Οὔτε νομίζω διὰ τοιούτων ἀρχῶν ἔκριναν οἱ παλαιοὶ Βαιωτοὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους ποιητικοὺς ἀγῶνας τὴν Κορίνναν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι μὲν εἶχον καλοὺς ποιητάς, ἡμεῖς δὲ δὲν ἔχομεν, οὔτε μὲ τοιαύτας ἀρχὰς θέλομεν ποτὲ ἀπολαύσει. Διότι ἡ ἀποκήρυξις τῆς κοινῆς γλώσσης ὡς γλώσσης ποιήσεως, εἶναι τοῦ ποιητικοῦ πνεύματος ἡ καταδίκη. Αὐτή, κύριοι, ἡ γλῶσσα εἰς ἣν εἶναι γεγραμμένον αὐτὸ τὸ ποιημάτιον εἶναι ἡ γλῶσσα εἰς ἣν ἐῤῥαψῴδησεν ὁ Ὅμηρος, ἔψαλλεν ἡ Σαπφὼ, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Πίνδαρος, τὴν ὁποίαν ἔγραψεν ὁ Θουκυδίδης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδημηγόρησεν ἐν Ῥώμῃ Κάτων ὁ πρεσβύτερος καὶ αὐτὸν ἐμιμήθη ὁ Σαλλούστιος, ὅτι εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ Δάντη καὶ τοῦ Σεκεσπήαρ, ἡ γλῶσσα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀληθείας, ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ γλῶσσα τῆς ἀληθινῆς ποιήσεως.

Ἡ ἀποκήρυξις, κύριοι, τῆς καθομιλουμένης ὡς γλώσσης ποιήσεως εἶναι ἡ καθαυτὸ ἄρνησις ἀγαπητῆς μητρὸς χάριν πλουσίας εὐγενοῦς γραίας ἐπ' ἐλπίδι υἱοθετήσεως. Καθὼς οἱ νόμοι τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν παρουσιάζονται εἰς τὸν Σωκράτην ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, ὅτε ὁ Κρίτων τὸν συνεβούλευε νὰ δραπετεύσῃ, μὲ ἀσυγκρίτῳ λόγῳ ἀνώτερον δίκαιον δύναται νὰ εἴπῃ ἡ κοινὴ γλῶσσα πρὸς τοὺς ἀποκηρύξαντας αὐτὴν καθηγητὰς τοῦ πανεπιστημίου (διότι, ὡς ἐπληροφορήθην ἐκ καλῆς πηγῆς, δὲν ἀπεκηρύχθη ὑπὸ τῶν ἀγωνοθετῶν Ῥάλλη καὶ Βουτσινᾶ, ἀλλ' ὑπό τινων ζηλωτῶν τοῦ νόμου καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου)· παιδιά μου! τί σᾶς ἔκαμα καὶ μὲ διώχνετε καὶ δὲν θέλετε νὰ μὲ γνωρίζετε μητέρα; ἐγὼ δὲν σᾶς ἐνανούρισα μικρὰ, καὶ ψελλίζοντα τὸ νανάρισμά μου δὲν ἐμάθατε νὰ προφέρετε; δὲν ἐγινόμην νήπιον πρὸς χάριν σας ἕως νὰ συνηθίσετε; μὲ τὰ παραμύθια μου, μὲ τὰ τραγούδια μου, μὲ τοὺς μύθους μου, μὲ τὰ γνωμικά μου, μὲ τὰς παροιμίας μου, δὲν ἐπλούτισα τὴν ἀνόθευτον φαντασίαν σας; Ἀπὸ ἐμὲ δὲν ἐμάθατε νὰ προφέρετε τὰ τρυφερὰ ὀνόματα τῆς μητρὸς, τῆς ἀδελφῆς, τοῦ φίλου, τῆς ἀγαπημένης, τὸ ἀλησμόνητον τῆς πατρίδος ὄνομα; ἐγὼ δὲν σᾶς ἐδίδαξα τὰ πρῶτα παιγνίδια, τὰς πρώτας διασκεδάσεις τῆς παιδικῆς σας ἀθωότητος; Ἐνῷ ἡ μήτηρ σᾶς ἐβύζανε καὶ σᾶς ἀπεγαλάκτιζεν, ἐγὼ ὡς ἄλλη μήτηρ φιλόστοργος σᾶς ἐνέπνευσα τὰς πρώτας ἰδέας, τὰ πρῶτα αἰσθήματα, τὰ πρῶτα χρέη τοῦ ἀνθρώπου, ὄχι εἰς τὰ βιβλία, ἀλλ' ὡς ἀκούραστος παιδαγωγὸς ἐπάνω εἰς τὰ πράγματα· εἰς ποίαν γλῶσσαν ἐμάθατε νὰ αἰσθάνεσθε τὰ κάλλη τῆς ἀνοίξεως, τὸ μεγαλοπρεπὲς αἰθρίου οὐρανοῦ, τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν τὴν ὡραιότητα, τὴν φρίκην τῆς τρικυμίας, τῶν ἀνέμων τὴν βοὴν, τὸ γοητευτικὸν χρωματισμα τῶν ὀρέων κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου; Τί σᾶς ἔπταισα καὶ μὲ περιφρονεῖτε καὶ μὲ ὑβρίζετε καὶ μὲ ἀφίνετε νὰ ψοφήσω τῆς πείνας; ἐγὼ δὲν σᾶς παρηγόρησα εἰς τὴν δυστυχίαν σας; δὲν σᾶς ἀνεκούφισα καὶ ἔσωσα τὸν ἐθνισμόν σας ἐν μέσῳ τῆς δουλείας; διατί ἀρνεῖσθε τὴν μητέρα σας; Διότι νομίζετε ὅτι εἶσθε μεγάλοι καὶ εὐδαίμονες χάριν τῆς πλουσίας εὐγενοῦς γραίας τῆς ἑλληνικῆς, διότι ἐλπίζετε νὰ σᾶς υἱοθετήσῃ. Ἡ ἄρνησις τῆς μητρὸς εἶναι χαμερποῦς ψυχῆς ἴδιον, εἶναι παρανομία, μέγιστον ἀνοσιούργημα· καὶ ἡ εὐγενὴς ἐκείνη γραία, βλέπουσα νὰ ἀρνῆσθε τὴν καθαυτὸ μητέρα σας, ἂν δὲν σᾶς περιφρονῇ διότι εἶναι συγγενὴς, ἀλλ' ἐνδομύχως σᾶς λυπεῖται καὶ σᾶς ἀποστρέφεται. Μὲ ἀφήνετε νὰ ἀποθάνω ἐκ τῆς ἀσιτίας· ἀλλὰ δὲν θὰ ἀποθάνω ἐγώ· θὰ ἀποθάνουν αἱ προλήψεις σας καὶ ἡ μνήμη σας θὰ μένει περιφρονημένη ὡς ἡ μνήμη ἀχαρίστων υἱῶν. *Τὰ ἔθνη δὲν ἀποθνήσκουσι καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν νέων Ἑλλήνων θὰ ἀποφασίσουν τῆς τέχνης τὰ ἀριστουργήματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἦναι παρὰ ἐδικά μου τέκνα γνήσια.* Ἐγὼ, κύριοι, δὲν ἠμπορῶ νὰ ἀρνηθῶ τὴν μητέρα μου.

Ἀντίνο', οὔπως ἔστι δόμων ἀέκουσαν ἀπῶσαι
Ἤμ' ἔτεχ', ἤμ' ἔθρεψε· πατὴρ δ' ἐμὸς ἄλλοθι γαίης
Ζώει θ' ἠ τέθνηκε· κακὸν δέ με πολλ' ἀποτίνει
Ἰκαρίῳ, εἴ κ' αὐτὸς ἐκὼν ἀπὸ μητέρα πέμψω.
Ἐκ γὰρ τῶν κακὰ πείσομαι, ἄλλα δὲ δαίμων
Δώσει· ἐπεὶ μήτηρ στυγερὰς ἀρήσετ' Ἐρινῦς,
Οἴκου ἀπερχομένη· νέμεσις δέ μοι ἀνθρώπων
Ἔσσεται ὡς οὐ τοῦτον ἐγώ ποτε μύθον ἐνίψω (¹).

Πεζὰ ἠμπορῶ νὰ γράψω ἑλληνικώτερα· ἀλλ' ἅμα γίνωμαι ποιητὴς, μὲ κυριεύει ὁ οἶστρος τοῦ νὰ προσφέρω θυσίαν εἰς τὰς Χάριτας· ἀπαιτητικὴ ἡ μητρικὴ γλῶσσα μοῦ παρουσιάζεται καὶ μοῦ ἐπαναστατεῖ τὸ πνεῦμα· εἰς ἐμένα λέγει εὑρίσκεται ὁ ποιητικός σου θησαυρὸς, αἱ μεταφοραὶ, αἱ παροιμίαι, αἱ ἀλληγορίαι, αἱ εἰκόνες, οἱ μῦθοι, οἱ τύποι οἱ κοινοὶ, ἁπλοῦν τῶν μεγάλων ἰδεῶν ἔνδυμα, ὁ νέος ἑλληνικὸς βίος, τὰ ὁποῖα μικρὸς ἔμαθες καὶ μὲ τὰ ὁποῖα εἶσαι ζυμωμένος· ἂν δὲν μὲ ἀκούσῃς νὰ ἔχῃς τὴν κατάρα μου. Καὶ ἡ μητρικὴ κατάρα μὲ ἐμποδίζει νὰ ἀλλαξοπιστήσω νὰ γίνω Φαρισσαῖος σοφολογιώτατος. Αὕτη δὲ ἡ ἐπιμονὴ εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων μου μὲ ἔχει πσρὰ πολὺ ζημιωμένον· ἀλλ' ὑποφέρω ἀγογγύστως καὶ ἀκόμη ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ εἰς αὐτὴν τὴν γλῶσσαν ἤθελα κηρύζει εἰς τοὺς συνδεσμώτας μου νὰ τοὺς παρηγορήσω, νὰ τοὺς προτρέψω νὰ ὑποφέρωσι μεθ' ὑπομονῆς τὴν τύχην των.

Νὰ λέγῃ, κύριοι, ἡ κοινὴ γλῶσσα ὅτι ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ περιφρονεῖ τὴν σχολαστικότητα, ὅτι ἡ ἀποκήρυξις αὐτῆς εἶναι θανάσιμον ἁμάρτημα περιέχον ἐν ἑαυτῷ τὴν τιμωρίαν, ἔχει μέγα δίκαιον· *αἱ ἀρχαὶ τὰς ὁποίας πρεσβεύει ὁ Ἑλληνικὸς Φαρισαϊσμὸς ἐμποδίζουσι τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀφελοῦς ποιήσεως τῆς ἐποχῆς, καὶ δὲν δίδουσιν εἰς τοὺς νέους δυνάμεις νὰ ἀναβῶσιν εἰς τὸ ὕψος τῆς τεχνικῆς ποιήσεως, ἥτις εἰς ἡμᾶς δὲν δύναται νὰ ἦναι προϊὸν ἐθνικοῦ μεγαλείου, ἀλλὰ τῆς βαθείας μελέτης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων ποιητῶν καὶ τῆς σπουδῆς τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ βίου.* Ὁ Μολιέρος ἐπεσκέπτετο Δουδοβίκον τὸν ΙΔ' ἐνδεδυμένος Μαρκέσιος καὶ διήγειρε τὸν γέλωτα τοῦ μεγάλου ἐκείνου τυράννου· οἱ ἐδικοί μας ὅμως Φαρισαῖοι σοφολογιώτατοι ἐνδεδυμένοι θώρακα, ἀσπίδα, περικεφαλαίαν, δόρυ καὶ κνημίδας, τὴν πανοπλίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων διὰ νὰ εἴπωσιν ἄρτον τὸ ψωμὶ, ἐνῷ τοὺς ἄρτους μοιράζουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διεγείρουσι τὸν οἶκτον τῆς ἀρχαίας δημοκρατικῆς Ἑλλάδος· διότι ὁ μὲν χαρακτὴρ τῶν Μαρκεσίων ἦτο ἡ κουφότης, τῶν δὲ σοφολογιωτάτων μας ἡ πτωχαλαζονεία ἢ μᾶλλον ἡ ἐλεεινότης, ἡ κακομοιρία.

Ὁ χαρακτὴρ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, κύριοι, ἦτο τὸ αἴσθημα τῆς τιμῆς, τῆς αὐθυπαρξίας· καὶ ἂν ἔλαβεν ἔξωθεν τοὺς σπόρους τοῦ πολιτισμοῦ, ἐνετύπωσεν εἰς αὐτοὺς τὸν ἐδικόν της χαρακτῆρα διὰ τὴν ἰσχυρὰν τοῦ πνεύματός της ἀφομοιωματικὴν δύναμιν. Ἡμεῖς τὸ ἐναντίον, ὅ,τι ἔχομεν εἶναι ξένον καὶ ἀρνούμεθα τὰ ἐδικά μας καλὰ *τὰ ἁπλᾶ ἤθη μας καὶ τὴν ζῶσαν γλῶσσαν μας*· τόσον βαθέως εἰς τὴν ψυχήν μας εἶναι ῥιζωμένη τῆς μηδαμινότητός μας ἡ συναίσθησις, καὶ οὕτω ἀγαλλόμεθα κυλιόμενοι εἰς τὸν βόρβορον ὡς οἱ χοῖροι· μὲ τοιαύτας δὲ ἀρχὰς, μὲ τοιαῦτα αἰσθήματα θέλομεν νὰ κυριεύσωμεν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ τυφλὴ μίμησις εἶναι ἴδιον πιθήκου, τοῦ ἀνθρώπου ἴδιον εἶναι ἡ ἐκλογὴ, ἡ ἐλευθέρα μίμησις· ἡμεῖς τόσον κείμεθα χαμηλὰ, ὥστε δὲν τολμῶμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ὑπάρχομεν· εἴμεθα ἀληθεῖς εἰδωλολάτραι· *λατρεύομεν τὰ εἴδωλα τῆς μωρίας, τοῦ εὐρωπαϊκοῦ συρμοῦ καὶ τὰς λέξεις τὰς ἑλληνικὰς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος τὸ θέρμα*, καὶ ἐν μέσῳ τῆς διπλῆς ταύτης ξένης πολυτελείας πτωχαίνομεν πολυειδῶς ἀντὶ νὰ πλουτίζωμεν, καὶ ἐνῷ εἴμεθα ἀκόμη νήπια ἀντὶ νὰ αὐξάνωμεν, ὡς ἡ φύσις ἀπαιτεῖ, μαραινόμεθα.

Un luxe étranger introduit dans un pays sans lois qui le limitent et le règlent est un élément funeste dans l'ordre social. Ξένη πολυτέλεια εἰσηγμένη εἰς χώραν τινὰ χωρὶς νόμους περιορίζοντας καὶ κανονίζοντας αὐτὴν εἶναι στοιχεῖον ὀλέθριον ἐν τῇ κοινωνικῇ τάξει (¹). Εἰς ἡμᾶς καὶ ὅλην τὴν Ἀνατολὴν ἡ εἰδωλολατρεία τοῦ συρμοῦ ἀφαιρεῖ καὶ τὴν τελευταίαν ἰκμάδα ἐγκυμονοῦσα ἀπερίγραπτα δυστυχήματα. Ἀλλ', ὡς νὰ μὴ μᾶς ἔφθανεν αὐτὴ, προστίθεται καὶ δευτέρα πολυτέλεια ἡ εἰδωλολατρεία τῶν ἑλληνικῶν λέξεων, καὶ πτωχαίνει ἀντὶ νὰ πλουτίζῃ τὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τύπους ξηροὺς θυσιάζει τὴν ἀληθῆ τοῦ ἔθνους ἀνάπτυξιν.

Καὶ πρῶτον *ἡ γλῶσσα πτωχαίνει ἀντὶ νὰ πλουτίζεται*· καὶ διὰ νὰ ἐξετασθῇ τὸ ζήτημα σαφέστερον διακρίνεται ἡ γλῶσσα εἰς γλῶσσαν τῆς ἐπιστήμης καὶ γλῶσσαν τῆς ποιήσεως. Ἡ ἐπιστήμη θέλει ἁπλῶς σημεῖα παραστατικὰ τῶν ἰδεῶν, καὶ ἡ καλητέρα δι' αὐτὴν γλῶσσα εἶναι ἡ μεθοδικὴ, ἡ ἀνακαλοῦσα τὴν ἰδέαν. Ἐὰν οἱ Σῖναι διὰ μονοσυλλάβων ἤθελον ὀνομάσει τὰ γένη καὶ τὰς διαφορὰς, τὰ διάφορα εἴδη ἤθελον παρίστασθαι διὰ δισυλλάβων ἢ τρισυλλάβων λέξεων παραστατικῶν τοῦ γένους καὶ τῆς ἐσχάτης διαφορᾶς· ἡ γλῶσσα αὐτὴ ἤθελεν εἶσθαι ἡ ἀρίστη διὰ τὴν ἐπιστήμην. Τὸ ὄνειρον τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἡ δημιούργησις γλώσσης καθολικῆς. Ἡ ἐπιστήμη εἶναι φιλόσοφος, ἀδιαφορεῖ περὶ ἐθνῶν καὶ ἐθνικοτήτων καὶ ὁ ἐπιστήμων εἶναι κοσμοπολίτης. Ἀλλ' ἂν ἡ ἐπιστήμη τρέφεται μὲ ἰδέας ὁ ἐπιστήμων δὲν εἶναι ὂν ἰδανικὸν καὶ ἡ εὕρεσις τῶν ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν ἀπαιτεῖ οὐ μικρὰς δαπάνας· διὰ τοῦτο ὁ ἐπιστήμων καί τοι κατὰ διάνοιαν κοσμοπολίτης, πράγματι εἶναι μέλος ἔθνους, τοῦ ὁποίου χρεωστεῖ νὰ ζητῇ τὰ συμφέροντα καὶ νὰ τὰ ὑπερασπίζεται διὰ τῆς ἐπιστήμης του· οὐαὶ δὲ εἰς τὸν μὴ ἔχοντα μεγάλην πατρίδα.

Ἀφ' οὗ ἡ ἐπιστήμη, ἥτις εἶχεν ἐκλίπει, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα της, ἦτο ἑπόμενον νὰ εἰσαχθῶσι καὶ ὅροι μὲ τύπους ἑλληνικοὺς, διότι ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς ἦτο ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐπιστήμη καὶ οἱ

(¹) Προσθέτω τὴν ἐξήγησιν ἐκ τῆς παρ' ἐμοῦ ἀνεκδότου μεταφράσεως τῆς Ὀδυσσείας.

Ἀποκριθεὶς δ' ὁ γνωστικὸς Τηλέμαχος τοῦ εἶπε·
Ἀντίνωος, δὲν γίνεται ἀπὸ τὸν οἶκον μέσα
Ν' ἀποδιώξω στανικῶς ἐκείνην ποῦ ἐμένα
Ἐγέννησε καὶ ἔθρεψεν· ἄλλοῦ δὲ ὁ πατήρ μου
Ζῇ οὗτος ἢ ἀπέθανε· κακὰ δὲ ν' ἀποδώσω
Πολλὰ εἰς τὸν Ἰκάριον, ἐὰν ὁ ἴδιος θέλει.
Διώξω τὴν μητέρα μου, διότι καὶ ἐκ τούτου
Ἐκ τοῦ πατρός μου δηλαδὴ πολὺ θὰ κακοπάθω,
Καὶ ἄλλα πάλιν ὁ Θεὸς σ' ἐμένα θέλει δώσει·
Διότ' ἡ μήτηρ τὰς ῥικτὰς θενὰ παρακαλέσει
Κατ' ἀχαρίστου ἐρινῦς, ἐνῷ ἀπὸ τὸν οἶκον
Θὰ φεύγει· οἱ δὲ ἄνθρωποι θὲ νὰ μὲ κατακρίνουν·
Τὸν λόγον τοῦτον ὥστ' ἐγὼ ποτὲ δὲν θὰ προφέρω.

(¹) Herder philosophie de l'histoire, ἀναφέρω τὴν γαλλικὴν μετάφρασιν.

ἐπιστημονικοὶ ὅροι οἱ μὲν ὑπῆρχον ἕτοιμοι, οἱ δὲ ἐσχηματίζοντο εὐκόλως. Τὸ ζήτημα εἶναι, ἂν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν νέων ἐπιστημονικῶν ὅρων ἐπεστάτησεν ἡ καλὴ αἴσθησις καὶ ἡ μέθοδος· καὶ ὡς πρὸς τοῦτο δικαιοῦταί τις νὰ ἀμφιβάλῃ Προσέτι ἂν, εἰσαχθέντων τῶν ὅρων, εἰσήχθησαν καὶ ἀκριβεῖς αἱ ὑπ' αὐτῶν παριστάμεναι ἰδέαι. Αἱ ἐπιστημονικαὶ ἰδέαι εἶναι τρόπον τινὰ ἡ ἐθνικὴ τράπεζα καὶ οἱ ἐπιστημονικοὶ ὅροι τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια. Ζητεῖται ἂν ἡ τράπεζα αὕτη ἔχει καὶ μεταλλικὸν ἀνάλογον ἢ ἐκδίδει γραμμάτια πολλαπλάσια τοῦ μεταλλικοῦ καὶ εἰς πρώτην ἀκριβῆ ἐξέλεγξιν κινδυνεύῃ νὰ χρεωκοπήσῃ· δεύτερον, τεθέντος ὅτι ἔχει μεταλλικόν, ἂν τὸ ἔθνος κάμνει μεγάλην κυκλοφορίαν ἰδεῶν διὰ νὰ κυκλοφοροῦν πολλὰ τραπεζικὰ γραμμάτια καὶ ἐκ τούτου ἡ τράπεζα ὠφελεῖται. Ὅλος ὁ κόσμος φωνάζει ὅτι κυκλοφορεῖ νόμισμα εἰς ἔκπτωσιν ἡ ἡμιμάθεια· ἑπομένως τὰ χαρτονομίσματα τῆς τραπέζης δὲν κυκλοφοροῦν κατὰ τὴν ὀνομαστικὴν αὐτῶν ἀξίαν· ἡ κυκλοφορία των εἶναι ἀναγκαστικὴ καὶ ἑπομένως περιωρισμένη. Ἀλλὰ δὲν φιλονεικῶ τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ πανεπιστημίου εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ἐπιστημονικῶν ὅρων, ἡ ἐπιστήμη εἶναι τῆς δικαιοδοσίας του. Δέχομαι ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ γλῶσσα ἐπλουτίσθη, ὅτι ἔπρεπε νὰ λάβῃ καὶ καλῶς ἔλαβε τύπους ἑλληνικοὺς καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἑλληνίζῃ· διότι ἡ συντομία καὶ ἀκρίβεια τῆς ἑλληνικῆς εἶναι μέγα πλεονέκτημα εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν ὅρος. Μάλιστα δύναταί τις νὰ θεωρήσῃ μεγίστην ἔλλειψιν τὸ νὰ μὴ ἑλληνίζῃ τὸ πανεπιστήμιον· *πρέπει νὰ σχηματίζῃ ἀριστοκρατίαν σεβαστὴν καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἑλληνίζῃ, ἤγουν ὅλοι οἱ καθηγηταὶ πρέπει νὰ δύνανται νὰ γράφωσι καὶ νὰ ὁμιλῶσιν ἑλληνιστὶ καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν νὰ ἐκθέτωσι τὰς πρωτοφανεῖς ἰδέας των διὰ τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον.*

Ἀλλ' ἡ γλῶσσα ἡ ἐθνικὴ, ἡ γλῶσσα τοῦ κοινοῦ βίου, ἡ γλῶσσα τῆς ποιήσεως εἶναι τῆς δικαιοδοσίας τοῦ λαοῦ, καὶ τὸ πανεπιστήμιον ἢ οἱ λόγιοι οἱοιδήποτε ἁρπάσαντες ἀλλοτρίαν δικαιοδοσίαν, διότι ἐθεώρησαν τὸ ἔθνος ἀνήλικον, ἐπτώχυναν τὴν γλῶσσαν ἀντὶ ἀληθῶς νὰ τὴν πλουτίσωσιν, ἀντὶ νὰ διαχύσωσι τὸ φῶς διέχυσαν τὸ σκότος καὶ τὴν σύγχυσιν καὶ ἀντὶ νὰ ἐνισχύσωσι τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα καὶ τὴν ἐθνικὴν ἐκπαίδευσιν, διὰ τῆς λατρείας τοῦ δέρματος τῆς ἑλληνικῆς, ἀντὶ τοῦ πνεύματος, τὰ παραζαλίζουσιν. Ἀπὸ τὰ νέφη, κύριοι, ἃς καταβῶμεν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ μὲ τοὺς ποιητὰς τῆς ἐκλεκτῆς σχολῆς ὁμοῦ μὲ τοὺς ἥρωάς των καὶ τοὺς διδασκάλους των ἃς περιέλθωμεν τὸν κόσμον. Ἂς ἔμβωμεν πρῶτον, κύριοι, εἰς παντοπωλεῖον· οἱ ἥρωες κοπιάζουν καὶ οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ σοφολογιώτατοι μὲ ὅλην των τὴν φαντασίαν εἶναι ἄνθρωποι· πολλαὶ δὲ κωμικαὶ σκηναὶ δύνανται νὰ συμβῶσιν εἰς τὰ παντοπωλεῖα· ἐκεῖ βλέπομεν σαρδέλας, σαρδούνια, ρέγκας, κολιοὺς, σκουμπριὰ, τσίρους, νήτικα, λαγκέρδας, παλαμίδας, κοκλάνους, σολομοὺς, μπακαλάους, στοκοφίσια, χαβιάρια, αὐγοτάραχα, σαλσισότα καὶ τουρσιὰ διαφόρων εἰδῶν. Ὅλα αὐτὰ, κύριοι, πῶς θὰ τὰ ὀνομάσωμεν; ταρίχους βεβαιότατα.—Ἀλλὰ πῶς θὰ διακρίνωμεν τοὺς ταρίχους; Διὰ περιφράσεων. Ἀλλ' ἡ περίφρασις δὲν κατηγορεῖ πτωχείαν γλώσσης; Ἔπειτα ὁ παντοπώλης δὲν ἐννοεῖ· καὶ ὅλη ἡ συνοδεία ἥρωες, ποιηταὶ καὶ σοφολογιώτατοι θὰ φύγουν ἐκ τοῦ παντοπωλείου χωρὶς νὰ ἀγοράσουν τίποτε. Πλησιάζει χειμὼν, κύριοι, καὶ οἱ ἥρωες, οἱ ποιηταὶ τῆς ἐκλεκτῆς σχολῆς μὲ τοὺς σοφολογιωτάτους διδασκάλους των θέλουσι ζεστὰ φορέματα· ζητοῦν τσόχαν καὶ ἐμβαίνουν εἰς ἐμπορικόν· λέγουν τοῦ ἐμπόρου, κύριε, δός μας ἐριοῦχον. Δὲν σᾶς ἐννοῶ, κύριοι· τὰ ἐριοῦχα εἶναι πολυειδῆ, μαλλὶ μὲ βαμβάκι, μαλλὶ μὲ μετάξι, μαλλὶ μὲ στουπὶ, μαλλὶ μὲ χόρτον, μαλλὶ καθαρὸν καὶ ταῦτα πάλιν διαφόρων εἰδῶν. Θὰ φύγουν καὶ ἀπὸ τὸν ἔμπορον χωρὶς τσόχαν. Περιπατοῦντες εἰς τὰ χαμένα, ἐκουράσθησαν καὶ ἐμβαίνουν εἰς ζαχαροπλαστεῖον· ἐκεῖ τί θὰ πάρουν; καφὲ, σομάδαν, λουκούμια, μπακλαβᾶν, ῥεβανὶ, μπισκότα, παστίτσα, τούρτας, πόντσι, κονιὰκ, καταῖφι· οὐδὲν τούτων, κύριοι· ὅλων τούτων τὰ ὀνόματα δὲν εἶναι ἑλληνικὰ καὶ τὰ ἀγνοοῦν· θὰ πάρουν λοιπὸν παγωτὸν θέρος καὶ χειμῶνα. Ἐξέρχονται παγωμένοι οἱ ἥρωες, οἱ ποιηταὶ τῆς ἐκλεκτῆς σχολῆς καὶ οἱ σοφολογιώτατοι ἐκ τοῦ ζαχαροπλαστείου καὶ ἡ πεῖνα καὶ τὸ ψύχος τοὺς θερίζει τὰ ἔντερα· καταφεύγουν εἰς ῥεστοράν νὰ ἐπανορθώσωσι τὴν ἀνθρωπότητά των. Λαμβάνουν εἰς χεῖρας τὸν κατάλογον· ἀναγινώσκουν, σούπα, γιαχνὶ, καπαμᾶς, φρεκασὲ, μουσακὰς, ῥοστμπὶφ, μπιφστὲκ, ντολμάδες, γιοβαρλάκια, παστίτσο, μακαρόνια, πιλάφι, κομπόστα, ἰμὰμ μπαϊλτὶ, αὐτὰ δὲν τὰ ἐννοοῦν καὶ τρώγουν νερόβραστον. Ἀλλ' οἱ ἥρωες *μὲ νερόβραστον χορταίνουν;* καὶ ἂν χορτάσουν καὶ αὐτοὶ θέλουν γίνει νερόβραστοι. Φεύγουν λοιπὸν καὶ ἐκεῖθεν ἐν μέσῳ φθορᾶς καὶ ἀφθαρσίας νερόβραστοι, καὶ καταφεύγουν εἰς καφενεῖον νὰ ξαχλιάσουν, νὰ διασκεδάσουν τὴν ἀηδίαν τοῦ νερόβραστου· μπιλιάρδον δὲν ἠξεύρουν νὰ τὸ εἰποῦν, πρεφερέντσα, ὄχι· τρισέτα, ὄχι· ἐστὶκ, τοῦλι, κιντίλιο, χουίστ, τίποτε· νὰ τὸ ζητήσουν ἀγνοοῦν, δὲν ἔχει λέξεις ἡ γλῶσσά των. Ὥστε βλέπετε, κύριοι, οἱ ποιηταὶ, οἱ ἥρωες καὶ σοφολογιώτατοι τῆς ἐκλεκτῆς σχολῆς εἶναι τοῦ ἀέρος ἄνθρωποι ἢ μᾶλλον ὁ χωρὶς ἐλαττώματα καὶ ἀνάγκας ἄνθρωπος τοῦ Νασταρδὶν, τὸν ὁποῖον ἔδιδεν εἰς τὸν ζητοῦντα κύριον ἀντὶ τοῦ ἀπωλεσθέντος

ὄνου του. Ἓν μόνον ἔχουν καταφύγιον· νὰ μουγκαθοῦν καὶ νὰ ἀρχήσουν τὴν παντομίμαν· μέγα τῷ ὄντι προτέρημα εἰς σοφολογιωτάτους καὶ ἥρωας καὶ εἰς ποιητὰς ἡ μουγκαμάρα. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν μένει ἕως ἐδῶ· οἱ ποιηταὶ οἱ ἥρωες καὶ σοφολογιώτατοι, τρώγοντες ἀδιακόπως νερόβραστον, ἤρχησαν νὰ ἀτροφοῦν καὶ τοὺς ἐκυρίευσε μελαγχολία· καταβαίνουν εἰς τὸ παραθαλάσσιον, ἀγοράζουν ὀρφὸν, πάλιν τὸν νεροβράζουν, διότι ἀλλέως δὲν μαγειρεύεται, καὶ ἐμβαίνουν εἰς λέμβον νὰ διασκεδάσουν, νὰ ἐνθυμηθοῦν ὅτι εἶναι καὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι. Ἀλλ' ἐνῷ συνευθυμοῦν ἀφρόντιδες, αἴφνης βλέπουν τὴν θάλασσαν φρικιῶσαν καὶ ἄνεμον σφοδρὸν ἐπερχόμενον. Δὲν φωνάζουν ὄρτσα! μόλα σκότα! μαῖνα τὰ παντιά! ἀλλὰ λύσον τὸν πόδα· κροῦσον πρύμναν. Τί, ἐρωτᾷ ὁ πηδαλιοῦχος· καὶ μὲ τὸ τί ἡ λέμβος ἀνατρέπεται καὶ πνίγονται ἐλεεινῶς καὶ ἥρωες καὶ ποιηταὶ μαζὶ μὲ τοὺς σοφολογιωτάτους διδασκάλους των *τοὺς Φαρισαίους τοὺς σχολαστικούς.* Βλέπετε, κύριοι, ποῦ φέρει ἡ πτωχαλαζονεία; Κύριος ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. Οἱ ἥρωες οἱ δυστυχεῖς ἐπῆγαν ἄδικα· ἀλλὰ τίς τοὺς εἶπε νὰ φορτώσουν τὰς πραγματείας των εἰς τοιοῦτο σαποκάραβον; Βλέπετε, κύριοι, ὅτι οἱ σχολαστικοὶ, ὡς ὁ Νέρων, ἔκαυσαν τὸ καλύβι τοῦ λαοῦ νὰ οἰκοδομήσῃ ὡραίαν οἰκίαν καὶ τὸν ἄφησαν εἰς τὴν διάκρισιν τῆς ἀτμοσφαίρας, εἰς τὸ ὕπαιθρον μὲ ζημίαν των. Ἔπρεπεν οἱ κύριοι Φαρισαῖοι, οἱ αὐτοχειροτόνητοι τῆς γλώσσης δικτάτορες, νὰ λάβωσι τὴν καλοσύνην νὰ ἐξελληνίσωσι πρῶτον τὰς λέξεις αὐτὰς, νὰ τὰς κατατάξωσιν εἰς λεξικὰ, νὰ ἐξέλθωσιν ἔπειτα νέοι ἀπόστολοι εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ εἰς τὰς κώμας νὰ κηρύξωσι τὴν βασιλείαν τῶν σχολαστικῶν, νὰ κατηχηθῇ ὁ λαὸς εἰς τὴν νέαν ταύτην γλῶσσαν καὶ τότε νὰ ἀπαιτήσουν νὰ ἑλληνίζῃ. Ἀλλὰ καταργεῖται τὸ ἐπικρατοῦν νόμισμα καὶ δὲν ἀντικαθίσταται ἄλλο· πῶς θὰ κυκλοφορήσει τὸ ἐμπόριον; Τὸ νὰ ἐμποδίσῃ τις τὸν ἄλλον νὰ ὁμιλῇ τὴν γλῶσσάν του χωρὶς νὰ τοῦ ἀντικαταστήσῃ καλητέραν εἶναι τυραννικόν· τὸ δὲ νὰ τὸν ἀκούσῃ ὁ ἄλλος ὅταν τοῦ λέγῃ νὰ μουγκαθῇ, ἐνῷ ἠμπορεῖ νὰ μὴ τὸ κάμῃ, εἶναι καθαρὰ μωρία.

Ἀλλ' ὅλαι αἱ ξέναι λέξεις, κύριοι, δὲν ἐξελληνίζονται, οὔτε πρέπει νὰ ἐξελληνισθῶσιν· εἶναι φακίδες εἰς τῆς γλώσσης τὸ πρόσωπον, αἱ ὁποῖαι τὴν νοστιμίζουν καὶ τὰς ὁποίας δὲν δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ τις χωρὶς νὰ πληγώσῃ τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ἀσχημίσῃ· μάλιστα εἰς τὴν κωμῳδίαν καὶ τὴν σάτυραν, αἵτινες ἔχουν τὸν κοινὸν βίον κύριον ἀντικείμενον. Καὶ φοῦρνος μὴ καπνίσῃ· ὁ φοῦρνος ἐδῶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ χωρὶς ἀηδίαν οὔτε ἰπνὸς οὔτε κάμινος· θὰ μείνει φοῦρνος, τοὐλάχιστον εἰς τὰς ἡμέρας μας. Καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ὁ Ἀβραὰμ καὶ ὁ Ἰσαὰκ ἔμειναν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαάκ· ἔγειναν Ἀβράμιος καὶ Ἰσαάκιος εἰς ἐποχὴν ὁμοιάζουσαν τὴν ἐδικήν μας· ἀλλ' ἡ ἐποχὴ ἐκείνη δὲν εἶναι καθόλου ποθητή. Εἰς δὲ τὸν κοινὸν βίον ἀδύνατον νὰ ἀποφύγῃ τις τὰς ξένας λέξεις· αἱ λέξεις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ χοροῦ λόγου χάριν εἶναι καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον Γαλλικαί.

Ἀλλὰ καὶ αἱ εἰσαχθεῖσαι Ἑλληνικαὶ ἀντὶ νὰ πλουτίσωσι τὴν γλῶσσαν καὶ διὰ τῆς ἀκριβορρημοσύνης βοηθήσωσι τὴν πρώτην ἀρετὴν τοῦ λόγου τὴν σαφήνειαν, τὴν ἐσκότισαν. Ὄρνιθα λέγεται κοινῶς ἡ ἀλεκτορὶς καὶ ὄρνις ἑλληνιστὶ σημαίνει τὸ πτηνόν· ἡ εἴσαξις τῆς λέξεως ὄρνις ὑπὸ τὴν δευτέραν σημασίαν δὲν εἶναι γλώσσης πλουτισμὸς, ἀλλὰ σύγχυσις. Ἄρτος καὶ ψωμὶ εἶναι λέξεις ἑλληνικῆς καταγωγῆς· ἀλλ' ἡ μὲν σημαίνει ψωμὶ εὐλογημένον παρὰ τοῦ ἱερέως, ἡ δὲ τὸ κοινὸν ψωμί· ἡ εἴσαξις τῆς λέξεως ἄρτος ὑπὸ τὴν συνήθη σημασίαν εἶναι σύγχυσις. Ἡ Βοστίτσα ἔγεινεν Αἴγειον, καὶ τὸ Σινάνον Μεγαλόπολις· ἀλλ' οὔτε ἡ Βοστίτσα, οὔτε τὸ Σινάνον κεῖνται ἐπὶ τῶν ἀρχαίων τούτων πόλεων. Εἰπὲ δῆμος Αἰγείου, δῆμος Μεγαλοπόλεως· ἀλλ' ἄφες τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων· διὰ τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων ἀνακαλῶν τὴν ἀρχαίαν δόξαν, ἣν ἔφερον αἱ ἀρεταί, διὰ τῶν νέων τὴν δουλείαν, ἣν ἔφερον αἱ κακίαι τῶν ἐγκατοίκων, νὰ ἐνθυμίζουν εἰς τὸν κόσμον ὅτι τοὺς περιμένει ἡ τύχη τῶν προγόνων των, ἂν δὲν ἀρνηθῶσι τὴν κακίαν καὶ γίνωσιν ἐνάρετοι. Ἄλλα νέα ὀνόματα εἶναι ὀνόματα ἔνδοξα καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐξελληνισθῶσι· Ὕδρα, Ψαρὰ, Σπέτσαι παλαιὰ ἦσαν ἀσήμαντοι· τὰ σημερινά των ὀνόματα εἶναι ἔνδοξα· καὶ ὅστις ἤθελεν εἰπεῖ Ψύραν ἢ Ψυρίαν τὰ Ψαρὰ ἦτον ἄξιος νὰ τὸν φάγουν αἱ ψεῖραι.

Ἀλλὰ τὸ κεφάλαιον τῆς κοινῆς γλώσσης εἶναι Ἑλληνικῆς καταγωγῆς; εἶναι ἡ συνέχεια τῆς Ἑλληνικῆς, ὁ διακριτικὸς χαρακτὴρ τοῦ ἔθνους· τίνι λόγῳ, τίνι δικαιώματι τὸ ἀποκηρύττεις; διότι εἶναι ἡ Ἑλληνική; ἀπατᾶσαι· ἂν ἦτο ἡ Ἑλληνικὴ, ἔπρεπε νὰ ἐννοῇ ὁ κόσμος τὸν Ὅμηρον, τὸν Αἰσχύλον, τὸν Σοφοκλέα, τὸν Πίνδαρον· ἀλλ' αὐτοὺς δὲν ἐννοοῦμεν ἡμεῖς, κύριοι, οἵτινες σπουδάζοντες ἑλληνικὰ ἐγηράσαμεν· αὐτὰ εἶναι πράγματα περασμένα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ μιμηθῶμεν διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν ἐδικήν μας φιλολογίαν ζωντανήν. Ἡ κοινὴ γλῶσσα, ἡ γλῶσσα τοῦ ἔθνους εἶναι θυγάτηρ τῆς ἑλληνικῆς, ἡ συνέχεια τῆς ἑλληνικῆς· ἀλλ' ὄχι ἡ ἑλληνική· αἱ λέξεις ἔχουν ἄλλην σημασίαν, οἱ τύποι διάφοροι, ἄλλη ἡ σύνταξις τοῦ λόγου, ἄλλο τὸ ὕφος τῆς συγγραφῆς· ἡ κοινὴ ἔχει τὸν χαρακτῆρα τῶν νεολατινικῶν μὲ τὰς ὁποίας συνανεπτόχθη καὶ συνέζησεν· εἶναι ἀναλυτικὴ, σαφὴς, φιλοσοφικὴ γλῶσσα· καὶ ἔχει καὶ ἑλληνισμοὺς πλειοτέρους τῆς

γλώσσης τῶν σοφολογιωτάτων. Αὐτὴν, κύριοι, νὰ ἀποκηρύξῃ οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα. Οἱ κοινοὶ τύποι εἶναι καθιερωμένοι ὑπὸ τῆς κοινῆς χρήσεως καὶ δὲν ἔχει δικαίωμα οὔτε ὁ Ἄνας, οὔτε ὁ Καϊάφας νὰ ἐμποδίσῃ τινὰ νὰ τοὺς μεταχειρίζεται. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐπιστήμη εἰσήγαγε καὶ τοὺς τύπους τῆς ἀρχαίας, ἠμπορεῖ κἀνεὶς νὰ μεταχειρίζεται καὶ αὐτούς· τοῦτο εἶναι πολιτισμὸς τῆς γλώσσης· τὰς κοινὰς λέξεις μὲ τύπους κοινοὺς καὶ τὰς τῆς ἀρχαίας μὲ ἀρχαίους τύπους, ἢ εἰς τὰς ἑλληνικὰς νὰ δώσῃ τύπους κοινοὺς κατὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ μέτρου, καὶ τὴν αἴσθησιν τοῦ γράφοντος. Διότι ὁ στίχος ὁμοιάζει τὸν τοῖχον· ὁ τοῖχος δὲν εἶναι στερεὸς ὅταν παραγεμίζεται, καὶ ὁ στίχος πρέπει νὰ ὑπηρετῇ τὴν ἰδέαν διὰ νὰ ἔχῃ δύναμιν· εἰς τοῦτο δὲ ὁ ποιητὴς ἔχει τὴν πλεῖστον τῶν τύπων μέγα βοήθημα. Ὁ Ὅμηρος μεταχειρίζεται ἀπειρίαν τύπων τοὺς ὁποίους δὲν ἐδημιούργησεν αὐτὸς, ἀλλὰ τοὺς εἶχεν ἡ γλῶσσα, καὶ ἡ στιχουργία του εἶναι ἀμίμητος· ὁ Πίνδαρος μεταχειρίζεται κατ' ἐκλογὴν καὶ τύπους καὶ ἰδιωτισμοὺς τῶν διαφόρων διαλέκτων, διότι ἔγραφε πρὸς τοὺς πανέλληνας, δι' ὃ καὶ οἱ γραμματικοὶ λέγουν «κοινὴ διάλεκτος ἣν ἔγραψε Πίνδαρος.»

Ἡ γλῶσσα ἡ ἐθνικὴ εἶναι τοῦ λαοῦ ἰδιοκτησία· ὁ λαὸς τραγουδεῖ ἐπαναλαμβάνει τὰ μαθήματα τοῦ ποιητοῦ, τοῦ φυσικοῦ διδασκάλου του· ποίημα τὸ ὁποῖον δὲν τραγουδεῖ ἢ δὲν ῥαψῳδεῖ ὁ λαὸς δὲν εἶναι ἐθνικὸν ποίημα. Οἱ καλοὶ ποιηταὶ καὶ οἱ κλασικοὶ ἐν γένει εἶναι οἱ φυσικοὶ τῆς ἐθνικῆς γλώσσης νομοθέται. Κριταὶ τοῦ καλοῦ κατὰ τοὺς νόμους τῶν κλασικῶν εἶναι ἡ Σοφία, τὰ Πανεπιστήμια· οἱ ἐδικοί μας ὅμως σοφολογιώτατοι ἔγιναν δικτάτορες, καὶ νομοθέται καὶ κριταὶ καὶ ἐκτελεσταὶ τοῦ νόμου· τίνι δικαιώματι; ἐπὶ ποίων ἐξόχων ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἐβάσισαν τοὺς περὶ γλώσσης νόμους των; τίς τοὺς ἔκαμε νομοθέτας; οἱ κλασικοὶ συγγραφεῖς εἶναι ὀπίσω. Πῶς εἶναι δυνατὸν τὸ ῥεῦμα τῆς γλώσσης νὰ περιορισθῇ; τώρα μὲ μίαν ἀξιναρὶὰ χῶμα τὸ κρατεῖς, διότι τὸ ἔθνος δὲν αἰσθάνεται τὴν ὕπαρξίν του, δὲν ἔχει δύναμιν· ἀλλ' ἅμα δυναμώσῃ καὶ συναισθανθῇ ὀλίγον, ἡ πρώτη κατεβασιὰ θὰ φουσκώσει τὸ ῥεῦμα καὶ θὰ συνεπάρῃ καὶ τοὺς Φαρισαίους μὲ ὅλα των τὰ γελοῖα προσκόμματα.

Τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, κύριοι, ἐμόρφωσεν ἡ ποίησις καὶ ἐκ τῆς ποιήσεως ἐπήγασεν ἡ φιλοσοφία· ὁ Ὅμηρος εἶναι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ὁ διδάσκαλος· ὁ Ἡρόδοτος εἶναι εἰς πεζὸν λόγον ἡ Ὀδύσσεια· ὁ Θουκυδίδης εἶναι δημηγορία· ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος ζῇ, συνδιαλέγεται, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης συλλέγει τοὺς καρποὺς καὶ τοὺς τοποθετεῖ εἰς τὰς ἀποθήκας. Καὶ ὁ νέος ἑλληνικὸς λαὸς θέλει μορφωθῇ διὰ τῆς ποιήσεως· ἀλλ' ἐκ τῆς ποιήσεως δὲν θέλει πηγάσει ἡ φιλοσοφία· αὐτὴ εἶναι μορφωμένη ἤδη· αὐτὴ θὰ φωτίσει τὸν ποιητὴν καὶ θὰ τὸν ὁδηγήσει. Ἀλλ' ἡ ἐδική μας σοφία, ἀποκηρύξασα σωρηδὸν τὴν γλῶσσαν τοῦ ἔθνους, ἀπεκήρυξε μὲ αὐτὴν καὶ τὸ ὕφος τὸ ποιητικὸν καὶ ὅλον τὸν πολύτιμον θησαυρὸν τῆς ἐθνικῆς ποιήσεως. «Il sublime poetico debba sempre andar unito al popolaresco.» Τὸ ποιητικὸν ὕψος πρέπει νὰ συμβαδίσῃ πάντοτε μὲ τὸ δημῶδες, λέγει ὁ Βίκος. Κωμῳδία, σάτυρα, ἔπος, διδακτικὴ ποίησις, λυρικὴ ποίησις δὲν ἔχει ζωὴν χωρὶς τὴν δημώδη γλῶσσαν καὶ αὐτὴ ἡ τραγῳδία, ὅταν θὰ ἐκφράσει πάθη ζωηρὰ μὲ ἀλήθειαν, θὰ ὁμιλήσει τὴν κοινὴν γλῶσσαν.

Ὁ ἀποκηρύττων τὴν κοινὴν γλῶσσαν λαμβάνει θέαν στρατηγοῦ, ὅστις προστάζει τοὺς στρατιώτας του νὰ καύσωσι τὴν ἀποσκευήν των. Ἀλλὰ τοῦτο πράττει ὁ στρατηγὸς ὅταν προβλέπῃ μέγα κέρδος ἢ μέγαν κίνδυνον· ἐδῶ ὅμως τὸ κέρδος οὐδὲν, οὐδεὶς ὁ κίνδυνος καὶ μεγίστη ἡ ζημία· ὁ ἀποκηρύττων τὴν κοινὴν διὰ νὰ εἰσάξῃ ἑλληνικὰ λεξίδια, τὸ δέρμα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὁμοιάζει τσοπάνην, ὅστις πυρπολεῖ δάσῃ δρυῶν ἢ πευκῶν διὰ νὰ φυτρώσῃ χόρτον νὰ φάγουν τὰ γίδια του. Ἐπειδὴ ἔστω, πολλὰ καλὰ ἥρπασες τὸν ἐθνικὸν θησαυρὸν τοῦ λαοῦ, τὴν γλῶσσάν του καὶ μὲ αὐτὴν τὰ ἀληθῶς ἑλληνικὰ ἤθη του καὶ τὸν ἔρριψες εἰς τοὺς δρόμους, διὰ τὸ καλόν του ὡς ἀνήλικον· ἔβαλες φωτιὰ καὶ τοῦ ἔκαυσες τὸ καλύβι, ἀφίνων αὐτὸν εἰς τὸ ὕπαιθρον, διὰ νὰ τοῦ κατασκευάσῃς ὡραῖον οἶκον μεγαλοπρεπῆ· ἐξεπλήρωσες τὴν ὑπόσχεσίν σου; τὸν ἐξεπαίδευσες; τὸν ἐμποδίζεις νὰ τραγουδῇ, τοῦ ἐμόρφωσες τὴν κρίσιν; Ὄχι, κύριοι, εἰς λεξίδια κενὰ νοήματος, εἰς τὸ δέρμα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἐθυσιάσθη ἡ ἐθνικὴ ἐκπαίδευσις· ἡ ἑλληνικὴ τεχνολογία εἶναι τὸ πρῶτον καὶ σχεδὸν τὸ μόνον τῶν δημοτικῶν σχολείων, τῶν ἑλληνικῶν σχολείων καὶ τῶν γυμνασίων μέλημα· καὶ ὅμως οὔτε καὶ αὐτὸ κατορθοῦται· οἱ μαθηταὶ τῶν γυμνασίων μεταβαίνουν εἰς τὸ πανεπιστήμιον ἀγνοοῦντες καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς ὀρθογραφίας.

Οἱ παλαιοὶ διδάσκαλοι ἐδόξαζον ἀριστοκρατίαν γραμμάτων· ἠρνοῦντο σαφῶς καὶ εἰλικρινῶς τὴν ὕπαρξιν τῆς κοινῆς καὶ ἐδίδασκον ἑλληνιστί· διότι ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ ποίησιν ἐθνικὴν ἐθεώρουν τοὺς ὕμνους τῆς ἐκκλησίας· ὁ καιρὸς δὲν ἦτο κατάλληλος ὥστε νὰ τοὺς φέρῃ νὰ σκεφθῶσι περὶ ἐθνικῆς ποιήσεως· ἀλλ' οἱ ὀλίγοι των μαθηταὶ ἐμάνθανον ἑλληνικὰ, μὲ τὰ ἑλληνικὰ ἐπιστήμας καὶ γράφοντες τὴν κοινὴν, τὴν ἔγραφον διωρθωμένην διότι ἐγνώριζον τί ἔγραφον· ἐζήτουν δὲ νὰ διορθώσουν τὸν λαὸν διὰ τῆς θρησκείας. Ἡ σημερινὴ σοφία μας εἶναι τύραννος· θέλει νὰ ἑλληνίζῃ ὁ λαὸς

ἐνῷ οὔτε τὸ Πανεπιστήμιον ἑλληνίζει οὔτε οἱ διδάσκαλοι τοὺς ὁποίους δίδει τὸ Πανεπιστήμιον· ἡ φιλολογία, ἡ ἀπεριόριστος αὐτὴ ἐπιστήμη, περιωρίσθη εἰς ξηροὺς τοὺς τύπους τῆς Ἑλληνικῆς. Ἡ γραμματικὴ, Κύριοι, εἶναι μέρος μόνον τῆς φιλολογίας· ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ὀλίγιστοι ἐξηκρίβωσαν. Μὲ αὐτοὺς τοὺς τύπους ναναρίζονται τὰ παιδιὰ εἰς τὰ δευτερεύοντα σχολεῖα, μεταβαίνουν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἐν γένει νήπια καὶ ἐξέρχονται καπάτσοι. Χωρὶς ὑπερβολὴν τὰ μαθήματα τῶν σχολείων καὶ τῶν γυμνασίων εἶναι ἐν γένει ἢ ἐμετικὰ ἢ καθάρσια· ἡ διδασκαλία ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ εἶναι θύελλα· ἀκροάζεται ὁ μαθητὴς ἐν θορύβῳ ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας χωρὶς νὰ μελετᾷ· καὶ ἀφ' οὗ διέλθῃ τὰ ἔτη τῆς σχολῆς κάθεται ἄλλα τόσα νὰ χωνεύσῃ, ὡς ἡ καμήλα, τὸ ἁρπασθὲν νερὸν καὶ ὑποθηκευθὲν εἰς τὴν κοιλίαν της. *Ἡ τοιαύτη κατάστασις τῆς ἐκπαιδεύσεως διατηρεῖ τὴν τυραννίαν τῶν σχολαστικῶν, καὶ ἡ τυραννία τῶν σχολαστικῶν τὴν τοιαύτην ἀθλίαν τοῦ ἔθνους κατάστασιν.*

Ἀναπνέομεν, κύριοι, ἀέρα βυζαντινῆς καὶ σχολαστικῆς ἀτμοσφαίρας· ἡ πολιτική μας εἶναι βυζαντινὴ καὶ σχολαστικὴ ἡ παιδεία μας. Καὶ ἐκ τῶν προτέρων καὶ ὑστέρων, κύριοι, σκεπτόμενος εὑρίσκει τις ὅτι παρ' ἡμῖν ἐπικρατεῖ τὸ βυζαντινὸν πνεῦμα τῆς μοχθηρίας καὶ τῆς ῥᾳδιουργίας καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ σχολαστικοῦ πνεύματος, ὅστις συμπλεκόμενος μὲ τὰς περιπλοκάδας τῆς ἐπιπολαιότητος τῆς ἐποχῆς, πνίγει τὴν ἀληθῆ τοῦ ἔθνους ἀνάπτυξιν. Τὸ Ἑλληνιτὸν ἔθνος ἐτάφη ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς Κωνσταντινουπόλεως βυζαντινὸν καὶ σχολαστικόν· τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἦτο σχεδὸν ὁλοτελῶς ἐσβεσμένον. Ἑπομένως ἀφ' οὗ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἐτινάχθησαν τὰ καλύπτοντα τὸ ἔθνος ἐρείπια, ἐξ ἀνάγκης ἔπρεπε νὰ βλαστήσωσι πρῶτοι οἱ τεθαμμένοι σπόροι τῆς βυζαντινῆς μοχθηρίας καὶ μικρονοίας καὶ τῆς μωρίας τῶν σχολαστικῶν· ἂν δὲ πουθενὰ τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα τοῦ τόπου καθαρὸν, διά τινος χάσματος ἀνυψούμενον, ἔφθανεν εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἔπρεπεν ἀμέσως νὰ πνίγεται ἀπὸ τὰς βάτους καὶ τὰς ἀκάνθας τοῦ βυζαντινοῦ πνεύματος καὶ τὸν ἔρποντα κισσὸν τοῦ σχολαστικοῦ. Αὐτὰ πρέπει νὰ ἦναι τὰ *δύο μεγάλα στοιχεῖα* τὰ ὁποῖα ῥοφοῦν τὸ αἷμα τοῦ ἔθνους, *ἡ κορδέλλα* ἥτις τοῦ βυζάνει τὰ ἔντερα καὶ δὲν τὸ ἀφίνει νὰ ἀναπτυχθῇ. Ἀλλὰ τοῦτο, ὅπερ ἐκ τῶν προτέρων συμπεραίνει τις, ἀποδεικνύει ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ ἡ ἱστορία. Τίς ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ τὴν ἐθεμελίωσεν; Ὁ ἑλληνισμός· τὸ κήρυγμα τῆς ἐθνικῆς ὑπάρξεως, τῆς ἀνεξαρτησίας· οὔτε ὁ Ῥήγας Φερραῖος, οὔτε ὁ Κολοκοτρώνης, οὔτε ὁ Μιαούλης ἐπεκαλέσθησαν ξένην βοήθειαν· ἡ Ἀνατολὴ θὰ ἐλευθερωθῇ διὰ τῆς Ἀνατολῆς, εἶπεν ὁ Ῥήγας Φερραῖος, καὶ οἱ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης πολεμισταὶ εἰς τὸ κήρυγμά του ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους, ἐλάμπρυναν τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἔσυραν τὰ βλέμματα καὶ τὰς χειροκροτήσεις τοῦ ἐξευγενισμένου κόσμου κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως. Τίς ἀνεχαίτισε τὸ ῥεῦμα τῆς ἐπαναστάσεως; ἐμάρανε τὰς νίκας; τίς ἐθανάτωσε τὸν Ὀδυσσέα τὸ παλικάρι τῆς Ῥούμελης; ἐφυλάκισε τὸν Κολοκοτρώνην, τὸν μόνον ἱκανὸν εἰς τὴν ὁρμὴν τοῦ Ἰβραΐμη νὰ ἀντιτάξῃ τὴν περιεσκεμμένην βραδύτητα τοῦ Φαβίου Μαξίμου; τίς ὑπέταξε τὸν Καραϊσκάκην καὶ τὸν Μιαούλην εἰς τὸν Κόχραν καὶ ἔρριψεν εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης τὴν ἐπανάστασιν; Ὁ Κόχραν ἔρριψεν εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ ἡ ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχία ἐψάρευσεν αὐτὴν ἡμιθανῆ. Τίς ἐθανάτωσε τὸν Κυβερνήτην, τὸν ἰατρὸν ὅστις ἀνέστησεν αὐτὸν τὸν νεκρὸν καὶ διὰ τῆς ῥιζικῆς θεραπείας του τῷ παρεσκεύαζεν ὑγίαν στερεὰν καὶ μακροβιότητα; Τὸ φαρμακευμένον στοιχεῖο τοῦ βυζαντινοῦ πνεύματος, βοηθούμενον ἀπὸ τὸ ἑρπετὸν τοῦ σχολαστικισμοῦ; Ἐγὼ θὰ ἀντικαταστήσω τὸν Τοῦρκον εἰς τὴν ῥάχιν τοῦ Ῥαγιᾶ εἶπε τὸ πνεῦμα τοῦ σατανᾶ τῆς βυζαντινῆς μικρονοίας, τοῦ τυφλοῦ ἐγωϊσμοῦ, καὶ γαία μιχθήτω πυρί· ἦλθεν ὁ χρυσοῦς αἰὼν ἀμέσως μετὰ τοῦς Τούρκους, εἶπαν οἱ λογιώτατοι· καὶ ἄνοιξαν τὴν μάνδραν καὶ ἐμβῆκαν οἱ λύκοι καὶ ἔφαγαν τὰ πρόβατα. Ταῦτα ἀρκοῦν διὰ νὰ βεβαιωθῶμεν ὅτι αὐταὶ αἱ δύο κληρονομικαὶ ἀσθένειαι μᾶς βασανίζουν καὶ πρέπει νὰ ἐπιμεληθῶμεν νὰ τὰς θεραπεύσωμεν· καὶ ἔρχομαι εἰς τὸ συμπέρασμα.

Une nation ne peut sortir de la barbarie qu'en cultivant sa propre langue (1). Ἔθνος δὲν δύναται νὰ ἐξέλθῃ τῆς βαρβαρότητος εἰμὴ καλλιεργῶν τὴν ἐδικήν του γλῶσσαν, λέγει ὁ Χέρδερ. Τὰ ἔθνη τῆς Δύσεως ἐν τῇ νηπιότητι αὐτῶν ἐκαλλιέργουν τὴν Λατινικὴν καὶ ἦσαν εἰσέτι βάρβαρα· ἐξευγενίσθησαν, ἐκαλλιέργησαν τὰς ἰδίας αὐτῶν γλώσσας, ἔκαμαν ἰδίαν φιλολογίαν καὶ ἔχουν ἰδίαν ὕπαρξιν. Ἡμεῖς ὄντες εἰσέτι νήπια καλλιεργοῦμεν ἀρχαίαν θεινὴν γλῶσσαν τὴν ἑλληνικὴν καὶ εἰς τὸ δέρμα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος θυσιάζομεν καὶ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον μας. Καιρὸς νὰ ἀποτεινάζωμεν αὐτὸν τὸν ζυγὸν καὶ νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν γλῶσσάν μας καὶ καθ' ἑαυτὴν νὰ τὴν καλλιεργοῦμεν. Ἕως τώρα ἡ ζωντανή μας γλῶσσα ἐδούλευε τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἐνεκροῦτο· καιρὸς τὰ κτήματα τῶν νεκρῶν νὰ γίνωσιν ἰδιοκτησία τῶν ζώντων καὶ νὰ ἀναστηθῶσιν ὄχι αἱ λέξεις αἱ ἑλληνικαὶ, ἀλλ' ὁ πατριωτισμὸς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τὸ εὐγενὲς καὶ γόνιμον πνεῦμά των.

Αὐτὴ, κύριοι, εἶναι ἡ πεποίθησίς μου. Τὴν δὲ κρίσιν τῆς μεταξὺ ὑμῶν διαφορᾶς ἀναθέτω εἰς τὸ σοφὸν Πανεπιστήμιον τοῦ ὁποίου οἱ πλεῖστοι ἐξ ὑμῶν ὑπήρξατε μαθηταί. Αὐτὸ βεβαίως δὲν ἔχει συμφέρον νὰ σᾶς ἀδικήσῃ· ἀναντιρρήτως ἀγαπᾷ τὴν Ἑλλάδα καὶ θέλει ἀποφασίσει πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἀληθείας καὶ τῆς προόδου τοῦ ἐξευγενισμοῦ.

Α. ΦΑΤΣΕΑΣ.

Ο ΑΒΒΑΣ ΩΒΑΙΝ.

Διήγημα τοῦ Prosper Mérimée.

Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Μ. Μ.

Εἶναι περιττὸν νὰ εἴπωμεν πῶς αἱ ἀκόλουθοι ἐπιστολαὶ περιῆλθον εἰς χεῖράς μας· μᾶς ἐφάνησαν περίεργοι, ἠθικαὶ καὶ διδακτικαί. Τὰς ἐκδίδομεν δὲ παραλείποντες μόνον τινὰς μὴ ἐχούσας σχέσιν μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀββᾶ Ὠβαὶν καὶ ἀλλάζοντες τὰ κύρια ὀνόματα.

Ἐπιστολὴ Α'.

Ἡ Κυρία δὲ Π . . . πρὸς τὴν Κυρίαν δὲ Γ . . .

Νουαρμουτιὲ, Νοέμβριος 1844.

Ὑποσχεθεῖσα νὰ σὲ γράψω, ἀγαπητή μου Σοφία, φυλάττω τὸν λόγον μου, καθόσον δὲν ἔχω τίποτε νὰ κάμω κατὰ τὰς διεξοδικὰς ταύτας ἑσπέρας. Ἡ τελευταία μου ἐπιστολὴ σὲ ἀνήγγειλεν ὅτι εἶμαι τριάκοντα ἐτῶν καὶ ὅτι ἡ περιουσία μου κατεστράφη. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον δυστύχημα, οἴμοι! δὲν θεραπεύεται· τὸ δὲ δεύτερον ὑπομένομεν κακῶς, ἀλλὰ τέλος τὸ ὑπομένομεν. Διὰ νὰ διορθώσωμεν ὁπωσοῦν τὰς ὑποθέσεις μας πρέπει νὰ διατρίψωμεν τοὐλάχιστον δύο ἔτη εἰς τὸν ζοφερὸν πύργον ὅθεν σὲ γράφω. Ἐφάνην γενναιοτάτη. Ἅμα μαθοῦσα τὴν κατάστασιν τῶν οἰκονομικῶν μας, ἐπρότεινα εἰς τὸν Ἐρρῖκον νὰ κάμωμεν οἰκονομίας, καὶ μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας ἤλθαμεν εἰς Νουαρμουτιέ. Λὲν θὰ σὲ ὁμιλήσω περὶ τοῦ ταξειδίου μας. Πρὸ ἐτῶν δὲν εὑρέθην τόσον καιρὸν μόνη μὲ τὸν σύζυγόν μου. Φυσικὰ εἴχαμεν καὶ οἱ δύο πολλὰ κακὴν διάθεσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχα ἀποφασίσει νὰ φανῶ ἀτάραχος τὰ πάντα ἐπέρασαν καλῶς. Γνωρίζει ὅτι ὅταν κάμω μεγάλας *ἀποφάσεις* τὰς τηρῶ. Ἰδοὺ εἴμεθα ἀποκαταστημένοι. Τὸ Νουαρμουτιὲ εἶναι λίαν γραφικόν· περὶ αὐτὸ ἔχει δάση καὶ βράχους καὶ τὴν θάλασσαν ὄχι μακράν. Ἔχομεν τέσσαρας πύργους τῶν ὁποίων οἱ τοῖχοι ἔχουν δεκαπέντε ποδῶν πλάτος. Πλησίον ἑνὸς παραθύρου ἔχω τὸ γραφεῖόν μου. Ἡ αἴθουσά μου ἥτις ἔχει ἑξήκοντα ποδῶν μάκρος, καὶ εἶναι στολισμένη μὲ περιπετάσματα παριστῶντα διάφορα ζῶα, εἶναι λαμπρὰ ὅταν μάλιστα φωτίζεται ἀπὸ ὀκτὼ κηρία τὴν Κυριακήν. Ἐννοεῖς ὅτι ὅλα τὰ δωμάτια ἔχουσιν ἄθλια ἔπιπλα, αἱ θῦραι δὲν κλείουν καλῶς ἡ ζυλικὴ τρίζει ὁ ἄνεμος συρίζει καὶ ἡ θάλασσα μυκᾶται θλιβερῶς. Ἐν τούτοις ἀρχίζω νὰ συνειθίζω. Συγυρίζω, διορθόνω, φυτεύω καὶ πρὶν ἀρχίσῃ τὸ μεγάλον ψῦχος θὰ εἶμαι καλῶς στρατοπεδευμένη. Ἔσο βεβαία ὅτι ὁ πύργος σου θὰ εἶναι ἕτοιμος τὴν ἄνοιξιν. Διὰ τί νὰ μὴ σὲ ἔχω ἀπὸ τόρα; Τὸ καλὸν τοῦ Νουαρμουτιὲ εἶναι ὅτι δὲν ἔχομεν γείτονας. Τελεία μοναξία. Χάριτι θεία, ἡ μόνη μου ἐπίσκεψις εἶναι ὁ ἀββᾶς Ὠβαίν. Εἶναι νέος εὔρωστος, γλυκὺς ἂν καὶ ἔχει ὀφρῦς τοξοειδεῖς καὶ πυκτὰς, καὶ μεγάλους ὀφθαλμοὺς μαύρους ὡς προδότου μελοδράματος. Προχθὲς τὴν κυριακὴν ἐξεφώνησε λόγον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅστις τῇ ἀληθείᾳ δὲν ἦτο κακὸς δι' ἐπαρχίαν, καὶ πρὸ πάντων ἦτο χυμένος διὰ τὴν περίστασιν. « Ὅτι ἡ Θεία Πρόνοια μᾶς στέλλει δυστυχήματα διὰ νὰ καθαρίσῃ τὰς ψυχάς μας.» Ἂς ἦναι! ἄρα καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν τίμιον τραπεζίτην, ὅστις ἠθέλησε νὰ μᾶς καθαρίσῃ σφετεριζόμενος τὴν περιουσίαν μας. Ὑγίαινε, φιλτάτη μου. Ἰδοὺ φθάνει τὸ κύμβαλόν μου καὶ διάφορα κιβώτια. Πηγαίνω νὰ τὰ τακτοποιήσω.

Υ. Γ. Ἀνοίγω τὴν ἐπιστολήν μου διὰ νὰ σὲ εὐχαριστήσω δι' ὅσα μὲ ἔστειλες. Εἶναι πάρα πολὺ ὡραῖα διὰ τὸ Νουαρμουτιέ. Τὸ ὑπόλευκον κάλυμμα τῆς κεφαλῆς μὲ ἀρέσκει. Εὐθὺς ἐνόησα ὅτι σὺ τὸ ἐδιάλεξες. Θὰ τὸ φορέσω τὴν Κυριακὴν εἰς τὴν λειτουργίαν, ἴσως ἔλθῃ τις περιστατικῶς διὰ νὰ τὸ θαυμάσῃ. Ἀλλὰ διὰ τί μὲ στέλλεις μυθιστορίας; θέλω νὰ εἶμαι, καὶ *εἶμαι* σοβαρά. Πόσας αἰτίας ἔχω διὰ νὰ εἶμαι! Θέλω νὰ διδαχθῶ. Ὅταν μετὰ τρία ἔτη ἐπιστρέψω εἰς Παρισίους, θὰ εἶμαι σωστὰ τριάκοντα τριῶν χρόνων. Θεέ μου! θὰ εἶμαι νέα Φιλαμίντη τοῦ Μολιέρ. Καὶ ἐγὼ ὅμως δὲν ἠξεύρω τί βιβλία νὰ σὲ ζητήσω. Τί μὲ συμβουλεύεις νὰ μάθω; Γερμανικὰ ἢ Λατινικά; θὰ εἶναι πολὺ εὐχάριστον νὰ ἀναγνώσω τὸν Οὐΐλλελμ Μάϊστερ ἢ τοὺς μύθους τοῦ Χόφμαν εἰς τὸ πρωτότυπον. Ἀλλὰ πῶς νὰ μάθῃ τις γερμανικὰ εἰς Νουαρμουτιέ; προτιμῶ τὰ λατινικὰ διότι μὲ φαίνεται ἄτοπον νὰ τὰ γνωρίζουν οἱ ἄνδρες μόνον. Ἔχω διάθεσιν νὰ εἴπω εἰς τὸν ἐφημέριόν μου νὰ μὲ δώσῃ μαθήματα.

Ἐπιστολὴ Β'.

Ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν αὐτήν.

Νουαρμουτιὲ, Δεκέμβριος 1844.

Ἂν καὶ ἀπορεῖς, ἐντούτοις σὲ βεβαιῶ ὅτι ὁ καιρὸς περᾷ γρηγορώτερα ἀφ' ὅσον νομίζεις, ταχύτερον μάλιστα ἀφ' ὅσον ἐνόμιζα καὶ ἐγώ. Ὅ,τι πρὸ πάντων μὲ δίδει θάρρος εἶναι ἡ ἀδυναμία τοῦ δεσπότου καὶ κυρίου μου. Ὡς φαίνεται οἱ ἄνδρες εἶναι κατώτεροι ἡμῶν. Εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον καταβεβλημένος καὶ τεταπεινωμένος. Ἐξυπνᾷ ὅσον ἠμπορεῖ ἀργότερα, ἱππεύει, κυνηγεῖ, καὶ κάμνει ἐπισκέψεις εἰς τοὺς πλέον πληκτικοὺς ἀνθρώπους, τοὺς συμβολαιογράφους καὶ τοὺς εἰσαγγελεῖς, οἵτινες κατοικοῦν εἰς τὴν πόλιν, ἤτοι ἐξ λεύγας μακρὰν ἀπ' ἐδῶ. Ἀλλ' ἂν τὸν ἔβλεπες ὅταν βρέχῃ! Πρὸ ὀκτὼ ἡμερῶν ἤρχισε τὸν Μωπρὰ καὶ ἀκόμη εὑρίσκεται εἰς τὸν πρῶτον τόμον. Ἀλλ' ἂς τὸν ἀφήσω ἥσυχον καὶ ἂς σὲ ὁμιλήσω περὶ ἐμοῦ, ἐπειδὴ καθὼς συχνὰ λέγεις, «προτιμότερον νὰ ἐπαινῇ τις τὸν ἑαυτόν του ἢ νὰ κατηγορῇ τὸν πλησίον του.» Ὁ ἀὴρ τῆς ἐξοχῆς μὲ ὠφελεῖ πολὺ, εἶμαι λαμπρὰ εἰς τὴν ὑγείαν μου, καὶ ὅταν κυττάζω εἰς τὸν καθρέπτην (τί καθρέπτης!), μὲ φαίνεται ὅτι δὲν εἶμαι τριάκοντα ἐτῶν. Κάμνω καὶ μεγάλους περιπάτους. Χθὲς κατώρθωσα νὰ ἔλθῃ μαζύ μου ὁ Ἐρρῖκος εἰς τὸ παραθαλάσιον, καὶ ἐνῷ αὐτὸς ἐκυνήγει, ἐγὼ ἀνεγίνωσκα τὴν ᾠδὴν τῶν πειρατῶν εἰς τὸν Γκιαούρ. Ἐπὶ τῶν βράχων τῆς παραλίας, ἐνώπιον θαλάσσης κυμαινομένης, οἱ ὡραῖοι αὐτοὶ στίχοι φαίνονται ὡραιότεροι. Ναὶ μὲν ἡ θάλασσά μας δὲν συγκρίνεται μὲ τὴν θάλασσαν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ἔχει καὶ αὐτὴ τὴν ποίησίν της ὡς πᾶσα θάλασσα. Ἠξεύρεις τί μὲ κάμει ἐντύπωσιν ὅταν ἀναγινώσκω τὸν Λόρδον Βύρωνα; βλέπει καὶ ἐννοεῖ τὴν φύσιν. Δὲν ὁμιλεῖ περὶ θαλάσσης διότι ἔφαγε θύννους καὶ ὀστρείδια. Ἐταξείδευσεν, εἶδε τρικυμίας. Ὅλαι του αἱ περιγραφαὶ εἶναι φυσικώταται. Οἱ ποιηταί μας φροντίζουν πρῶτον διὰ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν, καὶ ἔπειτα διὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ τοῦ τοπάλιν ἂν ὑπάρχῃ θέσις εἰς τὸν στῖχον. Ἐνῷ ἐπεριπάτουν ἀναγινώσκουσα, παρατηροῦσα καὶ θαυμάζουσα, ὁ Ἀββᾶς Ὠβαὶν, δὲν ἠξεύρω ἂν σὲ ὡμίλησα περὶ τοῦ ἐφημερίου τοῦ χωρίου μου, ἦλθε πλησίον μου. Εἶναι νέος ἱερεὺς ὅστις μὲ ἀρέσκει· εἶναι πεπαιδευμένος καὶ ὁμιλεῖ πολλὰ εὔμορφα. Πλὴν τούτου ἀπὸ τοὺς μεγάλους καὶ μαύρους ὀφθαλμοὺς καὶ ἀπὸ τὴν ὠχρὰν καὶ μελαγχολικὴν ὄψιν του συμπεραίνω ὅτι ὁ βίος του εἶναι περίεργος καὶ ἔχω μεγάλην ἐπιθυμίαν ν' ἀκούσω τὴν ἱστορίαν του. Ὡμιλήσαμεν περὶ θαλάσσης καὶ ποιήσεως, καὶ θὰ σὲ φανῇ παράδοξον ὅταν μάθῃς ὅτι ὁ ἐφημέριος πτωχοῦ χωρίου ὁμιλεῖ τόσον καλά. Μετὰ ταῦτα μὲ ὡδήγησεν εἰς τὰ ἐρείπια παλαιοῦ μοναστηρίου, οὗ τινος ἡ πύλη εἶχεν ἀνάγλυφα ὡραῖα θηρία. Ἄχ! ἂν εἶχα χρήματα πῶς θὰ ἐπεσκεύαζα τὸ μοναστήριον! Ἂν καὶ ὁ Ἐρρῖκος ἤθελε νὰ ἐπιστρέψῃ διὰ νὰ γευθῶμεν, ἐγὼ ἐπεμείνασα κατώρθωσα νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ πρεσβυτέριον διὰ νὰ ἴδωμεν περίεργον ἀρχαῖον κιβώτιον ἁγίων λειψάνων, τὸ ὁποῖον ὁ ἐφημέριος εὗρεν εἰς τὴν οἰκίαν χωρικοῦ. Εἶναι τῳόντι ὡραιότατον καὶ ἠμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ διὰ νὰ κρύπτῃ τις πολύτιμα κοσμήματα. Ἀλλὰ τί οἰκία, θεέ μου! Καὶ ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι εἴμεθα πτωχοί! Φαντάσθητι μικρὸν ὑπόγειον δωμάτιον μὲ ἐλεεινὸν πάτωμα, μὲ τοίχους ἀσβεστωμένους, μὴ ἔχον εἰμὴ ἓν τραπέζιον καὶ τέσσαρα σκαμνία, ἕνα ψάθινον σκίμποδα μὲ ἓν προσκέφαλον στενὸν ὡς πήτα, καὶ ξηρὸν ὡς ξύλον σκεπασμένον μὲ ὕφασμα λευκὸν καὶ κόκκινον. Ἐπὶ τῆς τραπέζης ἔκειντο τρεῖς ἢ τέσσαρες τόμοι ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας· ἀνασηκώσασα δὲ ἓν τούτων ἀνεκάλυψα τὸν Jocelyn· ὁ ἐφημέριος ἐκοκκίνησεν. Ἀλλ' ὅμως ἔκαμνε πολὺ καλὰ τὰς τιμὰς εἰς τὸ πενιχρὸν οἴκημά του· οὔτε ὑπερήφανος ἐφαίνετο, οὔτε ἐντροπαλός. Μέχρι τοῦδε ἐσυμπέρανα ὅτι εἶχε ῥωμαντικήν τινα ἱστορίαν, τόρα ὅμως εἶμαι πεπεισμένη περὶ τούτου. Ἐντὸς τοῦ βυζαντινοῦ κιβωτίου τὸ ὁποῖον μᾶς ἔδειξεν εὑρίσκετο ξηρὰ ἀνθοδέσμη πέντε ἢ ἓξ ἐτῶν τοὐλάχιστον. Εἶναι ἅγιον λείψανον; τὸν ἠρώτησα. — Ὄχι, ἀπεκρίθη ὀλίγον παραπονούμενος. Δὲν ἠξεύρω πῶς εὑρίσκεται ἐδῶ· καὶ λαβὼν τὴν ἀνθοδέσμην τὴν ἐφύλαξε μετ' εὐλαβείας εἰς τὴν τράπεζάν του. Δὲν ἐνόησα καλά; . . . Ἐπέστρεψα εἰς τὴν ἔπαυλιν αἰσθανομένη λύπην καὶ θάρρος, λύπην μὲν ὅτι εἶδα τόσην πτωχείαν, καὶ θάρρος διὰ νὰ ὑπομένω τὴν ἰδικήν μου, ἥτις εἰς αὐτὸν θὰ ἐφαίνετο ἀσιατικὴ πολυτέλεια. Ἂν ἔβλεπες τὴν ἀπορίαν του ὅταν ὁ Ἐρρῖκος τὸν ἔδωκεν εἴκοσι φράγκα διὰ πτωχὴν γυναῖκα τὴν ὁποίαν μᾶς ἐσύσταινε! Πρέπει νὰ τὸν κάμω δῶρον. Τὸ θρανίον εἰς τὸ ὁποῖον ἐκάθησα εἶναι πολὺ ξηρόν. Θέλω νὰ τῷ προσφέρω ἓν θρανίον καθὼς ἐκεῖνο τὸ σιδηροῦν τὸ ὁποῖον εἶχα εἰς τὴν Ἰταλίαν· ἀγόρασέ με ἓν καὶ στεῖλε μέ το ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον. . . .

Ἐπιστολὴ Γ'.

Νουαρμουτιὲ, Φευρουάριος 1845.

Σὲ βεβαιῶ ὅτι διόλου δὲν βαρύνομαι εἰς Νουαρμουτιὲ, καθόσον ἠῦρα καὶ εὐάρεστον ἐνασχόλησιν τὴν ὁποίαν χρεωστῶ εἰς τὸν ἐφημέριόν μου. Ὁ Ἀββᾶς Ὠβαὶν γνωρίζει ὅλα τὰ πράγματα, καὶ αὐτὴν τὴν βοτανικήν. Ἐνθυμήθην τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ῥουσσῶ, ἀκούσασα αὐτὸν νὰ δίδῃ λατινικὸν ὄνομα εἰς ἐλεεινόν τι κρόμμυον τὸ ὁποῖον εἶχα. — « Λοιπὸν γνωρίζετε τὴν βοτανικήν; — Πολὺ ὀλίγον, ἀπεκρίθη, ὅσον μόνον διὰ νὰ ὑποδεικνύω εἰς τοὺς χωρικοὺς ποῖα εἶναι τὰ χόρτα τὰ ὁποῖα ἠμποροῦν νὰ τοὺς χρησιμεύσουν, καὶ διὰ νὰ διασκεδάζω εἰς τοὺς μονήρεις περιπάτους μου.» Ἀμέσως ἐνόησα ὅτι θὰ εἶναι πολὺ εὐάρεστον νὰ συνάγω ὡραῖα ἄνθη, νὰ τὰ ξηραίνω καὶ νὰ τὰ κατατάσσω ἐντὸς τοῦ Πλουτάρχου μου.

Διδάξατέ με τὴν βοτανικὴν, τῷ εἶπα. Ἤθελε νὰ

περιμείνῃ τὴν ἄνοιξιν ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν ἄνθη ταύτην τὴν ὥραν. « Ἀλλὰ ἔχετε ξηρὰ ἄνθη, τῷ εἶπα, εἶδα εἰς τὴν οἰκίαν σας. » Ἐννοοῦσα τὴν ἀνθοδέσμην περὶ τῆς ὁποίας σὲ ὡμίλησα. Ἂν ἔβλεπες τὸ πρόσωπόν του! ὁ δυστυχής! Ἀμέσως μετενόησα διὰ τὸν ἄτοπον ὑπαινιγμόν μου. Διὰ νὰ τὸν κάμω νὰ τὸ λησμονήσῃ ἔσπευσα νὰ προσθέσω ὅτι ὑπέθετα, ὅτι εἶχε συλλογὴν ξηρῶν ἀνθέων. Ὡμολόγησεν ὅτι εἶχε τῳόντι, καὶ τὴν ἐπαύριον μὲ ἔφερε δέσμην χαρτίου χρωματισμένου καὶ ἄπειρα ὡραῖα φυτὰ καθ' ἓν μὲ τὴν ὀνομασίαν του.

Τὸ μάθημα τῆς βοτανικῆς ἤρχισεν· ἔκαμα ἐντὸς ὀλίγου μεγάλας προόδους· δὲν ὑπῴπτευσα ὅμως τὸ ἀνήθικον μέρος τῆς βοτανικῆς, καὶ πρὸ πάντων τὰς δυσκολίας τῶν ἐξηγήσεων διὰ ἱερέα. Φαντάσου, ἀγαπητή μου, ὅτι καὶ τὰ φυτὰ ὑπανδρεύονται ὅπως καὶ ἡμεῖς, ἀλλὰ τὰ περισσότερα ἔχουν πολλοὺς συζύγους, καὶ τὰ μὲν ὑπανδρεύονται φανερὰ ἐνώπιον τοῦ δημάρχου, τὰ δὲ κρυφά. Τὰ μανιτάρια τὰ ὁποῖα τρώγεις ὑπανδρεύονται κρυφά. Βλέπεις ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι σκανδαλῶδες, καὶ ὅμως τὸ ἐξηγεῖ ἐπιτηδείως καλλίτερα ἀπὸ ἐμὲ, ἡ ὁποία ἐξεκαρδίσθην γελῶσα ἅπαξ ἢ δὶς εἰς τὰ δυσκολώτερα μέρη τῆς ἐξηγήσεως. Τώρα ὅμως ἐφρονίμευσα καὶ δὲν κάμνω πλέον ἐρωτήσεις.

Ἐπιστολὴ Δ'.

Ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν αὐτήν.

Νουαρμουτιὲ, Φεβρουάριος 1845.

Θέλεις ἀφεύκτως νὰ μάθῃς τὴν ἱστορίαν τῆς πολυτίμου ἀνθοδέσμης, ἀλλὰ δὲν τολμῶ νὰ τὸν ἐρωτήσω. Πρῶτον μὲν εἶναι πολλὰ πιθανὸν νὰ μὴν ἔχῃ κἀμμίαν ἱστορίαν, ἔπειτα ἂν ἔχῃ δὲν θὰ ἐπιθυμῇ ἴσως νὰ τὴν διηγηθῇ. Τὸ κατ' ἐμὲ εἶμαι πεπεισμένη . . . Ἔ! μὴ ψεύματα! ἠξεύρεις ὅτι δὲν κατορθώνω νὰ ἔχω μυστικὰ μὲ σέ. Τὴν ἔμαθα τὴν ἱστορίαν καὶ θὰ σὲ τὴν εἰπῶ ἐν συντόμῳ: «Πῶς, Κύριε Ἀββᾶ, εἶπα εἰς αὐτὸν μίαν τῶν ἡμερῶν, ἀφοῦ ἔχετε τόσον πνεῦμα καὶ τόσην παιδείαν ἀπεφασίσετε νὰ γίνετε ἐφημέριος εἰς τόσον ταπεινὸν χωρίον;» Καὶ αὐτὸς μειδιάσας, «Εὐκολώτερον εἶναι, ἀπεκρίθη, νὰ εἶναι τις ὁδηγὸς πτωχῶν χωρικῶν παρὰ πολιτῶν· καθεὶς πρέπει νὰ μετρῇ τὸ χρέος του κατὰ τὰς δυνάμεις του.— Ἴσια, ἴσια διὰ τοῦτο λέγω ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔχετε καλλιτέραν θέσιν.—Μὲ εἶχεν εἰπεῖ, ἐπανέλαβεν, ὅτι ὁ Πανιερώτατατος Ἐπίσκοπος Π . . . . ὁ θεῖός σας, εἶχεν εὐαρεστηθῆ νὰ μὲ ἐκλέξῃ διὰ νὰ μὲ δώσῃ τὴν ἐφημερίαν τῆς Παναγίας ἡ ὁποία εἶναι ἡ καλλιτέρα τῆς ἐπισκοπῆς. Καὶ ἐπειδὴ ἡ γραῖα θεία μου, ἡ μόνη συγγένισσα ἡ ὁποία μὲ μένει, κατοικεῖ ἐκεῖ πλησίον, ὅλοι ἔλεγαν ὅτι ἡ θέσις εἶναι ἀξιολογωτάτη δι' ἐμέ. Ὅμως εἶμαι καλὰ καὶ ἐδῶ καὶ εὐχαρίστως ἔμαθα ὅτι ὁ Πανιερώτατος ἔκλεξεν ἄλλον. Τί ἀνάγκην ἔχω; μήπως δὲν εἶμαι ἐδῶ εὐτυχής; ἐὰν κάμνω ὀλίγον καλὸν, αὐτὸ εἶναι τὸ χρέος μου καὶ δὲν πρέπει νὰ φύγω ἀπὸ ἐδῶ. Πλὴν τούτου ἡ πόλις μὲ ἐνθυμίζει . . .» Ἐδῶ ἐστάθη μὲ βλέμμα μελαγχολικὸν καὶ ἄπορον. Αἴφνης δὲ ἀναλαβὼν τὸν λόγον: «Καὶ τὴν βοτανικήν μας, εἶπε, τί τὴν ἐκάμαμεν;» Ἐγὼ ὅμως λησμονοῦσα τὰ φυτὰ ἐξηκολούθησα τὰς ἐρωτήσεις μου. « Καὶ πότε ἐλάβετε τὸ ἱερατικὸν σχῆμα; — Πρὸ ἐννέα ἐτῶν. — Πρὸ ἐννέα ἐτῶν! Ἀλλὰ τότε θὰ εἴχετε ἡλικίαν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ἐπάγγελμα. Πάντοτε ὑπέθεσα ὅτι νέος ὢν δὲν θὰ εἴχετε κλίσιν νὰ γίνετε ἱερεύς.—Οἴμοι! ἀνέκραξεν ἐντροπαλῶς, δὲν εἶχα· ἐὰν ὅμως ἡ κλίσις μου ἐγεννήθη ἀργὰ, ἐὰν ἕνεκα περιστάσεων καὶ μάλιστα μιᾶς . . .» Ἐδῶ δὲν ἠμπόρεσε νὰ τελειώσῃ· ἐγὼ ὅμως χωρὶς νὰ χάσω τὸ θάρρος μου, « Στοιχηματίζω, εἶπα, ὅτι ἐκείνη ἡ ἀνθοδέσμη ἔχει κἄποιαν σχέσιν μὲ τὴν ἀπόφασίν σας » Μόλις ἔκαμα τὴν αὐθάδη αὐτὴν ἐρώτησιν καὶ ἐδάγκασα τὴν γλῶσσάν μου, ἀλλὰ δὲν ἦτο πλέον καιρός. «Ναὶ κυρία, ἀπεκρίθη, ἔχετε δίκαιον, θὰ σᾶς διηγηθῶ τὸ πρᾶγμα ὄχι ὅμως τώρα, ἄλλοτε, διότι θὰ σημάνῃ ὁ ἑσπερινός.» Καὶ ἀνεχώρησεν εὐθύς. Ὑπέθεσα ὅτι θὰ ἦτο καμμία τρομερὰ ἱστορία. Ἐπιστρέψας τὴν ἐπιοῦσαν ἐπανέλαβε πρῶτος τὴν χθεσινὴν ὁμιλίαν, μὲ ὡμολόγησεν ὅτι εἶχεν ἀγαπήσει μίαν νέαν ἥτις εἶχεν ὀλίγην κατάστασιν, ἐνῷ αὐτὸς σπουδαστὴς μόνον πόρον εἶχε τὸ πνεῦμά του. Μίαν τῶν ἡμερῶν εἶπεν εἰς αὐτήν· « Ὑπάγω εἰς Παρισίους ὅπου ἐλπίζω νὰ εὕρω θέσιν· σὺ δὲ, ἐνῷ ἐγὼ θὰ ἐργάζομαι νυχθημερὸν διὰ νὰ κατασταθῶ ἄξιός σου, σὺ βεβαίως δὲν θὰ μὲ λησμονήσῃς.» Ἡ νέα ἥτις ἦτο δεκαὲξ ἢ δεκαεπτὰ ἐτῶν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀνθοδέσμην της εἰς δεῖγμα τῆς πίστεώς της. Μετὰ ἓν ἔτος ἐνῷ εἶχεν ἀποφασισθῇ νὰ ὀνομάσωσιν αὐτὸν καθηγητὴν εἰς ἓν γυμνάσιον, ἔμαθεν ὅτι ἡ ἀγαπητή του ὑπανδρεύθη μὲ ἕνα συμβολαιογράφον. Ὅλως περίλυπος παρῄτησε τὴν θέσιν, καὶ ἔτη πολλὰ εἰς μόνον τὸ πάθημά του εἶχε τὸν νοῦν του. Καὶ τῳόντι ὅταν μὲ διηγεῖτο αὐτὸ ἐφαίνετο τόσον συγκινημένος ὡς ἂν εἶχε συμβῇ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ἔπειτα ἐκβαλὼν ἀπὸ τοὺς κόλπους του τὴν ἀνθοδέσμην· «Τῳόντι παιδαριῶδες ἦτον καὶ κακὸν ἴσως ὅτι τὴν ἐφύλαξα.» Καὶ τὴν ἔρριψεν εἰς τὸ πῦρ. Ὅταν δὲ τὰ ἄνθη κατεκάησαν ἐπανέλαβε μὲ περισσοτέραν ἡσυχίαν· « Σᾶς εὐχαριστῶ ὅτι μὲ ἐρωτήσατε, καὶ εἰς σᾶς χρεωστῶ ὅτι ἀπαρνήθην μίαν ἐνθύμησιν ἀνάρμοστον πλέον εἰς ἐμέ.» Ἐφαίνετο ὅμως καθαρὰ ὅτι εἶχε τεταραγμένην τὴν καρδίαν καὶ ὅτι ἡ θυσία τὴν ὁποίαν ἔκαμε δὲν ἦτο μικρά. Ὁποία ζωὴ, Θεέ μου! ἡ ζωὴ τῶν ταλαιπώρων αὐτῶν ἱερέων. Ἀναγκάζονται νὰ

ἐξορίζουν καὶ τοὺς πλέον ἀθώους λογισμοὺς· ἀναγκάζονται νὰ ἀποβάλουν ὅλα τὰ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα προξενοῦν τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἕως καὶ αὐτὰς τὰς ἀναμνήσεις. Οἱ ἱερεῖς ὁμοιάζουν ἡμᾶς τὰς δυστυχεῖς γυναῖκας εἰς τὰς ὁποίας πᾶν ζωηρὸν αἴσθημα εἶναι ἔγκλημα. Μόνον συγχωρημένον εἶναι νὰ πάσχωμεν, καὶ πάλιν νὰ μὴ φαίνεται τί πάθος. Ὑγίαινε! καταδικάζω τὸν ἑαυτόν μου διὰ τὴν περιέργειάν μου ὡς ἂν ἦτο κακὴ πρᾶξις, ἀλλὰ σὺ εἶσαι ἡ αἰτία. *(Ἕπεται τὸ τέλος.)*

ΠΕΡΙ ΣΕΙΣΜΩΝ

(Συνέχ. Ἴδε φυλ. 487.)

Ὁ Φωκικὸς σεισμὸς τῆς 1 Αὐγούστου 1870 (ε ν.) μοὶ ἔδωκε πάλιν, ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ τῆς καταστροφῆς, ἀφορμὴν τοιούτων σκέψεων. Πάντες ἠρώτων μόνον περὶ τῶν αἰτίων τῶν σεισμῶν καὶ ἐφοβοῦντο, περὶ τοῦ καταβυθισμοῦ τῆς χώρας καὶ τῆς ἐκρήξεως ἡφαιστείων. Περὶ τῶν γενομένων ὅμως πραγμάτων οὐδεὶς ἠρώτα. Τὸ αὐτὸ δὲ παρετήρησα καὶ κατὰ τὸ 1859, 1861 καὶ 1867, ὀλίγον μετὰ τὰς καταστροφὰς τῆς Κορίνθου, τοῦ Αἰγίου καὶ τῆς Κεφαληνίας. Ἐάν τις ὅμως λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων ἀναγραφέντων σεισμῶν, ἰδίως δὲ τῶν ἑκατὸν τελευταίων ἐτῶν, ἀμέσως καταφαίνεται, ὅτι τὸ γενικὸν, τοῦ *πλανήτου*, οὕτως εἰπεῖν, ἡμῶν *φαινόμενον* εἶναι ὁ *σεισμὸς*, ἐνῷ τὰ ἐνεργὰ ἡφαίστεια ἔχουσι μικρὰν σημασίαν σχετικῶς πρὸς αὐτό. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι ταῦτα ἔχουσιν ἄμεσον σχέσιν μὲ τοὺς τοπικοὺς αὐτοῦ σεισμούς· ἐπίσης ὅμως ἀληθὲς, ὅτι οἱ πολλῷ πλείονες σεισμοὶ δὲν ἔχουσι τοιαύτην ἄμεσον πρὸς τὰ ἡφαίστεια σχέσιν· ὅτι τὸ νὰ συμβαίνωσι σεισμοὶ εἶναι ὅλως ἀνεξάρτητον τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἐδάφους, ὅσον ἡμεῖς γνωρίζομεν τοῦτο ἐπιπολαίως. Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν Ἰταλίαν, παρατηροῦμεν, ὅτι οἱ πλεῖστοι κλονισμοὶ συμβαίνουσιν εἰς διαστρώσας ποσειδωνίους καλουμένας, καὶ ὅτι αἱ μεγάλαι καταστροφαὶ δὲν ἔχουσι κέντρον, οὔτε τὸ Βεσούβιον, οὔτε τὸ Στρόμπολι, οὔτε τὴν Αἴτναν. Δύναται τοῦτο ἐνίοτε νὰ συμβῇ, πλὴν δὲν εἶναι ὁ γενικὸς κανών. Ἐν Κουΐτῳ καὶ Περουβίᾳ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡφαιστείων εἶναι σημαντικὸς, καθόσον ὅμως ἐκ παρατηρήσεων εἶναι γνωστὸν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπῃ τις ὅτι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἡφαίστειον εἶναι τὸ ἑκάστοτε κέντρον τοῦ σεισμοῦ, ἢ ὅτι τοὐλάχιστον, ὅτι τότε ἔκαιε.

Κατὰ τοὺς μεγάλους εὐρωπαϊκοὺς σεισμοὺς τῶν 1531, 1601, 1693, 1755, 1783, 1857 (ἵνα μὴ πλείονας ἀναφέρωμεν) οὐδὲν τῶν γνωστῶν ἡφαιστείων εὑρίσκετο εἰς ἔκτακτον ἐνέργειαν. Καὶ ὅταν συνέβησαν φοβεραὶ καταστροφαὶ τοῦ Βεζουβίου καὶ τῆς Αἴτνης, ὅπως λ. χ. κατὰ τὰ 1794 καὶ 1669, αἱ δονήσεις τῆς γῆς ἦσαν ἀσήμαντοι. Ἀπειράριθμοι ὅμως καὶ διαφορωτάτου βαθμοῦ ἐγένοντο σεισμοὶ, οἵτινες οὐδεμίαν ἀποδεδειγμένην σχέσιν ἔχουσι πρὸς τὰ ἡφαίστεια. Δὲν θέλομεν ὅμως καὶ νὰ ἀποσιωπήσωμεν, ὅτι τῆς ἀνυψώσεως τοῦ Monte nuovo πλησίον τῆς Νεαπόλεως (1538) τοῦ Ἰορίλλου ἐν Μεξικῷ (1779), τοῦ Ἰνάλκου ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἀμερικῇ (1770), καὶ τῆς Νέας Καμμένης (1707), προηγήθησαν τοπικοὶ σεισμοὶ, οὐχὶ λίαν σημαντικοὶ, ἐνῷ ἐκ τοῦ ἄλλου, ὅτε τῷ 1866 ἤρξατο ἡ νέα ἔκρηξις Θήρας, σπουδαῖος σεισμὸς δὲν ἐγένετο. Ἐκ τούτου λοιπὸν καταφαίνεται, ὅτι διὰ πολλοὺς αἰῶνας καὶ εἰς χιλιάδας σεισμῶν μόνον εἰς σπανιωτάτας περιπτώσεις ἐσχηματίσθη νέον ἡφαίστειον.

Ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἐξαιρέσει τῆς Θήρας, εἶναι γνωστὴ μία μόνη ἔκρηξις ἡφαιστείου, ἥτις συνέβη τῷ 284 π. Χ. ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Τροιζῆνος. Πάντες οἱ πολυάριθμοι σεισμοὶ ἀπὸ τριῶν σχεδὸν χιλιάδων ἐτῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, δὲν συνδέονται μετὰ φαινομένων ἡφαιστείων, καὶ οἱ ἑκάστοτε κατὰ τοὺς σεισμοὺς λεγόμενοι μῦθοι, περὶ καπνοῦ καὶ πυρὸς ἔχουσι πάντοτε τὴν αὐτὴν ἀρνητικὴν ἀξίαν, ἢν καὶ τὴν σήμερον, ὅπου ἐλλείπουσι πλήρεις παρατηρήσεις.

Ὁ φόβος τῶν διαῤῥήξεων τοῦ ἐδάφους εἰς μεγάλους σεισμοὺς εἶναι δεδικαιολογημένος· ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ φαινόμενον αὐτὸ συμβαίνουσιν αἱ αὐταὶ ὑπερβολαί. Λίαν σπουδαῖοι ὑπῆρξαν οἱ ἐκ τούτου κίνδυνοι κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ῥιοβάμπα (1797), τῆς Καλαυρίας (1811) καὶ τοῦ Μισσισίπη (1811), ἐνῷ πολυάριθμοι ῥωγαὶ ἐν τῇ Ἀχαϊκῇ πεδιάδι τῷ 1861 ἐπήνεγκον ἓν μόνον δυστύχημα. Ἡ καταστροφὴ τῆς Ἑλίκης τῷ 345 π. Χ. ἐγένετο οὕτως, ὥστε ἡ πρὸς Α τοῦ Αἰγίου παραλία ἐβυθίσθη εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπως τυῦτο, εἰς μικρότερον ὅμως βαθμὸν, συνέβη καὶ τῷ 1861. Ἡ Βοῦρα κατεβυθίσθη εἰς τὰ βάθη τοῦ Βουραϊκοῦ, διότι ὁ βράχος ἐφ' οὗ αὕτη ἵστατο ἔκυψεν εἰς τὰς δονήσεις. Οὕτω καὶ ἐφέτος (1870 Αὐγ. 1 ε. ν.) κολοσσαῖα τεμάχια βράχων κατέπεσαν ἀπὸ τοῦ Παρνασσοῦ, μεγαλήτερα παρά ποτε, ὅσον ἄνθρωποι ἐνθυμοῦνται. Πᾶς τις ὅμως, ὅστις εἶδε τὰς ἐκ τῶν σεισμῶν γεννηθείσας ῥωγὰς ἐν Θήβαις (1853), Κορίνθῳ (1858), Αἰγίῳ (1861), Κεφαλληνίᾳ (1867) καὶ Φωκίδι (1870), θὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι αὗται οὐδεμίαν ἀφορμὴν σπουδαίων φόβων δύνανται νὰ παράσχωσι.

Αἱ ῥηγμαὶ ἀναφαίνονται συνήθως εἰς τὰς πεδιάδας, ἐπὶ ἀμμώδους καὶ ἐδάφους καὶ εἰς αὐτὰς φαίνονται οἱ ἀστεροειδεῖς σχηματισμοὶ (étoilement), τῶν ὁποίων ἡ περίμετρος ἐνίοτε εἶναι ὅλως κυκλικὴ

καὶ πληροῦνται ὕδατος. Τοῦτο συνέβη εἰς τὴν Καλαυρίαν τῷ 1783 καὶ πρὸς Α. τοῦ Αἰγίου (1861), ὅπου ἡ πεδιὰς μὲ καταπληκτικὸν τρόπον διεσχίσθη ὑπὸ ἐπιμήκων καὶ ἀστεροειδῶν ῥηγμῶν. Αὐτόθι δ' ἀνεφάνησαν καὶ οἱ πρότερον γνωστοί, ἐνιαχοῦ 10 μέτρα εὐρεῖς λίαν ὁμαλοὶ ἀμμώδεις κρατῆρες, οἵτινες εἶχον τὴν γένεσιν αὐτῶν ἔκ τινος ῥωγῆς. Ἐν Καλαμακίῳ τῷ 1861 Δεκεμβρίου 26 κατόρθωσα νὰ ἴδω γεννωμένους τοιούτους κρατῆρας κατὰ τὴν θέσιν τῆς βυθιζομένης προκυμαίας. Τὰ στόμια αὐτῶν ἐξέβαλλον μὲ μικρὰν δύναμιν ἄμμον, λάσπην, κατὰ τὸ φαινόμενον δὲ καὶ θειοῦχον ἀέριον. Ὅταν τὸ ἔδαφος κατέδυε καὶ αἱ ἀνωμάλως κατερχόμεναι μάζαι ὑπὸ διαφόρους κλίσεις καὶ μὲ διάφορον ταχύτητα ἔθλιβον ἀλλήλας, ἀνεδίδοντο ἀπὸ τῶν ῥηγμῶν αἱ μνημονευθεῖσαι ὕλαι. Τά περίεργα ταῦτα φαινόμενα δὲν εἶναι ἄλλαχοῦ γνωστὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα· ματαίως δ' ἀνεζήτησα αὐτὰ κατὰ τὸν ἐφετεινὸν ἐν Φωκίδι σεισμόν, ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Ἰτέας, ὅπου τὸ ἔδαφος ἦτον ἄλλως κατάλληλον πρὸς τοῦτο. Ἡ κατάκλισις τῆς αὐτόθι ἐπιπέδου παραλίας (Ἀλίπεδον) ἦτο λίαν ἀσήμαντος, ὅπως τοῦτο ἠδύνατό τις νὰ κατίδῃ ἐκ τῆς μικρότητος τῶν ῥηγμῶν. Ἀλλοῖαι ὅμως εἰσὶν αἱ εἰς τὰ ὄρη γενόμεναι ῥωγαί. Αὐτόθι εἰσὶ τριῶν εἰδῶν. Πρῶτον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας κεκλιμένων ἐπιπέδων, ὁποῖα πολλαχοῦ περιβάλλουσι τοὺς πόδας τῶν ὀρέων· αὐτόθι συνίσταντο αἱ μάζαι ἐκ μὴ ἐστερρεωμένων καὶ μὲ χῶμα μεμιγμένων βράχων, οἵτινες εὐκόλως ἐκ τῶν σεισμῶν μετατοπίζονται καὶ οὕτως ἀποσπῶνται. Ἐπὶ τοιούτου ἐπικινδύνου ἐδάφους κεῖται τὸ Χρυσὸν, ἐν μέρει δὲ καὶ οἱ Δελφοί. Δεύτερον δύναται νὰ συμβῇ, ὥστε μεγάλαι μάζαι βράχων νὰ χωρισθῶσι κατὰ τὴν κάτω διάστρωσιν αὐτῶν, καὶ τέλος ὅλος στερεὸς βράχος νὰ σχισθῇ καθ' οἱανδήποτε διεύθυνσιν ἢ καὶ πρὸς τούτοις νὰ κατακλίνῃ, ὅπως τοῦτο ἐφέτος συνέβη παρὰ τὸ Γαλαξείδιον. Ἐὰν οἱ σεισμοὶ λάβωσι κολοσσαίας διαστάσεις, ὅπως ὁ τοῦ Ῥιοβάμπα καὶ ὁ τῆς Καλαβρίας, αἱ ῥωγαὶ γίνονται ἀρκούντως μεγάλαι, ὥστε δύνανται νὰ καταπίωσιν οἰκίας ἢ καὶ ὅλας συνοικίας. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι τῷ 1811 εἰς τὰς χώρας τοῦ Μισσισίπη οἱ κάτοικοι κατεσκεύασαν εἶδος σχεδιῶν, τῶν ὁποίων ὁ κατὰ μῆκος ἄξων ἐτοποθετεῖτο καθέτως πρὸς τὴν κυρίαν διεύθυνσιν τῶν ῥωγῶν, ἵνα οὕτω προφυλαχθῶσι τῆς καταβυθίσεως. Εἶναι πρὸς τούτοις γνωστὸν, ὅτι τῷ 1797 εἰς τὴν Ῥιοβάμπαν ἐξέρευγον αἱ ῥωγαὶ μεγάλας μάζας χυλώδους ὕλης, Μόχας καλουμένης (Moja).

Ὅλως διάφορος εἶναι ὁ χαρακτὴρ τῆς ἐκ ἐκ τοῦ σεισμοῦ κινήσεως εἰς τὸ κέντρον αὐτοῦ, ἢ πλησίον αὐτοῦ. Φαίνεται ὅτι ὁ κλονισμὸς γίνεται κάθετος, εἶτα δὲ ἕπονται διαδοχικῶς πρὸς τὰ ἄνω καὶ κάτω δονήσεις εἰς μικρὰ χρονικὰ διαστήματα. Ὅσον ἀνωτέρω τοῦ κέντρου τοσοῦτο μᾶλλον ἐξαφανίζεται ὁ χαρακτὴρ τοῦ κλονισμοῦ καὶ αἱ πλάγιαι κυμάνσεις γίνονται μείζονα χρονικὰ διαλείμματα. Οὕτω δὲ ἐπεβεβαιώθην αὐτὸ καὶ ἐγὼ κατὰ τοὺς σεισμοὺς καὶ τοῦ Αἰγίου καὶ τῆς Κεφαλληνίας, τελευταῖον δὲ καὶ τοῦ Παρνασσοῦ. Τὴν 1 Αὐγούστου (ε. ν.) τ. ε Αἱ Ἀθῆναι ἐσείσθησαν ἐπὶ 6 δευτερόλεπτα, καὶ τοῦτο εἰς δύο βραδείας κυμάνσεις. Λίαν βραδεῖς, ἄλλως διαρκείας 15 δευτερολέπτων, ὑπῆρξαν οἱ σεισμοὶ τῶν Ἀθηνῶν τῆς 1 Φεβρ. (ε. ν.) 1860 καὶ 19 Σεπτεμβρίου (ε. ν.) 1867, μακρὰν τῶν κέντρων τῆς δονήσεως. Κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς μεγίστης ἐντάσεως τῶν σεισμῶν, γίνονται σύγχρονοι συνδυασμέναι κινήσεις κατὰ τὸ φαινόμενον σπειροειδεῖς στροφὰς, ἢ ὁριζοντείας παριστῶσαι, εἰς τῶν ὁποίων τὴν καταστρεπτικὴν ἐνέργειαν τίποτε δὲν δύναται νὰ ἀντιστῇ. Κατὰ τοὺς συνήθεις μεγάλους σεισμοὺς συμβαίνουσι μόνον εἰ ταχεῖς καὶ ἀλλεπάλληλοι κάθετοι κλονισμοί, ὅπως τὴν 4 Φεβρ. 1867 εἰς τὸ Ἀργοστόλιον καὶ Δηξούριον, ἢ τελευταῖον εἰς τὴν Φωκίδα, ὅπως καὶ αὐτὸς ἐγὼ παρετήρησα ἐν τῇ ἡσυχίᾳ τῆς νυκτὸς τοῦτο εἰς τὴν Ἰτέαν τῆς 5 Αὐγούστου, τοιοῦτον φοβερὸν σεισμὸν μὲ σχεδὸν καθέτους δονήσεις.

Ἡ ὑπόγειος βοὴ συνοδεύει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς σεισμοὺς, προηγουμένη τοῦ κλονισμοῦ. Ἀρχίζει δ' αἰφνιδίως μὲ βροντώδη ἦχον, ταχέως συνδεδεμένον μὲ κυλινδούμενον ὡς εἰπεῖν τόνον, ἐνῷ συγχρόνως μὲ ἀσθενῆ τρομώδη κίνησιν ἕπεται ὁ σεισμὸς, ἵνα καταλήξῃ μὲ ἰσχυρὸν δονισμόν. Οὕτως ἐγένετο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ εἰς τὴν Ἰτέαν, Χρυσὸν καὶ τοὺς Δελφοὺς, ἀπὸ τῆς 4 — 6 Αὐγ. τ. ε., σπανίως δ' ἐγίνετο αὐτόθι σεισμὸς ὅλως ἄνευ βοῆς. Οἱ κρότοι εἶναι ἐπαισθητῶς διάφοροι τῶν ἡφαιστείων, ἀκούονται δ' ἐνίοτε ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ εἰς τόπους, ὅπου ἢ ὀλίγοι ἢ καὶ οὐδεὶς σεισμὸς συμβαίνει, ὅπως τῷ 1783 εἰς τὸ Γουαναχουάτον καὶ τὸ Μεξικὸν, καὶ τῷ 1823 — 25 εἰς τὴν νῆσον Μέλινδαν τῆς Ἀδριατικῆς. Ἐνέρωθεν ὅμως συμβαίνουσι καὶ σεισμοὶ, καθ' οὓς ἡ βοὴ εἶναι ὅλως δευτερεῦον φαινόμενον, ὅπως τῷ 1808 ἔτος εἰς τὸ Πινέρολον τοῦ Πεδεμοντίου.

Τὰ ὕδατα τῆς γῆς ἀλλοιοῦνται συχνάκις καὶ ποικίλως διὰ τῶν σεισμῶν. Κατ' αὐτὴν ἔτι τὴν ἀρχαιότητα ἦσαν γνωσταὶ αἱ ἕνεκα τῶν σεισμῶν ἢ καὶ μετ' αὐτοὺς κατακλύσεις διὰ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης. Περὶ τούτου ἱστορεῖ ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελῖνος, ὅστις (κατὰ τὸν ά, μ. Χ. αἰῶνα) ὁ ἴδιος εἶδε πῶς εἴς τινα παραλίαν τῆς Πελοποννήσου, κῦμα, ἐκ σεισμοῦ προελθὸν, κατέθεσε πλοῖον ἐπὶ μιᾶς οἰκίας. Τῷ δὲ 551 κατὰ Ἰούλιον ὁ Εὔριπος ἐξώρμησεν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Σπερχειοῦ.

Γνωσταὶ εἰσὶν αἱ κατακλύσεις τῆς θαλάσσης, αἱ ἐκ τῶν σεισμῶν τῆς Λίμας (1746), τῆς καταστροφῆς τῆς Λισσαβῶνος (1755) καὶ τῆς παραλίας τῆς Περουβίας (13—17 Αὐγ. 1867). Ἀλλὰ καὶ αἱ ἡμέτεραι παραλίαι παρέχουσι τοιαῦτα παραδείγματα εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους, ὅπως τῷ 1817 τοῦ Αἰγίου, τῷ 1861 τοῦ Αἰγίου καὶ Γαλαξειδίου, καὶ τῷ 1867 (Σεπτεμβρίου 20) Κυκλάδων τινῶν, τῆς Κρήτης καὶ παρὰ τὸ Γύθειον καὶ τὰς Παγασσάς. Ἐὰν ἡ ἰσορροπία τῆς θαλάσσης ταραχθῇ, πολλαὶ δύνανται νὰ προκύψωσιν ἐντεῦθεν μέγισται συνέπειαι, ὅπως τοῦτο ἰδίως ἐγένετο εἰς τὴν Περουβίαν τῷ 1868. Αὐτόθι δηλαδὴ ὥρμησαν κύματα ὕψους 60 ποδῶν (20 μέτρων) κατὰ τῆς παραλίας καὶ διέτρεξαν εἰς διάστημα 9—15 ὡρῶν τὸν Εἰρηνικὸν Ὠκεανὸν, μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Καλιφορνίας, Ἰαπωνίας καὶ Αὐστραλίας.

Διὰ τῆς μετατοπίσεως τῶν διαστρώσεων τοῦ χώματος καὶ τῶν βράχων δύνανται νὰ ἐξαφανισθῶσι πηγαί, ἢ νὰ φανῶσι τοιαῦται, ὅπου πρότερον δὲν ὑπῆρχον· δύνανται δὲ μετὰ τοῦ ὕδατος ν' ἀναμιχθῶσι καὶ ξέναι ὕλαι, εἴτε εἰς τὴν θάλασσαν, εἴτε εἰς τὴν ξηράν, ὅπως καὶ εἴς τινας περιπτώσεις ἐκρήξεων ἡφαιστείων. Ὁ ἐρυθρὸς χρωματισμὸς τῆς θαλάσσης, παρὰ τὴν Ἰτέαν, μετὰ τὸν σεισμὸν τῆς 1 Αὐγ. τ. ε. παρουσιάζει τοιοῦτο παράδειγμα, ἡ δ' ἀνάλυσις τοῦ ὕδατος αὐτοῦ, ἡ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κ. Χριστομάνου γενομένη, θέλει καταδείξει τὰ καθέκαστον. Ἐπίσης δύνανται νὰ ἐξαφανισθῶσιν ἢ ἀναφανῶσι θερμαὶ πηγαί, ἢ νὰ μεταβληθῇ ἡ θερμοκρασία αὐτῶν, ὅπως εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς Προύσσης τῷ 1855. Περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι θερμῶν πηγῶν δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ἐὰν μέχρι τοῦδε ἐπῆλθεν εἰς αὐτὰς τοιαύτη τις ἀλλοίωσις, διότι δὲν ὑπάρχουσιν ἀρχαιότεραι ἀκριβεῖς παρατηρήσεις. Μόνον δὲ περὶ τῆς θερμῆς πηγῆς τοῦ Λουτρακίου δύναμαι ὡρισμένως νὰ εἴπω, ὅτι δὲν μετέβαλε θερμότητα διὰ τῶν σεισμῶν τοῦ 1858, 1861 καὶ ἄλλων μικροτέρων· τὴν θερμοκρασίαν αὐτῆς παρετήρησα ἐπανειλημμένως, ἀπὸ τοῦ 1859 μέχρι τοῦ 1861, κατὰ προτροπήν μου δὲ παρετηρήθη καὶ ὑπὸ ξένων ἀκριβῶς.

Μόνον ὀλίγα ἠθέλησα νὰ θίξω, ἵνα ἑλκύσω τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν ἀρθόνων καὶ ποικίλων φαινομένων τῶν σεισμῶν. Ἡ μελέτη τῶν ἐν Ἑλλάδι σεισμῶν θέλει καταστῇ ποτὲ σποαδαία τῇ ἐπιστήμῃ. Εἷς ὅμως ὀλίγα μόνον δύναται νὰ πράξῃ· ὅθεν εἶναι λίαν ἐπιθυμητὸν, ὅπως πάντες οἱ ἐνδιαφερόμενοι περὶ τῶν φυσικῶν φαινομένων προσέχωσιν εἰς τοὺς σεισμοὺς, τοὐλάχιστον τοσοῦτον, ὥστε νὰ σημειώνωσιν ἀκριβῶς τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν καὶ τὰ ἄξια λόγου φαινόμενα αὐτῶν, ἀποστέλλωσι δὲ τὰς περὶ αὐτῶν παρατηρήσεις εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὡς πρὸς αὐτὸ ἔχομεν, ἰδίως παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ἰατροῖς, ἀξιομνημόνευτα παραδείγματα. Ἐκ τῶν προσώπων, εἰς ἃ ὀφείλω ἀξιολογωτάτας ἀνακοινώσεις, ἀναφέρω ὀνομαστὶ τὸν ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1866 ἀποθανόντα Κ. Βαρβιάνην, Λούντζην καὶ Ε. Βουσσωτὶλ ἐν Ζακύνθῳ, Ε Ἰγγλέσην, Γ. Βελσαμάκην καὶ Βαρῶνα Ἔβερτον ἐν Κεφαλληνίᾳ, Δόκτωρα Νίδερ ἐν Μεσολογγίῳ, Δόκτ. Βασιλειάδην ἐν Ἠλείᾳ, Δόκτ. Σίμφλε ἐν Τριπόλει, Δόκτ. Διαμαντόπουλον καὶ Ῥωμανιόλην ἐν Αἰγίῳ, Δόκτ. Βράχμαν ἐν Καλάμαις, Μουζέλλον ἐν Καλαμακίῳ, Δόκτ. Ἀρμένην ἐν Μήλῳ, Β. Βούρλιχ ἐν Κύμῃ, Α. Βὶλδ ἐν Κουρμπαστὶ, Νοὲλ ἐν Ἀχμὲτ Ἀγᾶ, Δόκτ. Βὶλδ ἐν Σκοπέλῳ, Κ. Βὶλδ ἐν Κηφισσίᾳ, Δόκτ. Κοκκίδην, Ποστολάκαν καὶ ἄλλους ἐν Ἀθήναις (*). Οὕτω διὰ τῆς πολλαχοῦ ὑποκινήσεως καὶ προσπαθείας εἶναι δυνατὸν νὰ συναχθῇ ἄφθονον ὑλικὸν, ἵνα χρησιμεύσῃ τῇ ἐπιστήμῃ.

Τὸ νεώτατον ἐν Φωκίδι καὶ Δοκρίδι ἀτύχημα, κατὰ τὰ γενικὰ αὐτοῦ, ἐγένετο ἀρκούντως γνωστὸν διὰ τῶν ἐφημερίδων· δὲν εἶναι ὅμως εἰσέτι καιρὸς ἵνα ἐξετασθῶσι καὶ αἱ λεπτομέρειαι αὐτοῦ. Ἄφοῦ ἡ Κυβέρνησις ἀμέσως μίαν ἡμέραν μετὰ τὴν καταστροφὴν διώρισεν ἐπιτροπὴν, ἥτις σκοπὸν εἶχε νὰ ἴδῃ ἐπιτοπίως τὰ τοῦ σεισμοῦ ἀποτελέσματα προσωρινῶς, σκοπεύει δὲ, ἐὰν ἦναι ἀνάγκη, καὶ πάλιν νὰ στείλῃ ἐπιτροπὴν καὶ εἶναι πρόθυμος νὰ ἐκτελέσῃ πᾶν ὅ,τι εἶναι χρήσιμον διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἐξαιρέτως δὲ τὴν συνάθροισιν πολυαρίθμων εἰδήσεων ἐκ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους, ἐλπίζομεν, ὅτι μεταγενεστέρα καὶ ἀκριβεστέρα ἔκθεσις θὰ παράσχῃ τὰ μέσα πρὸς ἐντελεστέραν κατάληψιν τῶν φαινομένων τοῦ σεισμοῦ τῆς 1 Αὐγούστου (ε. ν.)

Τέλος δὲ δίδω σύντομον κατάλογον τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ Τουρκίᾳ σεισμῶν ὅπως καὶ τῆς παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον παραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀπὸ τοῦ 1800. Ἐν τῷ καταλόγῳ ὅμως αὐτῷ μνημονεύονται μόνον οἱ σεισμοὶ, οἵτινες, εἴτε διὰ τῶν μεγάλων καταστροφῶν, ἃς ἐπροξένησαν, εἴτε ἄλλως διὰ τὴν ἀσυνήθη ἔντασιν καὶ ἔκτασιν αὐτῶν, διεκρίθησαν. Παρέλειψα δὲ πάντας τοὺς μικρούς.

(Ἕπεται ὁ πίναξ τῶν ἀπὸ τοῦ 1800 σεισμῶν)

(*) Ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν τῷ Τσανάκ Καλεσοὶ ἀναγράφουσιν ἐπιμελέστατα τοὺς σεισμοὺς οἱ ΚΚ. Δ. Κουμπάρης καὶ Δ. Καλτέρτος, ἐν Σμύρνῃ ὁ Κ. Γ. Γεντζενδὲχ, ἐν Ἰωαννίνοις ὁ πρόξενος Κ. Στουάρτος καὶ ἐν Χαλκίδι ὁ Κ. Μαγσέλλος.

ΛΟΡΔΟΣ ΕΡΛΙΣΤΑΟΥΝ

Μυθιστορία τοῦ συγγραφέως τοῦ «John Halifax.»

Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ

Ὑπὸ **Α. Β.**

(Συνέχ. Ἴδε φυλλ. 483—486.)

— Δὲν μὲ ἐννοεῖτε καλῶς, εἶπεν ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν.

— Ἐξ ἐναντίας, νομίζω ὅτι σᾶς ἐννοῶ, ἀπεκρίθη ἡ Ἰωάννα, ἀλλὰ βλέπομεν τὰ πράγματα ὑπὸ πολὺ διαφορετικὰς ἐπόψεις! Ὑμεῖς μὲν συνειθίσατε νὰ θεωρῆτε τὸν γάμον ὡς ἐμπόριον, ὡς εὐπρέπειαν, ὑπόθεσιν ἀναγκαίαν διὰ νὰ ἀποκτήσετε βαρύτητα, ἐγὼ δὲ τὸν θεωρῶ ἱερὸν καθῆκον. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ μέσος ὅρος, ἢ ἱερὸς ἢ βέβηλος, πλὴν νὰ ἦναι, νὰ ὑπάρχῃ ἐν αὐτῷ ἢ ἀτελὴς ἐπιτυχία ἢ ἐντελὴς δυστυχία καὶ ἁμαρτία· διότι κατὰ τὴν γνώμην μου, ὁ ἀνὴρ ἢ ἡ γυνὴ οἵτινες νυμφεύονται ἄνευ ἀγάπης ἁμαρτάνουσι καθ' ὁλοκληρίαν.

Εἰς τοῦτο ὁ Λόρδος Ἐρλιστάουν οὐδὲ λέξιν ἀπεκρίθη, καθ' ὅσον δὲ διηρχόμεθα ὑπὸ τὸ λυκαυγὲς τοὺς ὡραίους ἀγρούς, μόλις ἐπρόφερέ τινα ἀσήμαντον παρατήρησιν. Ἡ χείρ μου ἐβοήθει τὴν Ἰωάνναν νὰ πηδήσῃ τοὺς φραγμούς, αὐτὸς ὅμως δὲν τῇ προσέφερε τὴν ἰδικήν του. Ναὶ μὲν ἡ χείρ μου ἦτο ἴσως μεγάλη καὶ τραχεῖα, οὐδόλως ὁμοία πρὸς τὴν ἰδικήν του, ἔπαλλεν ὅμως ἐν αὐτῇ σφιγμὸς ἀνδρικός, καὶ ἦτο ἱκανὴ νὰ ὑποστηρίξῃ γυναῖκα καὶ νὰ τὴν προστατεύσῃ ἐπίσης καλῶς.

— Θέλετε νὰ κάμωμεν ἀκόμη ἕνα γύρον, Μὶς Δούγλας; εἶπεν ὁ λόρδος.

— Ὄχι, εἶναι πολὺ ἀργά, καὶ προτιμῶ νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν οἰκίαν.

Εἶπε καὶ ἀπεσύρθη. Ἆρά γε ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐμφύτου ροπῆς κινουμένη ἀπεσύρετο τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ὁσάκις ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν τὴν ἐπλησίαζεν;

Ἄριστα ἐνθυμοῦμαι τὴν ἑσπέραν ἐκείνην τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου τῆς Ἰωάννας· ἐφαίνετο ὀλίγον ἐξημμένον καὶ ἀνήσυχον. Διέμεινε πολλὴν ὥραν πλησίον τοῦ κυμβάλου ψάλλουσα. Εἶδον ὅτι ἐγένετο συνήθεια εἰς αὐτὴν νὰ τραγῳδῇ καθ' ἑσπέραν καὶ ὅτι δὲν τῇ ἔλειπον ἀκροαταί· ἐναντίον δέ τινων παρατηρήσεων τοῦ λόρδου Ἐρλιστάουν, ὅστις ἐφαίνετο ἀπορῶν διὰ τὰς στενάς μου ἰδέας περὶ τῆς Κυριακῆς μουσικῆς, ἡ ἐξαδέλφη μου ἐξέλεξεν ᾄσματα τοῦ Χένδελ καὶ Μένδελσον, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν, τὸ ἐνθυμοῦμαι καλῶς, οἱ ὡραιότεροι, οἱ θρησκευτικώτεροι ψαλμοί. «*Γνωρίζω ὅτι ὁ Σωτήρ μου ζῇ*», καὶ «*ἀναπαύεσθε ἐν Κυρίῳ*». Ἐτελείωσε δὲ, παρακληθεῖσα ὑπὸ τῶν γονέων μου, μὲ παλαιὸν ὕμνον τῶν Μεθοδιστῶν· ἤμεθα Μεθοδισταὶ ὅτε ἤμην παιδίον καὶ ὁ ἦχος οὗτος μὲ ἐπανέφερεν εἰς τὴν μικράν, θερμὴν ἐκκλησίαν τῆς ὁδοῦ Ῥαθβὸν, ὅτε μετὰ λόγον συχνάκις ἄγριον, ἀγροῖκον, ἀλλ' ἰσχυρῶς συγκινητικὸν, ὅλοι οἱ ἐκκλησιαζόμενοι ἐγείροντο καὶ οἱ ἄνδρες διαδεχόμενοι τὰς γυναῖκας ἔψαλλον τὸν χορόν·

Ἀπὸ τοῦ Κυρίου μας Χριστοῦ
Δὲν θ' ἀποχωρισθῶμεν πλέον!

Ὦ ζωή!... ζωὴ πλήρης ἀποχωρισμῶν! ποσάκις κατεπράϋνα τὴν θλίψιν τὴν ὁποίαν ᾐσθανόμην ἀνενθυμούμενος τὸν ἀρχαῖον αὐτὸν Μεθοδιστικὸν ὕμνον, καὶ ἔχων ἐν τῇ μνήμῃ μου τὴν ἠχὼ τῶν λέξεων αὐτῶν. «ποτὲ δὲν θ' ἀποχωρισθῶμεν πλέον!»

Τὴν Δευτέραν ἠγέρθην κατὰ τὸ σύνηθες πρωΐ· ἀλλ' ὁ πατήρ μου μὲ κατέλαβε καὶ μὲ ὡδήγησε νὰ ἴδω τοὺς ἵππους τοὺς ὁποίους ἠγόρασε διὰ τὸ νέον μας ὄχημα· οὕτω δὲ ἔχασα τὸν πρωϊνόν μου περίπατον μετὰ τῆς Ἰωάννας· αὐτὴ ὅμως τὸν ἔκαμε, διότι τὴν συνήντησα μετὰ ταῦτα εἰς τὴν αἴθουσαν ἐναποθέτουσαν τὸν πῖλόν της. Εἶχεν ἀργοπορήσει καὶ τὴν περιεμέναμεν λεπτά τινα ὅπως καταβῇ εἰς τὸ πρόγευμα. Καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα τοῦ προγεύματος ἦτο εἰς ἄκρον σιωπηλὴ καὶ σοβαρά.

Ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν ἐφάνη μόνον ὅτε εἴχομεν σχεδὸν τελειώσει τρώγοντες, καὶ παρετήρησα ὅτι, ἅμα ὡς ἐφάνη, ἡ Ἰωάννα ἐγένετο κατακόκκινος, ταραχθεῖσα ὀδυνηρῶς καὶ ἐρυθριάσασα ἐν ἀγνοίᾳ. Δὲν τῇ ἀπέτεινε τὸν λόγον, οὐδὲ κἂν ὅπως τῇ εὐχηθῇ καλὴν ἡμέραν, ἀλλὰ λαβὼν θρανίον καὶ καθήσας πλησίον τῆς τραπέζης ἤρχισε μετὰ τοῦ πατρός μου μακρὰν καὶ ζωηρὰν πολιτικὴν συζήτησιν. Ἐν τῷ διαστήματι τῆς ὁμιλίας ταύτης, ἤκουσα αὐτὸν λέγοντα ὅτι ἐσκόπευε νὰ παρουσιασθῇ ὑποψήφιος μικρᾶς τινος πόλεως τῆς Μεσημβρινῆς Ἀγγλίας, καὶ διὰ τοῦτο ἦτο ἐπάναγκες νὰ ἀναχωρήσῃ πάραυτα εἰς Λονδῖνον.

Ἀνέπνευσα· ναί, ἀνέπνευσα διότι ἀπήρχετο τέλος πάντων. Ἐλυπούμην σχεδὸν αὐτόν. Δὲν ἐφαίνετο πολλὰ συγκινημένος ὁ ἴδιος· ἔβλεπε τὰ πράγματα ἀπὸ ὑψηλῆς περιωπῆς καὶ ὡμίλει περὶ τῆς μεγίστης εὐχαριστήσεως τὴν ὁποίαν τῷ ἐπροξένησεν ἡ διατριβή του εἰς Λυθουένην, ἀλλὰ παρετήρησα ὅτι δὲν ἐπροσκάλεσεν οὐδένα ἐξ ἡμῶν νὰ τῷ ἀποδώσῃ τὴν ἐπίσκεψίν του.

Ναί, μετ' ὀλίγας ὥρας θὰ ἀπήρχετο. Τὸ νέον στοιχεῖον τὸ ὁποῖον εἶχε φέρει εἰς τὸν οἶκόν μας (διότι βεβαίως ἔφερε τοιοῦτον, ἀφοῦ οἱ διαφορετικοὶ χαρακτῆρες καὶ τάξεις ἀναποφεύκτως ἐπενεργοῦσι καὶ ἀντενεργοῦσιν ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον) θὰ ἐπανήρχετο μετ' αὐτοῦ. Ἡ μήτηρ μου θὰ ἠδύνατο νὰ παύσῃ

νὰ ἐνδύεται μεγαλοπρεπῶς κάθ' ἑσπέραν, ὡς καὶ ὅλος της ὁ οἶκος· ὁ πατήρ μου δὲν θὰ προσέφερε πλέον καθ' ἑκάστην τὸν παλαιόν του οἶνον τοῦ Βορδὼ ὡς ἂν ἔδιδε μέγα γεῦμα. Θὰ ἐπανελαμβάναμεν τὰς παλαιάς μας ἕξεις καὶ ὁ Λόρδος Ἐρλιστάουν τὰς ἰδικάς του. Θὰ ἐδυνάμεθα ἆρα γε νὰ τὰς ἐπαναλάβωμεν; Θὰ ἐδύνατο καὶ ἐκεῖνος; Ὑπάρχει ἐν τῷ βίῳ δοκιμή τις νέα δυναμένη νὰ εἶναι ἐντελῶς πρόσκαιρος καὶ νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ ὄπισθέν της κανὲν ἴχνος; Τὸ ἀμφιβάλλω.

Οὐδὲν ἧττον θὰ ἐχάνετο πιθανώτατα ἐντελῶς ἀπὸ τὴν σφαῖράν μας, ὡς ἂν εἶχε πέσει εἰς Λιθουένη ἀπὸ ἀερόστατον καὶ ἀπέλθει πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀναερίου μέσου. Θὰ ᾐσθάνετο ἆρά γε τις ἐξ ἡμῶν τὴν ἔλλειψίν του; Θὰ ἐλυπεῖτό τις διὰ τὴν ἀναχώρησίν του;

Καὶ περὶ τούτου δὲν ἤμην πολλὰ βέβαιος.

Ἡ Ἰωάννα εἶχεν εἰπεῖ ὅτι τῇ «ἤρεσκε» καὶ ὄχι ὅτι τὸν ἠγάπα· μετεχειρίσθη τὴν λέξιν «ἀρέσκω» ἀντιτάττουσα αὐτὴν εἰς τὴν λέξιν «ἀγαπῶ·» ἀλλὰ βεβαίως εἶπεν ὅτι τῇ ἤρεσκεν, ἐνῷ δὲν ἤρεσκεν ὁποῖον δήποτε ἄνθρωπον.

— Μάρκε, θὰ ὑπάγῃς πεζὸς εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου; Θὰ ἔλθω μαζή σου.

Οὕτω ἐξήλθομεν πάλιν ὁμοῦ, ἡ Ἰωάννα καὶ ἐγὼ, διήλθομεν ὑπὸ τὰς καστανέας, τῶν ὁποίων τὰ λευκὰ ἄνθη ἦσαν σπαρμένα κατὰ γῆς, μαραμένα ὑπὸ τοὺς πόδας μας καὶ ἄνευ εὐωδίας.

— Ἐξαδέλφη, εἶπον, πρέπει νὰ σκεφθῇς περὶ τῶν καστανεῶν τὰς ὁποίας θὰ φυτεύσῃς εἰς τὴν δενδροστοιχίαν σου. Βλέπεις ὅτι ὁ Μάϊος δὲν διαρκεῖ πάντοτε.

— Ἄ, ὄχι! ἀπεκρίθη μετὰ μικροῦ στεναγμοῦ. Μάρκε, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ κοινοποιήσῃς εἰς ὅλον τὸν κόσμον τὴν ἀνόητόν μου ταύτην ὁμιλίαν.

— Τὴν περὶ τῆς ἀποκτήσεως δενδροστοιχίας; Λοιπὸν δὲν σκοπεύεις ποτέ σου νὰ ἀποκτήσῃς καμμίαν;

Ἀγνοῶ ἂν ἀκουσίως ὑπέκρυπτα ὑπὸ τὴν ἐρώτησίν μου ταύτην τινὰ ἔννοιαν, ἡ Ἰωάννα ὅμως ἀπεκρίθη σοβαρῶς καὶ ἐμφαντικῶς·

— Ὄχι!

Ἐντοσούτῳ ἂν καὶ ἐβάδιζε μὲ κεφαλὴν ἀνυψωμένην καὶ μὲ βῆμα σταθερὸν, ἂν καὶ μὲ ὡμίλει εὐθύμως καὶ ἀνέτως περὶ τῶν συνήθων οἰκογενειακῶν ὑποθέσεων, μοὶ ἐφαίνετο ὅτι ἔβλεπα κατὰ στιγμὰς ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας της τὴν ἀνησυχίαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ἀγαθὴ καὶ εἰλικρινὴς φύσις μὴ οὖσα ἐντελῶς εὐχαριστημένη μεθ' ἑαυτῆς. Ἦτο κακῶς διατεθειμένη, ὡς λέγεται, οὐχὶ ἐν ἁρμονίᾳ μεθ' ἑαυτῆς καὶ μετὰ τῆς ὡραίας ἐκείνης πρωΐας τοῦ Ἰουλίου, ἥτις ἐφαίνετο σχεδὸν λυποῦσα αὐτήν.

Περιμένουσα δὲ εἰς τὸν σταθμὸν (διότι ἐπέμενε νὰ περιμείνῃ) ἔλαβε τὸν βραχίονά μου ὅπως περιπατήσωμεν ἄνω καὶ κάτω τοῦ πεζοδρομίου.

— Ὦ Μάρκε, μὲ εἶπε προσκολλουμένη ὀλίγον ἐπάνω μου, ἐπεθύμουν νὰ μὴ ἀνεχώρεις ἂν ἦτο δυνατόν· εὑρίσκω ἐνίσχυσιν εἰς σέ.

Ἐγὼ δὲ τὴν ἠρώτησα μετά τινα σκέψιν ἄν τι τὴν ἐτάραττε καὶ ἂν ἤθελε νὰ μὲ τὸ εἰπῇ· ἐκείνη δὲ μὲ ἀπεκρίθη·

— Ὄχι, προτιμῶ νὰ μὴ σὲ τὸ εἰπῶ· τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι δὲν πρέπει νὰ τὸ εἰπῶ. Ἄλλως καὶ δὲν εἶναι πράγματι σχεδὸν τίποτε· θὰ παρέλθῃ μετὰ μικρόν. Ἂν δὲν ἤμην βεβαία περὶ τούτου, τόσον βεβαία ὅσον... Πλὴν ἰδοὺ ἔφθασαν αἱ ἀτμάμαξαι.

— Αἱ ἀκόλουθοι ἀτμάμαξαι ἀναχωροῦν εἰς τὰς δύο καὶ τεσσαράκοντα λεπτά. Ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν μὲ παρεκάλεσε νὰ τὸν εἰδοποιήσω, ὥστε μὴ λησμονήσῃς νὰ τοῦ τὸ εἰπῇς, διότι θὰ ἀναχωρήσῃ μὲ ἐκείνην τὴν ἁμαξοστοιχίαν.

— Ἀληθινά; εἶπεν ἡ Ἰωάννα.

— Ἐξαδέλφη, μίαν μόνην λέξιν ἀκόμη. Χαίρεσαι ἢ λυπεῖσαι βλέπουσα αὐτὸν ἀναχωροῦντα;

— Πολὺ εὐχαριστημένη εἶμαι, ἐγκαρδίως χαίρομαι.

— Πλὴν πιθανὸν νὰ μεταβάλῃ πάλιν γνώμην· ἠξεύρεις ὅτι τοῦτο τῷ συμβαίνει. Ἄ! Ἰωάννα, πρόσεξε.

— *Ἐπρόσεξα*, ἀπεκρίθη ἡ Ἰωάννα.

— Δὲν εἶσαι θυμωμένη διότι σὲ εἶπα τοῦτο;

— Ὄχι! ὑγίαινε.

Οἱ ὀφθαλμοί μου ἔμειναν προσηλωμένοι ἐπ' αὐτῆς ἐφ' ὅσον αἱ μεθ' ὁρμῆς τρέχουσαι ἅμαξαι μὲ τὸ ἐπέτρεψαν· ἵστατο ἐκεῖ σταθερὰ καὶ σοβαρά, περιτυλιγμένη μὲ τὸ *σάλιόν της* σφιγκτὰ ὡς ἂν δὲν ἤθελε νὰ ἀφήσῃ οὐδὲν λελυμένον περὶ αὐτὴν, καὶ νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ μηδὲν ἐλεύθερον εἰς τὴν πνοὴν τῆς φαντασίας, τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς τύχης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Ὑποθέσεις μὲ ἠνάγκασαν νὰ μείνω εἰς Λίβερπουλ τρεῖς ἑβδομάδας ἄνευ διακοπῆς. Μόλις ὁ πατήρ μου ἐδυνήθη νὰ εὕρῃ καιρὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς Λιθουένη διὰ μίαν νύκτα καὶ μίαν ἡμέραν. Τὸ ἀδιάκοπον βάρος καὶ ἡ ἀδιάκοπος εὐθύνη τὴν ὁποίαν ἐπιφέρουσι τὸ κέρδος τῶν χρημάτων, ἡ διαχείρισις καὶ ἡ ἐξόδευσις αὐτῶν, ἡ σκληρὰ ὑποδούλωσις τοῦ πλούτου, ἐβάρυναν ὀδυνηρῶς ἐνίοτε καὶ αὐτὴν τὴν ἰσχυρὰν καρδίαν τοῦ πατρός μου.

— Ὦ Μάρκε! μὲ ἔλεγεν ἐνίοτε ὅτε συνωμιλοῦμεν περὶ ὑποθέσεων ἐμπορικῶν εἰς τὸ μικρὸν γραφεῖόν μας, ἀφ' οὗ παρήρχετο πολλὴ ὥρα μετὰ τὴν διακοπὴν τῆς ἐργασίας τοῦ γραφείου. Ἐνίοτε συλλογίζομαι ὅτι θὰ ἔκαμνα καλλίτερα ἂν σὲ ἄφηνα

γραμματέα γραφείου, ὡς ἤμην ἐγὼ ὅτε σὺ ἦσο μικρὸς, καὶ ἐπηγαινοερχόμην ἀπ' ἐδῶ εἰς τὴν μικράν μας οἰκίαν τοῦ Ἔβερτον ἀδιακόπως. Αἴ παιδί μου! Ἐλπίζω ὅτι σὺ θὰ ἀπολαύσῃς περισσοτέρας εὐχαριστήσεις ἀπὸ τὸν Πύργον τοῦ Λιθουέητ ἀφ' ὅσας ἀπολαμβάνει ὁ πατήρ σου.

Μοὶ ἐφαίνετο ἐνίοτε παράδοξον ὅτι ἐκεῖνος καὶ ἐγὼ, οἱ ἐργαζόμενοι ἐκεῖ εἰς τὸ μουχλιασμένον ἐκεῖνο δωμάτιον, ὑπὸ τὸ ἄθλιον φῶς τοῦ γάζ, οἱ ἀνεγείροντες ἐνίοτε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τὸν ὄγκον τῶν χαρτίων καὶ τὸν σωρὸν τῶν ἀριθμῶν ὅπως ἀνταλλάξωμεν μίαν ἢ δύο λέξεις καὶ ἐπανακάμψωμεν πάλιν εἰς τὴν σιωπὴν, μοὶ ἐφαίνετο, λέγω, παραδοξότατον ὅτι ἐκεῖνος καὶ ἐγὼ ἠδυνάμεθα νὰ ἔχωμεν μέρος εἰς τὰς μεγαλοπρεπείας τοῦ Πύργου τοῦ Λυθουέητ. Ὅσον δὲ διὰ τὰς μεγαλοπρεπείας αὐτοῦ, μὲ ἦτο ἀδιάφορον ἂν τὰς διεσκόρπιζεν ὁ ἀὴρ, ἀλλ' ὑπῆρχεν ἐκεῖ καί τις γλυκύτης. Ἑκάστην Κυριακὴν (διότι αἱ Κυριακαὶ ἦσαν αἱ μόναι ἡμέραι κατὰ τὰς ὁποίας εἶχα καιρὸν νὰ ἐπιτρέψω εἰς ἐμαυτὸν τὰς σκέψεις αὐτὰς) μὲ ἐκυνήγουν συνήθως πεισματωδῶς ἡ εὐωδία τῶν ἀνθέων τῆς ἀνοίξεως, ὁ ἦχος τῶν κρωζόντων κοράκων, ἢ τὸ γλυκὺ ἁπλοῦν κελάδημα τῶν κιχλῶν τῶν ἀπερχομένων νὰ κοιμηθῶσι μεταξὺ τῶν ψιθυριζόντων φύλλων τῶν δένδρων.

Τὴν Δευτέραν ὅτε ὁ πατήρ μου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πόλιν τὸν ἠρώτησα ἂν ὅλοι ἦσαν καλὰ εἰς τὸν πύργον.

— Ὅλοι εἶναι καλὰ καὶ ἥσυχοι· ἡ μήτηρ σου, προσέθηκε, καὶ ὁ ὀξὺς ὀφθαλμός του ἐσπινθηροβόλησεν, ἡ φιλτάτη καὶ καλή σου μήτηρ ἔπαυσε τέλος νὰ διηγῆται εἰς τὸν κόσμον πόσον αἰσθάνεται τὴν ἔλλειψιν τοῦ λόρδου Ἐρλιστάουν.

Εἶχε λοιπὸν ἀναχωρήσει σῶος καὶ ἀσφαλής. Καλά! καλῶς ἔφυγε καὶ ἡ τύχη μαζή του. Ἦτο κάλλιστος νέος εἰς τὸ εἶδός του, ἀλλ' εἰς ἡμᾶς δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ πολὺ καλὸν οὐδ' ἡμεῖς εἰς αὐτόν. Ἠγνόουν δὲ τότε καὶ ἀγνοῶ ἀκόμη ἕως σήμερον διατί ἦλθεν εἰς τὸν οἶκόν μας, ἂν δηλαδὴ ἦλθεν ἐκ συμφέροντος (καὶ ἡ ἁπλῆ δικαιοσύνη θὰ μὲ ἐπέπληττε νὰ ὑποπτευθῶ τὸν εὐγενῆ νέον κινούμενον ἀπὸ τοιοῦτον, ὅσον καὶ ἂν ἦτο ὁ πατήρ μου πλουσιώτατος καὶ ὅσην καὶ ἂν εἶχεν ἐπιρροὴν) ἢ ἂν ἦλθε χάριν περιεργείας κινούμενος ὑπὸ τῆς τάσεως τὴν ὁποίαν ἔχουν οἱ ἄργοι νέοι πρὸς τὸ ἄγνωστον.

Ἐνίοτε ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μονοτόνου κύκλου τῶν ὑποθέσεων αἵτινες ἐδέσμευον τὸν πατέρα μου καὶ ἐμὲ, ὡς ἂν ἤμεθα ἀληθῶς ἵπποι μύλου, ἢ δύο κατάδικοι ἐργαζόμενοι ὁ εἷς πλησίον τοῦ ἄλλου, ἐπήρχετο αἴφνης πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὀπτασία τῆς εὐκόλου καὶ εὐχαρίστου ζωῆς τῆς ὁποίας περιγραφὰς μᾶς ἔκαμεν ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν εἰς Λιθουέητ, ὅτε εἶδον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Ἰωάννας σπινθηροβολοῦντας, περιγραφὰς λέγω τοῦ θερινοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου εἰς τὰς Ἄλπεις, τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, τῶν ὡραίων νυκτῶν τῶν ὑπὸ τῆς σελήνης λαμπρυνομένων (πολὺ φαεινοτέρων ἀπὸ τὰς μελαγχολικὰς βορεινὰς ἡμέρας μας) ἐνόσῳ περιδιάβαζεν ἐπὶ ἀκατίων εἰς τὴν Μεσόγειον, ἢ περιήρχετο μεταξὺ τῶν ὡραίων Ἑλληνικῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους· ὅλα δὲ ταῦτα ἡδοναὶ, οὐδὲν ἄλλο ἢ ἡδοναὶ μὴ περιοριζόμεναι ἀπὸ καθήκοντα, μὴ ἐπιβαρυνόμεναι ἀπὸ μερίμνας.

Καὶ ὅμως θὰ μὲ ἤρεσκε νὰ ἀνταλλάξω τὸν βίον μου μὲ τὸν ἰδικόν του; Ὄχι.

Ἐν Σάββατον μετὰ μεσημβρίαν, ἐνῷ ἐσυλλογιζόμην αὐτὸν, καὶ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναχωρήσω τὴν ἑσπέραν ἐκείνην μὲ τὴν τελευταίαν ἁμαξοστοιχίαν ὅπως ὑπάγω νὰ διασκεδάσω ὀλίγον, νὰ διασκεδάσω δηλαδὴ ὅπως ἐγὼ ἐννοῶ τὴν διασκέδασιν, ἡ ὑπηρέτριά μου εἰσήγαγεν εἰς τὴν μικράν μου αἴθουσαν τὸν λόρδον Ἐρλιστάουν.

Ἠπόρησα διὰ τοῦτο καὶ πιθανὸν νὰ τὸ ἀπέδειξα, διότι μοὶ ἐφάνη ἀμηχανῶν, δηλαδὴ ὅσον ἐκεῖνος ἠδύνατο νὰ εὑρεθῇ ἐν ἀμηχανίᾳ.

Καὶ πάλιν, τὸ ἐπαναλέγω πάντοτε, πρέπει νὰ τῷ ἀποδώσω δικαιοσύνην, πρέπει νὰ ἀναγνωρίσω τὴν εὐγενῆ ἐκείνην λεπτότητα, τὴν ἑλκυστικὴν ἐκείνην χάριν ἥτις καθίστα καὶ τὴν παραμικροτέραν του πρᾶξιν καλήν.

Μετὰ στιγμὴν μόνον καὶ ἡ μικρά μου αἴθουσα καὶ ἐγὼ ἠσθάνθημεν τὴν ἐπιρροὴν τῆς παρουσίας του. Οὐδεμίαν ἐξήγησιν μὲ ἔδοσε διὰ τὴν ἐπίσκεψίν του, μὲ ἐζήτησε μόνον συγχώρησιν διότι μὲ διέκοπτε, καὶ ἐκάθησεν ὡς ἂν ἦτο ἀποφασισμένος νὰ φανῇ φιλικὸς καὶ ἥσυχος.

Ὡμιλήσαμεν περὶ διαφόρων πραγμάτων, μετὰ ταῦτα δὲ μὲ ἠρώτησε περὶ τῆς οἰκογενείας μου εἰς Λυθουέητ.

— Πηγαίνετε εἰς τὸν πύργον κάθε Σάββατον, πιστεύω;

Μήπως διὰ τοῦτο ἦλθε νὰ μὲ ἰδῇ; Μήπως μόνον δι' ἐμοῦ ἠδύνατο νὰ μάθῃ εἰδήσεις περὶ τῶν κατοίκων τοῦ πύργου; καὶ ὡς ἐνόησα, ὑπὸ τὴν ἥσυχον εὐγένειάν του ἐκρύπτετο νευρικὴ ἀνησυχία νὰ μάθῃ τί περὶ τῶν εἰς Λυθουέητ.

Εἰς τὴν ἡλικίαν μου ὁ ἄνθρωπος σπανίως δὲν ἀποκτᾷ ὀξυδέρκειαν, πρὸ πάντων δὲ ὅταν αὕτη γίνεται ὀξυτέρα ὑπό τινων περιστάσεων αἵτινες ἀφορῶσιν εἰς τὸν ἑαυτόν του μόνον. Πιστεύω ὅτι δύναμαι νὰ διακρίνω τὸ ψευδὲς εἰς τὰ αἰσθήματα ἢ τὸ ἦθος, καὶ γνωρίζω νὰ σέβωμαι ἐπίσης πᾶν αἴσθημα ἀληθῶς τίμιον καὶ εἰλικρινές.

Ἡ Ἰωάννα μὲ εἶπε καθαρῶς ὅτι «ἐπρόσεξεν.» Ἴσως δὲ ἠδύνατό τις νὰ λυπηθῇ ὀλίγον τὸν Λόρδον Ἐρλιστάουν διὰ τὴν πρόσκαιρον θλίψιν τὴν ὁποίαν θὰ ἠσθάνετο.

Τῷ ἀπεκρίθην ὅτι δὲν ἐπήγαινα ἕκαστον Σάββατον, ἀλλ' ὅτι ἐσκόπευα νὰ ὑπάγω τὴν ἑσπέραν ἐκείνην εἰς τὸν οἶκόν μας.

— Ἄ! ἀληθινά; Θὰ ἦναι πολλὰ εὐχάριστον νὰ δύναταί τις νὰ λέγῃ, ὅπως σεῖς λέγετε, τὴν καθαρῶς αὐτὴν ἀγγλικὴν λέξιν «Home» (εἰς τὸν οἶκόν μου).

Ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου δὲ τούτου εἰσήλθομεν εἰς διαφόρους θεωρίας ἀφῃρημένας, καὶ παρετήρησα εἰς τὴν ὁμιλίαν αὐτοῦ διαφόρους ἰδέας καὶ φράσεις τὰς ὁποίας ἀνεγνώρισα ὡς ἀνηκούσας εἰς τὴν Ἰωάνναν. Πολλάκις παρετήρησα τοῦτο· πῶς δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος μιμεῖται ἀκουσίως, ὄχι μόνον τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, ἀλλὰ καὶ μικρὰς συνηθείας ἰδιαιτέρων φράσεων καὶ χειρονομιῶν ἀνηκόντων εἰς ἐκεῖνον ἐκ τῶν δύο, ὅστις ἐξασκεῖ περισσοτέραν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἢ τῆς ἄλλης.

Τὸ ἐπαναλέγω· ὡς ἐκ τούτου καὶ ὡς ἔκ τινος ἀνησυχίας τὴν ὁποίαν προσεπάθει νὰ κρύψῃ, ἤτις ὅμως ἐφαίνετο εἰς ὅλον του τὸ ἦθος, τὰς σκέψεις, καὶ τὰ σχέδια τὰ ὁποῖα ἐνεπιστεύετο εἰς ἐμὲ τὸν ἀκούσιον καὶ ἀσυμπαθῆ πιστόν του, δὲν ἠδυνήθην νὰ μὴ λυπηθῶ τὸν λόρδον Ἐρλιστάουν.

Ἐγερθεὶς δὲ ν' ἀναχωρήσῃ μὲ εἶπεν αἴφνης·

— Ἀφοῦ πηγαίνετε εἰς τὸν πύργον σας ἀπόψε δύναμαι νὰ σᾶς ἐπιφορτίσω μὲ αὐτά;

Ἦσαν δὲ ταῦτα δύο γράμματα, τὸ μὲν ἓν πρὸς τὴν μητέρα μου, τὸ δὲ ἕτερον πρὸς τὴν Μὶς Δούγλας. Ἴσως παρατηρήσας τὴν ἀπορίαν μου ἐξηκολούθησεν·

— Εἶναι, ὡς βλέπετε, ἐπιστολαὶ τῆς Λαίδου Ἐρλιστάουν. Ἐπιθυμεῖ νὰ δοθῶσιν ἀπόψε καὶ νομίζω... ἔχω λόγους νὰ πιστεύσω... ὅτι τὸ ταχυδρομεῖον τοῦ Λυθουέητ δὲν εἶναι πολλὰ τακτικόν. Δύναμαι νὰ σᾶς ζητήσω τὴν χάριν ταύτην ἐκ μέρους τῆς μητρός μου;

Ὁσάκις ἀνέφερε τὴν λέξιν «χάριν» ἀνέφερεν αὐτὴν ὑπερηφάνως· τὴν ἡμέραν ὅμως ἐκείνην μοὶ ἐφάνη ὅτι εἶχέ τινα ταπεινὸν δισταγμὸν περὶ ἑαυτοῦ.

— Δὲν ἐγνώριζα ὅτι τὸ ταχυδρομεῖον τοῦ Λυθουέητ ἦτο ἄτακτον· πλὴν θὰ ἐγχειρίσω τὰς ἐπιστολὰς ἀσφαλῶς.

— Σᾶς εὐχαριστῶ. Καὶ ἐπανέρχεσθε τὴν Δευτέραν;

— Δὲν δύναμαι νὰ σᾶς πληροφορήσω ἀκριβῶς περὶ τούτου, μιλόρδε, διότι δὲν εἶμαι βέβαιος.

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ δρόμου αἱ ἐπιστολαὶ ἐκεῖναι μοὶ ἐφαίνοντο ὅτι ἐκαίοντο εἰς τὸ θυλάκειόν μου. Οἱ ἄνδρες, καὶ πρὸ πάντων οἱ νέοι, πορεύονται ὅπου καὶ ἂν θέλουσιν, εἰς κοινωνικοὺς κύκλους ἀνωτέρους ἢ κατωτέρους τῶν ἰδικῶν των. Ἂν ἦναι τίμιοι οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος ὅπως μὴ γίνωσι δεκτοὶ καὶ εὐπρόσδεκτοι· πλὴν ὡς πρὸς τὰς γυναῖκας τὸ πρᾶγμα εἶναι διαφορετικὸν ἢ τοὐλάχιστον ἡ κοινωνία τὸ θεωρεῖ ἄλλως. Τί κοινὸν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἡ Λαίδυ Ἐρλιστάουν μὲ τὴν μητέρα μου καὶ μὲ τὴν ἐξαδέλφην μου Ἰωάνναν; Ἔφθασα ἀργὰ εἰς τὸν οἶκόν μου ὅπου δὲν μὲ περιέμεναν. Τὰ παράθυρα τῆς αἰθούσης ἦσαν σκοτεινὰ, ἀλλ' εὗρον καὶ τὰς δύο εἰς τὸ ἑστιατώριον, ἐπιστατούσας ἐπὶ σωρῶν νέων οἰκιακῶν λινῶν· καὶ ἡ μὲν μήτηρ μου ἐφαίνετο εὐχαριστημένη καὶ βυθισμένη εἰς τὴν ἐργασίαν της, ὅπως ἦτο πάντοτε ὁσάκις δι' ὁποιον δήποτε λόγον ἠδύνατο νὰ παύσῃ τοῦ νὰ ἦναι μεγάλη κυρία καὶ ἐγίνετο ἐκ νέου καλὴ οἰκοκυρὰ, ἡ δὲ Ἰωάννα ἦτο μᾶλλον ὠχρὰ καὶ ἐφαίνετο ἀνήσυχος, ἀλλ' ἅμα ἰδοῦσά με εἰς τὴν θύραν ἐζωήρευσεν ὅλη καὶ ἀνέκραξεν·

— Ἄ! ἐξάδελφε Μάρκε!

— Μάρκε, παιδί μου! εἶπεν ἡ μήτηρ μου.

Ὁ Λόρδος Ἐρλιστάουν εἶχε δίκαιον· ἦτο εὐχάριστον νὰ ἐπανέρχεταί τις εἰς τὸν οἶκόν του. Μετὰ παρέλευσιν μόνον μιᾶς ἢ καὶ περιπλέον ὥρας ἐνεχείρισα τὰς δύο ἐπιστολάς. Ἡ μήτηρ μου ἤνοιξε τὴν πρὸς αὐτὴν μετὰ μεγίστης περιεργείας.

— Θεέ μου! Μὰ τὴν ψυχήν μου! Ἰωάννα! ἀνεφώνησεν.

Πλὴν ἡ Ἰωάννα λαβοῦσα τὴν πρὸς αὐτὴν ἀποτεινομένην εἶχεν ἐξέλθει τοῦ δωματίου, ὅτε δὲ ἐπανῆλθε μὲ εἶπε μόνον «Καλὴν νύκτα, Μάρκε», καὶ ἀπῆλθεν ἐσπευσμένως. Αἱ παρειαί της ἦσαν καταφλογισμέναι, ἀλλ' ἡ χείρ της ἦτο παγωμένη. Ταῦτο κατετάραξε τὴν καρδίαν μου. Δὲν εἶμαι ὑπέρμαχος τῆς ῥωμαντικῆς ἀξιοπρεπείας τῆς σιωπῆς· τοὐλάχιστον μεταξὺ δύο ἀνθρώπων οἵτινες ἐννοοῦσιν ὁ εἷς τὸν ἄλλον καὶ ἔχουσιν ἀμοιβαίαν ἐμπιστοσύνην, ὁποία καὶ ἂν εἶναι ἡ μεταξύ των ἀγάπη, ἡ σιωπὴ δὲν εἶναι συνήθης ἀρετὴ, ἀλλ' ἁπλῶς δειλία, ἐγωϊσμὸς ἢ ὑπερηφάνεια.

— Μὴν ἀναχωρῆς, τῇ εἶπον, ἐπιθυμῶ νὰ σὲ ὁμιλήσω.

— Δὲν ἠμπορῶ, δὲν πρέπει νὰ μείνω.

— Μόνον μίαν στιγμήν· κάθησε... προσέθηκα διότι εἶδον ὅτι ἔτρεμεν ὅλη. Ἡ Λαίδυ Ἐρλιστάουν θὰ ἔλθῃ νὰ σᾶς ἐπισκεφθῇ τὴν Δευτέραν. Τὸ ἐγνώριζες;

— Ναὶ, μὲ τὸ εἶπεν ἐκεῖνος.

Ἐκεῖνος! Ὦ! πόσον ἡ μικρὰ αὕτη λέξις εἶναι ἐμφαντική! Πλὴν τὴν παρέβλεψα διότι δὲν ἦτο ἡ στιγμὴ τοιαύτη ὥστε νὰ σταματήσω ἐπὶ μικρῶν πραγμάτων.

— Ἐξαδέλφη, ἐπεθύμουν νὰ μάθω, ἂν καὶ δὲν ἔχω τὸ ἐλάχιστον δικαίωμα νὰ ἐρωτήσω, καὶ δύνασαι νὰ μὴ μὲ ἀποκριθῇς ἂν ἔχῃς τὴν παραμικροτέ-

ραν ἔνστασιν, ἐπεθύμουν νὰ μάθω πρὸς ἐξήγησιν λέξεων τινῶν τὰς ὁποίας ἀφῆκε νὰ τὸν διαφύγωσιν, ἂν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Λόρδου Ἐρλιστάουν ἔλαβες εἰδήσεις του.

Σταματήσασα ἐπὶ στιγμὴν, μὲ εἶπεν ἀργῶς καὶ περιλύπως·

— Μὲ ἔγραφε σχεδὸν καθ' ἑκάστην, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἀπήντησα οὐδὲ εἰς ἓν γράμμα του.

Δὲν εἶχα ἀνάγκην νὰ ἐρωτήσω τί ἐμπεριεῖχον αἱ ἐπιστολαὶ ἐκεῖναι· δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ μαντεύσω ποίαν ἐντύπωσιν ἔκαμναν, ἐρχόμεναι οὕτω καθ'ἑκάστην (καὶ τὸ αἴσθημα τοῦ Λόρδου Ἐρλιστάουν θὰ ἦτο ἰσχυρὸν διὰ νὰ τὸν κατορθώσῃ νὰ πράττῃ τί τακτικῶς καθ' ἑκάστην) ἐρχόμεναι ἀπὸ νέον ἐν ὅλῃ τῇ ἀνθηρότητι, τῇ ποιήσει, τῇ δραστηριότητι τῆς νεότητος! Ἱστάμην σιωπῶν πλησίον τῆς ἑστίας· ἔβλεπον ἐντὸς τοῦ καθρέπτου πρόσωπον πολλὰ οἰκεῖόν μου, γνωστὸν εἰς τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα καὶ εἰς τὸ χρηματιστήριον τοῦ Λιβερποὺλ, μακρὰν δὲ εἰς τὸ βάθος τοῦ αὐτοῦ καθρέπτου, τὸ ταλαίπωρον φλογισμένον πρόσωπον τῆς Ἰωάννας. Ἐπὶ τέλους στραφεῖσα ἔκρυψε τὸ πρόσωπόν της ἐντὸς τῶν προσκεφάλων τοῦ ἀνακλίντρου.

— Βοήθησέ με, Μάρκε! Ἤμην τόσον δυστυχὴς ὅλας αὐτὰς τὰς ἡμέρας!

Ἔλαβα θρανίον καὶ ἐκάθησα ἀντικρὺ τῆς ἑστίας καὶ ἔχων τὰ νῶτα ἐστραμμένα πρὸς αὐτὴν εἶπον ἀδιαφόρως τινὰς φράσεις. Περιέμενα . . . . . περιέμενα εἰς μάτην. Ἡ μήτηρ μου μὲ ἐφώναξεν ἀπὸ τὴν κλίμακα.

— Μάρκε, εἶναι ὥρα νὰ πλαγιάσῃς . . . ἰδὲ ἂν ὅλη ἡ οἰκία εἶναι κλεισμένη.

Ἐγὼ δὲ τῇ ἀπεκρίθην ἀπὸ τὴν θύραν τῆς αἰθούσης ὅπως τὴν ἐμποδίσω νὰ εἰσέλθῃ.

— Ἔλα τόρα, Ἰωάννα, εἰπέ με.

Μὲ διηγήθη ὅ,τι ἐφοβούμην . . . ὅτι περιέμενα. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπαναλάβω αὐτολεξεὶ τοὺς λόγους της· τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι δὲν μὲ ἐξήγησεν ἄλλο εἰμὴ ἁπλῶς ὅτι ἠδύνατο νὰ γίνῃ Δαίδυ Ἐρλιστάουν.

— Ἐνόμιζα ὅτι «ἐπρόσεζες;» εἶπον.

— Ναὶ, ἰδοὺ τὸ κακόν. Πταίει ἡ ὑπερηφάνειά μου, ἢ ἡ κακὴ πεποίθησίς μου εἰς τὰς δυνάμεις μου. Ἐνόμιζα ὅτι τὸν ἔκαμνα καλὸν, ἐπεθύμουν νὰ τὸν ὠφελήσω, μὲ ἤρεσκε διότι τῷ ἤρεσκα· ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἐσκέφθην! . . Ὦ Μάρκε, ἂν ἔσφαλα, ἐτιμωρήθην.

Ἐτιμωρήθη! Λοιπὸν ἂν καὶ τὰ γράμματά του ἤρχοντο καθ' ἑκάστην, ἂν καὶ δι' ἀκατανοήτου τινὸς μέσου ἔπεισε τὴν μητέρα του, τὴν ἀριστοκρατικὴν μητέρα του, νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ συγκατανεύσῃ νὰ ἐξετάσῃ τὴν ἐκλεχθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ, δὲν ὑπῆρχε κίνδυνος. Ἔκρινα αὐτὴν καλῶς· ἡ Ἰωάννα μας δὲν θὰ συγκατετίθετο νὰ νυμφευθῇ τὸν λόρδον Ἐρλιστάουν.

— Γνωρίζω ὅτι τοῦτο δὲν θὰ διαρκέσῃ . . . εἶναι παραπολὺ νέος. Μετ' ὀλίγον θὰ τῷ φαίνεται ὄνειρον. Καὶ ἴσως μεθ' ὅλα αὐτὰ θὰ τὸν ἔκαμνα καλόν. Ἔσφαλα πολὺ, Μάρκε;

Δὲν προσεπάθησα κινούμενος ὑπὸ ψευδοῦς καλοσύνης νὰ τῇ κρύψω τὴν ἀλήθειαν. Τῇ εἶπον ὅτι πιθανὸν ἦτο νὰ ἔσφαλε κατά τι, ἀφ' οὗ ὡς ἡ ἰδία ἀνεγνώριζεν, εἰς τοιαύτας περιστάσεις αἱ γυναῖκες σπανίως εἶναι ἐλεύθεραι κατακρίσεως.

— Ναὶ, αὐτὸ εἶναι . . . ἰδοὺ διατί κατηγορῶ τὸν ἑαυτόν μου καὶ τί φοβοῦμαι. Ἀλλὰ, Μάρκε, ἂν ἤξευρες τί εἶναι νὰ βλέπῃς τὴν νεότητά σου παρερχομένην, νὰ αἰσθάνεσαι ὅτι ποτὲ δὲν τὴν ἐχάρης ὅτι δὲν ὑπῆρξες εὐτυχὴς ἐν αὐτῇ, ὅτι ἀπέρχεται, ἀπῆλθε· καὶ ἂν ἤρχετό τις αἴφνης καὶ σὲ ἠγάπα, κ' ἐνόμιζεν ὅτι σὲ ἠγάπα· ἂν σὲ ἔλεγεν ὅτι εἶσαι τὸ μόνον πλάσμα εἰς τὸν κόσμον τὸ δυνάμενον νὰ τὸν καταστήσῃ εὐτυχῆ, νὰ τὸν καταστήσῃ *καλόν*· ἂν ἔβλεπες καὶ ὁ ἴδιος ὅτι ὑπῆρχέ τι ἀληθὲς εἰς τοὺς λόγους του· ὅτι ἂν ἦσο νεώτερος ἢ μεγαλήτερος, ἢ ἂν ἄλλα πράγματα ἦσαν ὁμαλότερα μεταξύ σας . . . θὰ ἠδύνασο . . . .

— Ἰωάννα, εἶπον τρομάξας ἀπὸ τὴν ἔκφρασιν τῶν ὀφθαλμῶν της, ἀγαπᾷς τὸν λόρδον Ἐρλιστάουν;

— Φοβοῦμαι ὅτι ναί.

Οὕτω ἐν μιᾷ στιγμῇ ὁλόκληρος ἡ ὄψις τῶν πραγμάτων μετεβλήθη· οὕτω, ἐν διαστήματι μικροτέρῳ τῆς στιγμῆς τὸ «πλοῖον» ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον ἡ Ἰωάννα ἐγέλα καὶ τὸ ὁποῖον, ἔλεγεν, ὅτι τόσον σπανίως ἐπανέρχεται εἰς τὸν λιμένα, ἐβυθίσθη, κατεποντίσθη εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης χωρὶς νὰ σχισθῇ κἂν ἓν πανίον του ἢ νὰ θλασθῇ κἂν ἓν κατάρτιόν του!

Ἄλλως θὰ παρετήρουν παράδοξόν τι εἰς τὰς τρεῖς ταύτας ἀργὰς λέξεις, θὰ ἔβλεπα ὅτι ἦτο ἀφύσικον νὰ ἀκούσῃ αὐτὰς πρῶτος ἄλλος ἢ ὁ μνηστὴρ αὐτῆς. Ἀλλ' ὅπως εἶχον τὰ πράγματα, ἤκουσα αὐτὰς ἁπλῶς, ἐν ὅλῃ τῇ δυνάμει καὶ σημασίᾳ των δι' ἀμφοτέρους τοὺς βίους μας· ἀναγνωρίσας δὲ τὴν ἀλήθειάν των ἀνέλαβα τὸ καθῆκον μου τὸ ὁποῖον ἦτο καθαρὸν ὡς ἡ ἡμέρα. Οὐδεὶς αἰσθάνεται τοσοῦτον ἱερῶς τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα τῆς ἀγάπης τῆς ἀνταποκρινομένης εἰς ἄλλην ἀγάπην ὅσον ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον ἡ τύχη ἠρνήθη αὐτήν.

Ἡ Ἰωάννα ἐλθοῦσα ὄπισθέν μου ἔθεσε τὴν χεῖρα της ἐπὶ τοῦ ὤμου μου. Τῇ ἦτο συγχωρημένον νὰ τὴν θέσῃ. Εἰς τὸ μέλλον δὲν ἠδυνάμην πλέον νὰ ἐγγίσω τὴν χεῖρα ἐκείνην εἰμὴ ὡς ἐξάδελφος ἢ ἀδελφὸς, ὅπως δὲν ἠδυνάμην ποτὲ νὰ ἐκτείνω τὴν ἰδικήν μου ὅπως κλέψω τοὺς ἀδάμαντας τοῦ στέμματος.

— Λοιπὸν, Μάρκε, μὲ εἶπεν.

— Λοιπὸν, Ἰωάννα!

— Νομίζω ὅτι εἶναι ὥρα νὰ εἴπωμεν καλὴν νύκτα.

— Καλὴν νύκτα λοιπὸν, ἀπεκρίθην· ῥίψας δὲ βλέμμα ἐπὶ τοῦ πρός με κύπτοντος προσώπου της τὸ ὁποῖον ἦτο ὠχρὸν, αὐστηρὸν καὶ κεκοπιακὸς προσέθηκα· — Θὰ γίνῃς εὐτυχὴς, μὴν ἀνησυχῇς.

— Ὄχι, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον σὲ εἶπα δὲν εἶχε νὰ κάμῃ τίποτε μὲ . . . μὲ *αὐτό*. Μᾶλλον τὸ ἐμποδίζει καὶ καθιστᾷ εὐκολώτερον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔκαμα ἐξ ἐμφύτου ῥοπῆς διὰ τὸ καλόν του ὅσον καὶ διὰ τὸ ἰδικόν μου; Ὄχι, Μάρκε, θὰ μείνω πάντοτε Ἰωάννα Δούγλας.

Καὶ μὲ μειδίαμα τοῦ ὁποίου τὸ περίλυπον τῇ ἐδιδέ τι ἀγγελικὸν, ἀνελήφθη ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μου.

Πλὴν δὲν μένομεν πάντοτε εἰς κατάστασιν ἀγγελικήν. Γεγονότα τινὰ περὶ τῶν ὁποίων μόνον τέσσαρες τοῖχοι ἠδύναντο νὰ μαρτυρήσωσι τὴν νύκτα ἐκείνην, μέχρι τῆς ὥρας καθ' ἣν οἱ κόρακες ἤρχισαν νὰ φωνάζωσι τὴν αὐγὴν, μὲ ἐβοήθησαν νὰ ἐννοήσω ἄλλα τινὰ, τὰ ὁποῖα μόνη ἡ μεγάλη ὠχρότης τῆς Ἰωάννας ἐπρόδωσε τὴν ἐπαύριον. Εὐτυχῶς δὲν ἦτο ἄλλος εἰς τὸν πύργον ἐκτὸς τῶν τριῶν ἡμῶν. Κατώρθωσα δὲ νὰ ἀπομακρύνω τὴν μητέρα μου ἀπὸ τῆς Ἰωάννας κατὰ τὸ μέγιστον μέρος τῆς Κυριακῆς καὶ τῆς πρωΐας τῆς Δευτέρας.

Ἡ καλλίστη μου μήτηρ! ἐφέρθη θαυμασίως. Νεύματα μόνον τινὰ ἐμφαντικὰ ἐμπιστευτικῶς ἀποτεινόμενα πρὸς ἐμὲ καὶ ἡ διπλασίασις τῆς πρὸς τὴν Ἰωάνναν τρυφερότητός της ἔδειξαν ὅτι ἐνόησε τὰ διατρέχοντα καὶ ὅτι ἐμάντευσεν ὅ,τι θὰ συνέβαινεν ἀναποφεύκτως. Μετὰ τὴν πρώτην ἔκφρασιν τῆς εὐχαριστήσεώς της, οὐδὲ κἂν ἀνέφερε περὶ τῆς ἐπισκέψεως τῆς Δαίδυ Ἐρλιστάουν, καὶ μάλιστα μὲ συνεβούλευσε νὰ τὴν μιμηθῶ.

— Βλέπεις, μὲ εἶπεν, ὅτι δὲν ἀγαπᾷ νὰ παρατηρῶμεν αὐτήν. Εἶναι πολλὰ φυσικόν . . . ἤμην καὶ ἐγὼ ἀπαράλλακτος ὅταν ὁ πατήρ σου μὲ ἠγάπα, Μάρκε, φίλτατέ μου.

Ἡ Δευτέρα ἔφθασεν. Ἡ μήτηρ μου ἦτο μᾶλλον ἀνήσυχος, ἐνεδύθη εὐθὺς μετὰ τὸ πρόγευμα μὲ τὸ ζωηρότερον μεταξωτὸν φόρεμά της καὶ μεγάλως ἠναντιώθη εἰς τὸ φαιὸν μεταξωτὸν, τὸ καθημερινὸν φόρεμα τῆς Ἰωάννας.

— Ὦ, ἀφετέ με, σᾶς παρακαλῶ, εἶπεν ἡ Ἰωάννα μετὰ ἤθους βεβαρημένου, τί σημαίνει τὸ φόρεμα;

— Καλά! ἀπεκρίθη ἡ μήτηρ μου παρατηροῦσα αὐτὴν ἱσταμένην καὶ διορθόνουσαν τὰ ἄνθη τῆς αἰθούσης (τὸ καθημερινόν της ἔργον), καὶ μετὰ ταῦτα καθήσασαν πλησίον τοῦ παραθύρου καὶ ἐργαζομένην. Καλὰ, δὲν λέγω ὅτι τοῦτο σημαίνει . . . Ταλαίπωρος Ἔμμα Βρ ου ! ἔλεγε διὰ τὴν κόρην της.

Καὶ ἡ μήτηρ μου, ἂν καὶ ἐφαίνετο τόσον εὐχαριστημένη καὶ ὑπερήφανος, ἀπέμαξε τὰ δάκρυά της.

Μετ' ὀλίγας δὲ στιγμὰς, εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν δρομαία καὶ ὅλη συγκεκινημένη . . . Τὸ ὄχημα τῆς Δαίδυ Ἐρλιστάουν ἐφάνη εἰς τὴν δενδροστοιχίαν τὴν φέρουσαν εἰς τὸν οἶκόν μας.

— Ποῖος εἶναι ἐντὸς τῆς ἁμάξης; ἠρώτησα.

Ἡ Ἰωάννα ἔμεινεν ἀκίνητος.

— Μόνον ἐκείνη. Θεέ μου! . . . πόσον παράδοξον ἐκ μέρους τοῦ Λόρδου Ἐρλιστάουν, ἀπεκρίθη ἡ μήτηρ μου.

Ἐγὼ ὅμως ἐσκεπτόμην διαφορετικά.

Ἡ Δαίδυ Ἐρλιστάουν ἦτο ὡραία γυνή. Ἔβλεπέ τις εὐθὺς πόθεν εἶχε κληρονομήσει ὁ υἱός της τὰ λεπτὰ χαρακτηριστικά του καὶ τοὺς ἐκφραστικοὺς καὶ γλυκεῖς ὀφθαλμούς του. Ἡ ὁμοιότης βεβαίως θὰ ἦτο ἔτι μεγαλητέρα ἂν ἐκείνη ἦτο νεωτέρα, ἢ θὰ ἐγίνετο ἔτι καταφανεστέρα ὅταν ἐκεῖνος θὰ ἡλικιοῦτο ἀκόμη. Εἰς τὸν κόσμον των οἱ ἄνθρωποι γηράσκουν ταχέως ἀπὸ εἰκοσιτεσσάρων μέχρι τεσσαράκοντα τεσσάρων ἐτῶν.

Ὡμοίαζε μὲ τὸν υἱόν της καὶ ὡς πρὸς τοὺς τρόπους. Ἐπήνεσε καλοκαγάθως εἰς τὴν μητέρα μου τὴν ὡραιότητα τοῦ πύργου Λυθουέητ, ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ὁποίαν εἶχε νὰ τὸν ἰδῇ καὶ ἐξήγησε πῶς κατὰ τύχην μέλλουσα νὰ μείνῃ μίαν νύκτα εἰς τοῦ Ἐπισκόπου, δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς βορείους ἐπαρχίας πρὶν ἢ λάβῃ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ γνωρισῃ τὴν Κυρίαν Βράουνη, καὶ διάφορα ἄλλα τοιαῦτα· ἀλλ' οὐδέποτε εἶπε λέξιν ὑπαινιττομένην τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπισκέψεώς της, οὐδὲ ἐφάνη παρατηρήσασα τὴν παρουσιασθεῖσαν εἰς αὐτὴν νέαν «Μὶς Δούγλας»· ἐχαιρέτισε μόνον αὐτὴν κατὰ τὰ εἰθισμένα.

Ὅτε δὲ μετὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην παρουσίασιν ἡ Μὶς Δούγλας ἐπανέλαβεν ἡσύχως τὴν θεσιν της, ἐχρειάζοντο ὀφθαλμοὶ ὀξεῖς ὡς οἱ ἰδικοί μου ὅπως ἴδωσι τὰ ὑποκεκλεμμένα βλέμματα τὰ ὁποῖα τῇ ἔρριπτεν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἡ Δαίδυ Ἐρλιστάουν, ἐξετάζουσα αὐτὴν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν μετὰ τῆς ὀξύτητος καὶ λεπτομερείας τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται αἱ γυναῖκες πρὸς τὰς ἄλλας γυναῖκας.

Ἡ Ἰωάννα ἵστατο ἥσυχος, ὑπερηφάνως ἥσυχος, καὶ ἀναντιῤῥήτως ὡραία.

— Μὶς Δούγλας, θέλετε νὰ μὲ δείξετε τὸν ῥοδῶνά σας; ὁ Ἐρλιστάουν μὲ ὡμίλησε πολὺ περὶ τῶν ῥόδων σας.

Τὴν φορὰν ταύτην ἀνέφερε πρῶτον τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ της.

Ἡ Ἰωάννα διῆλθε τὸ δωμάτιον. Ἡ Δαίδυ Ἐρλιστάουν τὴν ἠκολούθησε διὰ τῶν βλεμμάτων, ἐξή-

τασε πᾶν βῆμα, πᾶν νεῦμα, πᾶσαν κίνησιν τῶν χειλῶν της ἐνόσῳ τῇ ἐδείκνυε τὰ ἐντὸς τῶν ἀγγείων ἄνθη· ἤκουε δὲ μετὰ προσοχῆς ἑκάστην λέξιν πίπτουσαν ἐκ τῶν χειλέων της καὶ προφερομένην ἡσύχως, χαμηλῇ τῇ φωνῇ, εἰς καθαρεύουσαν Ἀγγλικήν, οὐδόλως ὁμοιάζουσαν μὲ τὴν Δαγκαστριανὴν διάλεκτον τῆς καλῆς μου μητρός.

Ἂς ἀποδώσωμεν δικαιοσύνην καὶ εἰς ἄλλην μητέρα! Ἂς κρίνωμεν μετὰ δικαιοσύνης αὐτὴν ἥτις συνείθισεν ὅλην της τὴν ζωὴν εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἐκείνας κομψότητας, ἐκτιμῶσα αὐτὰς περιπλέον τῆς ἀξίας των ἂν καὶ δὲν εἶναι ἄνευ ἀξίας θεωρούμεναι ὡς δεῖγμα μεγαλητέρων πραγμάτων.

Ἐρωτῶ ἐμαυτὸν σήμερον, ἂν ὁ υἱὸς τῆς μητρός μου καὶ ἐξάδελφος τῆς Ἰωάννας εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ αἰσθάνεται τὴν καρδίαν του τοσοῦτον παραργιζομένην ἐντὸς ἑαυτοῦ, ἐνόσῳ ἡ εὐγενὴς ἐκείνη κυρία ἵστατο συνομιλοῦσα καὶ ἐξετάζουσα τὴν ἄλλην κυρίαν (διότι εἶδον ὅτι ἀνεγνώριζε τὸ προφανὲς ἐκεῖνο πρᾶγμα) τὴν ὁποίαν ὁ υἱός της ἐπεθύμει νὰ βάλῃ εἰς τὴν θέσιν της ὡς νέαν Λαίδυ Ἐρλιστάουν.

Ἡ δὲ Ἰωάννα;

Ἅπαξ ἢ δὶς παρετήρησα τὴν ἀταραξίαν της ταραττομένην ἐνώπιον τοῦ κύπτοντος ἐκείνου προσώπου καὶ τυχαίων τινῶν οἰκογενειακῶν ἤχων φωνῆς· ἐφάνη, ὅ,τι ἤμην βέβαιος ὅτι θὰ ἦτο, ἁπλῶς αὐτὴ ἡ Ἰωάννα. Διότι ἠδύνατο ἴσως νὰ κρύψῃ ἢ μᾶλλον νὰ σιωπήσῃ τοὺς λογισμούς της, ἀλλὰ οὐδέποτε τὸν χαρακτῆρά της. Τὸ νὰ προσπαθήσῃ κἂν τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὑπ' αὐτῆς ὡς ἀγενὴς ὑποκρισία.

Ἠκολούθησα αὐτὰς περιδιαβαζούσας ἀργῶς εἰς τὸν κῆπον, συνομιλούσας περὶ βιβλίων, περὶ εἰκόνων, περὶ τοῦ ξενικοῦ βίου, ὅπως ἡ Ἰωάννα ἐγνώριζεν ἐν ἀνάγκῃ νὰ ὁμιλῇ. Δὲν παρετήρησα οὐδένα δισταγμὸν ἐκ μέρους της· δὲν εἶδον αὐτὴν λησμονοῦσαν τὴν ἀξιοπρέπειαν τὴν ὁποίαν ὤφειλεν εἰς ἑκυτὴν καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς Βράουνη.

Ἡμᾶς τοὺς Βράουνη! Ἂν καὶ ἡ Λαίδυ Ἐρλιστάουν ἦτο εὐμενεστάτη, ἂν καὶ εἶχε τοσοῦτον σέβας δι' ἑαυτὴν ὥστε νὰ ἐκπληρῇ μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου γράμματος τὴν εὐγένειαν τὴν ὁποίαν προαπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ, ἐντοσούτῳ ᾐσθάνετό τις πάντοτε τὴν ἀμυδρὰν, ἀλλ' ἀναπόφευκτον γραμμὴν τὴν ὁποίαν ἔσυρε μεταξὺ τῆς Ἰωάννας Δούγλας καὶ «ἡμῶν τῶν Βράουνη.»

Ἀναχωροῦσα ἔτεινε τὴν χεῖρά της εἰς τὴν Ἰωάνναν καὶ εἶπεν·

— Ἐλπίζω ὅτι θὰ συναντηθῶμεν καὶ πάλιν, Μὶς Δούγλας.

— Εἴσθε πολλὰ καλὴ, μιλαίδυ Ἐρλιστάουν, ἀπεκρίθη ἐκείνη.

Καὶ οὕτω ἀπεχωρίσθησαν. Ὅτε δὲ, ὁδηγήσας τὴν λαίδην εἰς τὸ ὄχημά της ἐπανῆλθον ὅπως ἀποχαιρετίσω καὶ ἐγὼ τὴν μητέρα καὶ τὴν ἐξαδέλφην μου, διότι ἀπηρχόμην ἐπίσης, εὗρον ὅτι ἡ Ἰωάννα εἶχεν ἤδη ἀποσυρθῇ εἰς τὸ δωμάτιόν της.

Δύο ἡμέρας μετὰ ταῦτα ὁ πατήρ μου μὲ ἔδειξεν ἐπιστολὴν τοῦ μιλόρδου Ἐρλιστάουν ἐμπεριέχουσαν ἄλλην ἐκ μέρους τῆς μητρός του καὶ ἰδικήν του ζητοῦσαν ἐπισήμως τὴν χεῖρα τῆς Μὶς Δούγλας.

Ὁ πατήρ μου εὗρε τὸ πρᾶγμα παραδοξότατον... ἀνεξήγητον. Ἂν, εἶπεν, ἐμάνθανεν ἐγκαίρως τί ἔτρεχε θὰ ἐμπόδιζε τοῦτο διότι δὲν ἠγάπα τοὺς τοιούτου εἴδους γάμους.

Ἀλλ' εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, ἀφ' οὗ τὸ ἕτερον ἐνδιαφερόμενον μέρος ἔδειξε τοσοῦτον σέβας καὶ τοιαύτην ὑπόληψιν πρὸς τὸ φίλτατον κοράσιον καὶ πρὸς ἡμᾶς, (διότι ἐνθυμεῖτο κάλλιστα ὅτι εἶχεν εἰπεῖ εἰς τὸν νέον ὅτι ἐκτὸς τῶν πεντήκοντα λιρῶν της, ἡ Ἰωάννα οὐδὲ λεπτὸν περιπλέον εἶχε), τῇ ἀληθείᾳ δὲν ἐγνώριζε τί ἔπρεπε νὰ εἴπῃ...

Τῷ ὑπενθύμισα ὅτι οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ἔπρεπε νὰ εἴπῃ τί, ὅτι ἡ Ἰωάννα ἦτο κυρία τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ ὅτι αὐτὴ ἔπρεπε ν' ἀποφασίσῃ.

— Ἔχεις δίκαιον, φίλτατέ μου υἱέ... βεβαίως αὐτὴ πρέπει ν' ἀποφασίσῃ.

Καὶ ὁ πατήρ μου, οὐδόλως λυπούμενος ὅτι ἀπεβλήθη ἀπὸ τῶν ὤμων του ἡ εὐθύνη, ἔγραψεν ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο μὲ τὴν συνήθη εἰλικρίνειάν του.

Μετὰ παρέλευσιν τεσσάρων ἡμερῶν ἔμαθα, ἢ τοὐλάχιστον ἐσυμπέρανα ἀπὸ φανερὰν ἀπόδειξιν, ὅτι ἡ Ἰωάννα ἀπεφάσισεν... ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν ἐφυλοξενήθη καὶ ἐκ δευτέρου ὑπὸ τοῦ πατρός μου.

Τὸ Σάββατον ἐκεῖνο δὲν ὑπῆγα εἰς τὸν πύργον τοῦ Δυθουέητ.

. . . . . .

. . . . . .

Ἡ νεότης καὶ ὁ ἔρως.... ὁ πρῶτος ἔρως! ὦ! οἱ διελθόντες ἤδη αὐτὸν καὶ ἐκείνην ἂς μὴ στραφῶσι πλέον ὅπως τὰ ἀρνηθῶσιν, ὁποῖον δήποτε ἐξ αὐτῶν, διότι εἶναι θαυμάσια πράγματα.

Μὲ τὸν καιρὸν συνείθισα εἰς τὴν νέαν τάξιν τῶν περιστάσεων, ἠδυνήθην νὰ ὑπάγω εἰς τὸν πύργον μας καὶ νὰ ἴδω τοὺς δύο ἐκείνους βαδίζοντας τὴν πρωΐαν ὁμοῦ ἐντὸς τοῦ κήπου, ἢ συνομιλοῦντας τὸ ἑσπέρας ὑπὸ τὸ λυκαυγὲς θερινῆς Κυριακῆς, ἠδυνήθην νὰ τοὺς ἴδω καὶ νὰ μὴ αἰσθανθῶ ὅτι ἡ μεταξύ των θέσις ἦτο παρὰ φύσιν καὶ ἄδικος.

Τοῦτο δὲ ἐγένετο ἴσως εὐκολώτερον διότι εἶδον ὅτι ἡ Ἰωάννα ἐφαίνετο εὐτυχὴς, ὄχι μὲν κατ' ἀρχὰς, ἀλλ' ὅτε εἶδε πόσον εὐτυχὴς ἦτο ὁ μνηστήρ της, πῶς βαθμηδὸν ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν της ἐφαίνετο μεταβαλλόμενον τὸ πνεῦμά του, πῶς ὁ χαρακτήρ του ἐγένετο ἐμβριθέστερος καὶ πλέον ἀνεπτυγμένος, πόσον

τὰ ἀγαθὰ προτερήματά του ἐνισχύοντο ἐνῷ αἱ ἐλαφραὶ διαθέσεις του ἐγίνοντο ἄφαντοι· τότε καὶ ἡ Ἰωάννα ἐγένετο εὐτυχὴς καὶ ἥσυχος. Τὸν ἠγάπα ἀναμφιβόλως, καὶ μόνη ἡ ἀγάπη ἀρκεῖ ὅπως καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον εὐτυχῆ... δι' ὀλίγον χρόνον... οὐχὶ αἰωνίως· τοὐλάχιστον ἡ τοιούτου εἴδους ἀγάπη.

Καὶ τότε ὅμως μοὶ ἐφαίνετο ἐνίοτε.... ἆρα γε ἦτο ὅλως πλάσμα τῆς φαντασίας μου;.... ὅτι νέφος διήρχετο ἀπὸ τοῦ μετώπου της, ὅπως τὴν νύκτα ὅτε μὲ ἠρώτησε τοσοῦτον περίλυπος. «Ἔσφαλα λοιπὸν πολύ;» Οὐδέποτε ἔκτοτε ὡμιλήσαμεν πλέον ἐμπιστευτικῶς· ἦτο παραδεδεγμένον εἰς τὴν οἰκογένειαν ὅτι ἡ Ἰωάννα δὲν ἠγάπα νὰ τῇ ὁμιλῶσι περὶ τοῦ λόρδου Ἐρλιστάουν. Ἡ μήτηρ μου ἔλεγεν ὅτι οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἰδέαν εἶχε περὶ τοῦ ποῦ καὶ πότε θὰ ἐνυμφεύοντο, εὕρισκε δὲ τοῦτο παραδοξότατον ἐκ μέρους τῆς Ἰωάννας.

Πλὴν εἴτε ὡς ἐκ τῆς ἐμφύτου ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, εἴτε διότι ἡ Ἰωάννα διέφερεν ὀλίγον ἀπὸ ἡμᾶς, πάντες οἱ ἐν τῷ οἴκῳ μας τὴν μετεχειρίζοντο μετὰ μεγίστου σεβασμοῦ καὶ οὐδὲ κἂν σκιὰν ἐπιπλήξεως ἐτόλμα τις ν' ἀποτείνῃ εἰς τὴν μέλλουσαν Λαίδυ Ἐρλιστάουν.

Ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἤμην ἐξ ἐκείνων, οὐδὲ εἶχον λόγον νὰ εἶμαι. Ἡ ἰδική των Ἰωάννα Δούγλας δὲν ἦτο ἡ ἰδική μου... καὶ οὐδέποτε ὑπῆρξεν. Ἦτο τοσοῦτον διαφορετική! Μίαν ἡμέραν ἐνῷ ἀνέφερε περί τινος μεταβολῆς τὴν ὁποίαν ἐσκόπευε νὰ κάμῃ εἰς τὸν κῆπον τοῦ πύργου «τὸ προσεχὲς ἔτος», ἀπεφάσισα νὰ ἀνακαλύψω τὴν ἀλήθειαν ὡς πρὸς τὸν ἀῤῥαβῶνά της.

— Τὸ προσεχὲς ἔτος;... λησμονεῖς... εἶπον καὶ ἔῤῥιψα βλέμμα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρός της εἰς ἣν εἶχον ἤδη παρατηρήσει ὅτι δὲν ἐφόρει δακτυλίδιον.

Στραφεῖσα πρός με καὶ μετὰ μειδιάματος ὀλίγον περιλύπου·

— Ὄχι, δὲν λησμονῶ, μοὶ εἶπεν. Ἠξεύρω τί σκέπτεσαι, πλὴν ἀπατᾶσαι. Σὲ εἶπα τὴν ἀλήθειαν τὴν ἑσπέραν ἐκείνην.

— Ὅτι θὰ μείνῃς πάντοτε Ἰωάννα Δούγλας;

— Πιστεύω ὅτι θὰ μείνω.

Δὲν ἠδυνήθην τὴν στιγμὴν ἐκείνην νὰ εὕρω λέξεις, ἢ μᾶλλον ὁ τρόπος της μὲ ἠνάγκασε νὰ σιωπήσω. Ἐκείνη δὲ ἐξηκολούθησε.

— Μάρκε, ἐπιθυμῶ νὰ σὲ εἴπω κᾶτι τί... τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ μόνον τὸ ὁποῖον ἔχουν ὅλοι τὸ δικαίωμα νὰ γνωρίζουν· τὸ εἶπα ἀπ' ἀρχῆς ἀλλ' οὐδεὶς ἐδῶ φαίνεται πιστεύων αὐτό... ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν δὲν εἶναι ἀῤῥαβωνισμένος μαζή μου.

— Ἰωάννα, ἀνέκραξα, (διότι μὲ ἦτο σκληρὸν νὰ τὴν φαντασθῶ κατωτέραν ἀφ' ὅ,τι πάντοτε τὴν ἐθεώρουν καὶ νὰ σιωπήσω) καὶ τρίτην φορὰν σὲ λέγω· Πρόσεξε! Προσπαθεῖς νὰ παίξῃς ἐπικίνδυνον παιγνίδιον... παίζεις μὲ κοπτερὰ ἐργαλεῖα.

— Νομίζεις;

— Πρόσεξε! Δύο ἄνθρωποι δύνανται νὰ ζῶσιν εἰς σχέσεις ἡσύχως καὶ φιλικῶς ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἅπαξ ἐξωμολογήθη ὁ εἷς αὐτῶν ἔρωτα ἢ ἄφησε νὰ τὸν ὑποπτεύσῃ ὁ ἕτερος, πρέπει ἢ νὰ μνηστευθῶσιν... ἢ τίποτε. Ὁμιλῶ ὡς ἀνήρ. Σεῖς αἱ γυναῖκες δὲν γνωρίζετε τί πράττετε· παίζετε μὲ ἀναμμένους ἄνθρακας ὅτε διασκεδάζετε μὲ τὴν καρδίαν τοῦ ἀνδρός. Εἶναι χειρότερον καὶ ἀπὸ τρέλλαν... εἶναι κακία. Μὴ μεταχειρίζεσαι μισὰ μέσα... ἢ λάβε τον ἢ ἀρνήθητι αὐτόν... ἀγάπα τον ἢ ἄφες τον νὰ φύγῃ.

Ὡμίλουν μετὰ ζέσεως, μὲ ὅλην τὴν πικρίαν τῆς ψυχῆς μου, ἀλλ' ἐκείνη οὐδὲ προσεβλήθη οὐδ' ἐθύμωσεν. Εἶχε μόνον μικράν τινα ἔκφρασιν ἐπιπλήξεως εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της, ὡς ἂν ἐπίστευεν ὅτι θὰ εὕρισκεν ἐν ἐμοὶ τί τὸ ὁποῖον δὲν εὗρεν.

— Μάρκε, εἶπε, δὲν δύνασαι νὰ ἐννοήσῃς ὅτι δυνατὸν εἶναι νὰ ἀγαπᾷ τις καὶ ὅμως νὰ ἀφήνῃ νὰ τῷ φεύγῃ τὸ προσφιλὲς ὄν;

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΠΟΙΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΣΠΑΝΩΝ. Οἱ Ἱσπανοὶ ποιηταὶ δεικνύουσιν ἔκτακτον φαντασίαν οὐχὶ ἄμοιρον πνεύματος, κάποτε ὅμως προδίδουσι καὶ ὀλίγην τοῦ καλοῦ αἴσθησιν ἢ καὶ κρίσιν μικράν. Ἡ ποίησίς των περιστρέφεται εἰς ὑποθέσεις τετριμμένας, τερατώδεις μεταφορὰς καὶ ἀλλοκότους φαντασίας. Εἶναι φανερὸν ὅτι οἱ Ἱσπανοὶ ποιηταὶ εἰσήγαγον τὸ εἶδος τοῦτο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μαρίνου ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλ' ἡ θερμότης τοῦ ἱσπανικοῦ κλίματος φαίνεται ὅτι ἐδιπλασίασεν αὐτό, καὶ μετέβαλε τοὺς θερμοὺς σπινθῆρας χιμαιρικῆς φαντασίας εἰς θερμότητα ἡφαιστείου χαλκείου.

Ὁ Lopez de Vega περιγράφων τεθλιμμένην τινὰ ποιμενίδα εἰς ἓν τῶν Βουκολικῶν αὐτοῦ ποιημάτων, τὴν παρουσιάζει θρηνοῦσαν παρὰ τὴν παραθαλασσίαν.

«Ἡ θάλασσα, λέγει χαριέντως, πλησιάζει ἵνα συλλέξῃ τὰ δάκρυά της, καὶ ἐγχύσασα αὐτὰ εἰς κογχύλας τὰ μεταβάλλει εἰς μαργαρίτας.»

Y el mar como imbidioso
A tierra por las lagrimas salia,
Y alegre de cogerlas
Das guarda en conchas, y convierte en perlas.

Ὁ Villegas ἀπευθυνόμενος εἰς ῥόδα ἀναφωνεῖ·

— «Σὺ, ὅστις ῥέεις ἐπὶ χρυσῆς ἄμμου, μὲ πόδας ἀργύρου,» περίπου ὡς τὸ τοῦ Shakspeare.

Thy silver skin laced with thy golden blood.

«Θέξον τὸ στῆθος μου, ἂν ἀμφιβάλλῃς διὰ τὴν δύναμιν τῶν ὀφθαλμῶν τῆς Λυδίας.—Θὰ τὸ ἴδῃς μεταβεβλημένον εἰς τέφραν.»

Καὶ πάλιν·

«Εἶσαι τόσον μέγας ὥστε δύνασαι νὰ μιμηθῇς ἑαυτὸν μὲ τὸ ἴδιόν σου μεγαλεῖον.»

Συστοιχοῦσι μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ἐκείνου

«Non but himself can be his parallel.»

Ὁ Gongora, ὃν ἄλλοτε μεγάλως ἐθαύμαζον οἱ Ἱσπανοὶ καὶ διεχώριζον διὰ τοῦ ἐπιθέτου *ὁ θαυμάσιος* γέμει τοιούτων ἐμπνεύσεων.

Φαντάζεται ὅτι ἀηδών τις ἥτις γοητευτικῶς μετέβαλε τὴν φωνήν της καὶ ἦδε διαφοροτρόπως, εἶχεν ἑκατὸν χιλιάδας ἄλλας ἀηδόνας ἐντὸς τοῦ στήθους της, αἵτινες διαδοχικῶς ἔψαλλον διὰ τοῦ λάρυγγός της·

Con diferancia tal, con gracia tanta
Aquel ruysenor fiora, que sospecho,
Que tiene otros cien mil dentro del pecho,
Que alterno su dolor por su garganta·

Περί τινος νέας καὶ ὡραίας γυναικὸς λέγει, ὅτι ἔχει ὀλίγα ἔτη ζωῆς, ἀλλὰ πολλὰς ἐποχὰς καλλονῆς.

Muchos siglos de hermosura
En pocos anos de edad.

Πολλαὶ ἐποχαὶ καλλονῆς εἶναι ἐσφαλμένη ἰδέα, ἀφοῦ ἡ ὡραιότης δὲν καθίσταται ὡραιοτέρα ἐκ τῆς ἡλικίας της.—Θὰ εἶναι μόνον καλλονὴ παρηκμακυῖα.

Εἴς τινα ᾠδὴν αὐτοῦ προσφωνεῖ τὸν ποταμὸν τῆς Μαδρίτης διὰ τοῦ τίτλου *Δουκὸς τῶν ῥυάκων καὶ ὑποκόμητος τῶν ποταμῶν.*

Mançanares, Mançanares,
Os que en todo el aguatismo,
Estois Duque de Arroyos,
Y Visconde de los Rios.

Δὲν ἐτόλμησε νὰ τὸν ἀποκαλέσῃ Ἱσπανὸν Μεγιστάνα, διότι πραγματικῶς εἶναι ῥηχὸς καὶ βορβορώδης ὡς ῥύαξ, καὶ καθῶς ὁ Quevedo εὐστόχως λέγει· «Ὁ Mançanares μετατρέπεται κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θέρους εἰς τὴν ὀδυνηρὰν θέσιν ἁμαρτωλοῦ τινος πλουσίου ζητοῦντος ὕδωρ εἰς τὰ βάθη τοῦ Ταρτάρου.

Καίτοι τόσον μικρὸς εἶναι ὁ ῥύαξ οὗτος, ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βροχῶν ἐξαπλοῦται εἰς τὰς γειτονευούσας γαίας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον Φίλιππος ὁ Β΄ ἔκτισε γέφυραν χιλίων ἑκατὸν ποδῶν μήκους!— Ἱσπανός τις διαβαίνων ἡμέραν τινὰ ὅτε ὁ ῥύαξ ἦτο ἐντελῶς ἀπεξηραμμένος καὶ παρατηρῶν τὴν μεγαλοπρεπῆ ταύτην γέφυραν εὐφυῶς εἶπεν·

— Ἦτο καλλήτερον νὰ πωληθῇ ἡ γέφυρα διὰ νὰ ἀγοράσωμεν ὕδωρ.

Es menester, vender la puente, por comprar agua.

Φ. Α. Μ.

ΒΑΪΡΟΝ καὶ ΛΟΝΤΟΣ. «Μεταξὺ τῶν τοσούτων καὶ τοιούτων φροντίδων ὑπερεχάρη ὁ Λόρδος Βάϊρον λαβὼν ἐπιστολὴν παρ' ἀρχαίου φίλου, τοῦ Ἀνδρέου Λόντου, τὸν ὁποῖον εἶχε γνωρίσει τὸ 1809 κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ περιήγησιν, ὄντα τότε ὑπὸ τοὺς Τούρκους πλούσιον κτηματίαν ἐν Πελοποννήσῳ. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ὁ Λόντος εἶχε τὸ ἦθος καὶ τοὺς τρόπους παιδικοὺς, ὑπὸ τὸ ἐξωτερικὸν ὅμως τοῦτο ἔκαιον αὐτὸν φλόγες φιλοπατρίας, αἵτινες ἐξερράγησαν κατὰ τύχην, ὅτε παίζων ποτὲ μετὰ τοῦ Βάϊρον ζατρίκιον, προφερθέντος τοῦ ὀνόματος τοῦ Ῥήγα, ἀνεπήδησε διὰ μιᾶς, καὶ κροταλήσας σφοδρῶς τὰς χεῖρας, ἤρχισε ψάλλων τὸν περιώνυμον ἐμβατήριον τοῦ ἀτυχοῦς τούτου πατριώτου, «Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων.» Ὁ φιλόπατρις οὗτος Ἕλλην ὕψωσεν ἐκ τῶν πρώτων τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ, καὶ μεταξὺ τῶν πρώτων ὑποστηρίζει τὴν ὥραν ταύτην τὸ νομοθετικὸν σῶμα καὶ τὴν νέαν ἐθνικὴν κυβέρνησιν. Ἰδοὺ ἡ ἀπάντησις τοῦ Λόρδου Βάϊρον πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολήν (*)·

» Ἀγαπητὲ φίλε! Ἡ θέα τῆς ἰδιοχείρου σου ἐπιστολῆς μοὶ προεξένησε μεγίστην χαράν. Ἡ Ἑλλὰς ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν πρὸς ἐμὲ, ὡς δέον νὰ ὑπάρχῃ καὶ πρὸς πάντας τοὺς καλῶς ἀνατραφέντας, ἡ ἐπαγγελθεῖσα γῆ τῆς ἀνδρίας, τῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἐλευθερίας, οὐδ' ἠλαττώθη κατ' οὐδὲν, ἀφότου ἐπεσκέφθην νέος ἔτι τὰ ἐρείπια αὐτῆς, ἡ πρὸς τὴν γενέτειραν τῶν ἡρώων ἀγάπη μου. Πλὴν τούτου, δεσμοὶ ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν φιλοξενίαν ἣν μοι ἐδαψίλευσας ἄλλοτε ἐν τῇ πατρίδι σου μὲ συνδέουσι πρὸς σὲ, ὄντα σήμερον ἐκ τῶν πρώτων αὐτῆς ὑπερασπιστῶν καὶ ἀγλαϊσμάτων. Εὐτυχέστατον δὲ γεγονὸς τοῦ βίου μου ἔσται ἡ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος ὑπηρεσία μου πλησίον σοῦ καὶ ὑπὸ τὰς ὄψεις σου. Ἐν τοσούτῳ, ἐλπίζων ὅτι θέλω σὲ ἴδει καὶ αὖθις μένω εἰς ἀεὶ, ΒΑΪΡΟΝ.»

ΕΥΦΥΗΣ ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ. Ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Βὲρθ (1870) ὁ συνταγματ. δοὺξ Γραμὼν συντριβεὶς ὑπὸ σφαίρας τὸν βραχίονα ἐδέησε νὰ ὑποστῇ τὴν ὀδυνηρὰν ἐγχείρισιν τῆς ἐξαρθρώσεως αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὠμοπλάτης. Ὁ ἱερεὺς ἰδὼν τὸν χειρουργὸν προσφέροντα τῷ ἀσθενεῖ χλωροφόρμιον ἤρξατο νὰ ὑβρίζῃ τὸν εὑρέτην τῆς χλωροφορμίσεως Σίμψων, ἰσχυριζόμενος ὅτι εἰς τὸν Θεὸν ἁμαρτάνουσιν οἱ ποιοῦντες ἀνεπαισθήτους τοὺς πόνους, διότι αὐτὸς ἐπέβαλεν ἀνέκαθεν τοῖς ἀνθρώποις τιμωρίαν τὸν πόνον. Ὁ δοὺξ ἀναπνέων τὸ ναρκωτικὸν φάρμακον τῷ εἶπε· Τί θὰ ἐλέγετε, πάτερ, ἐὰν σᾶς ἀπεδείκνυον ὅτι πρῶτος ὁ Θεὸς μετεχειρίσθη τὸ φάρμακον τῆς ἀναισθησίας; Δὲν ἀνέγνωτε ἐν τῇ Γραφῇ ὅτι, πρὶν ἢ λάβῃ μίαν τῶν πλευρῶν τοῦ Ἀδὰμ, ἐβύθισε τοῦτον εἰς ὕπνον βαθύν; Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἔμεινεν ἀναίσθητος.

(*) Ἡ ἐπιστολὴ ἦτο γεγραμμένη ἑλληνιστὶ, δι' ἔλλειψιν ὅμως τοῦ πρωτοτύπου μεταφράζομεν αὐτὴν κατὰ λέξιν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ. Σ. Π.